

קונטרס

החזק במוסר

אהבת ד'. אמונה. בטחון. תפלה. שקידה. דרך הלימוד.
מלחמת היצר. קדושה. תשובה. שמחה. גלות שכינה.
כתבי אאמו"ר זללה"ה בהשקפה

פנימי

ליקוט מאמרי חז"ל להלביב הלבבות
לעמל ושקידת התורה

שנת יערף כמטר לקחי לפ"ק
בני ברק ארץ ישראל

כתובת
בני ברק
03,7169107

דברים אחדים

א"ה קובץ מאמרים הללו נכתבו בהזדמנויות שונות, ויש מהן שעסוקים באותו ענין בלשון אחר, וד"ת עניים במקומן ועשירים במקום אחר, ונר לאחד דקשוט עצמך נר למאה קשוט אחרים, לעורר לבת אש בחשבוננו של עולם, באמונה הפשוטה, ובטחון בצור העולמים, תפלה, עמל התורה, מלחמת היצר, תשובה, עבודת המידות כו', אשר יתבונן בהן האדם וחי בהם.

כתב בנפש החיים ואמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וגו', כי צריך האדם לקבוע בליבו וידמה בדעתו, כי אילו היה טובע בנחל שוטף, והיה רואה לפניו בנהר אילן חזק, ודאי יאמץ כח להתאחז ולהתדבק עצמו בו בכל כחו, ולא ירפה ידיו הימנו אפי' רגע אחד, אחר שרק בזה תלוי כל חיותו, מי פתי ולא יבין שאם יתעצל ח"ו אף רגע אחד וירפה ידו מהתאחז בו יטבע תיכף, כך התורה"ק נקראת "עץ חיים" אילנא דחיי, שרק אותה העת שהאדם אחוז באהבתה ועוסק ומהגה בה בקביעות, אז הוא חי החיים האמיתיים העליונים, קשור ודבוק כביכול בחיי העולמים ית"ש, דקב"ה ואורייתא חד הוא, ואם ח"ו יניח תלמודו ופורש מקביעות העסק בה לעסוק בהבלי העולם והנאותיו, הוא נפסק ונכרת מהחיים העליונים וטובע עצמו במים הזידונים.

כל היותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פינו והגיונינו בה, והאמת בלתי שום ספק כלל שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי, ח"ו אף רגע אחד ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו ח"ו, וכן שפעת אורם או מיעוטו ח"ו הכל רק כפי ענין ורוב עסקנו בה, עוד כתב שם אמרו חכמים כל זמן שבנ"א מבטלין מן התורה מבקש הקב"ה להחריב את העולם כו', בכל יום יוצאין מלאכי חבלה מלפני הקב"ה לחבל את כל העולם כולו, ואלמלא בתי כנסיות ובתי מדרשות שת"ח יושבים בהם ועוסקים בד"ת היו מחבלים את כל העולם כולו מיד.

וכתב החזו"א ואם היו בני תורה עמלים בתורה לאמתתה היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב, בשפע קדשם בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו, והשפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה, וכמו"כ יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם. והחושך נפשו מעיון ההלכה, ואשר חשך בזה את נפשו מלטעום טעם חכמה, הלא לא אבדה אחת אבד, רק איבד את כל ישותו וישם את כל היותו לאפס.

מה לך אדם כי תתלונן / חקור לבך ובאורחותיך תתבונן / הקץ מתרדמתך כגבור מיין מתרונן / הישר דרכך ופעמיך כונן / גרום באורייתא שקוד ושנן / פרקליטין וסנגורין מליצים לגונן / טרם להט תאוותיך ידעך יצטנן / עזוב עולם חולף ולא תתאונן / חזור בכ תיכף פן תשתונן / נטוש חמדות בשרים מאשר תבך ותקונן / שפוך שיח בפני בוראך והתחנן / אזי תראה עולמך בכנפי החונן.

תוכן הענינים

פרק א	מצות אהבת השם	ז
פרק ב	אמונה	יא
פרק ג	אמונה ותפלה	יב
פרק ד	בטחון ותפלה	טו
פרק ה	בטחון בפרנסה	יז
פרק ו	שקידת התורה	כא
פרק ז	בדרך הלימוד	כה
פרק ח	אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא	כט
פרק ט	כתיבת חדנשי תננה	לב
פרק י	מוסר	לד
פרק יא	ואהבת לרעך כמוך ולא תונו	לז
פרק יב	ישוב הדעת	מ
פרק יג	לשון הרע	מג
פרק יד	ענוה וגאווה	מד
פרק טו	צניעות	מז
פרק טז	מחלוקת	מט
פרק יז	כעס	נב
פרק יח	עצבות ודאגה	נד
פרק יט	שכל ורגש	נז
פרק כ	מלחמת היצר	סב
פרק כא	גבור הכובש יצרו	סה
פרק כב	שכר המקדש עצמו	סו
פרק כג	כל הגדול מחברו יצרו גדול	סט
פרק כד	נסיונות ימי הבחרות	ע
פרק כה	בן עלייה	עג
פרק כו	דרכא אחרינא	עה

פרק כז	בכל לבבך בשני יצריך	עז
פרק כח	תשובה	פ
פרק כט	אחטא ואשוב	פה
פרק ל	העוה"ז דומה לפרוזדור	פז
פרק לא	במצות ושמחתם לפני ד' אלוקיכם	פח
פרק לב	אתה בחרתנו	צ
פרק לג	זמן חרותינו	צא
פרק לד	בשבילי נברא העולם	צב
פרק לה	כפה עליהן הר כגיגית	צד
פרק לו	זווגו של אדם	צה
פרק לז	באורחות תלמידי חכמים	ק
פרק לח	בלימוד תורת הנסתר	קג
פרק לט	צדיק ורע לו	קו
פרק מ	מאמר בדברי הרמב"ם בפרנסת ת"ח	קט
פרק מא	בחובת החזקת הישיבות והכוללים	קיג
פרק מב	בעסק התורה אחר הנישואין	קטז
פרק מג	גדול המחטיאו וגלות השכינה	קיט
פרק מד	שמחה והסתר פנים	קכב
פרק מה	תחיית המתים	קכג
פרק מו	מרשימות אאמו"ר רבי אהרן הכהן זללה"ה בהשקפה מימי בחרותו ..	קכו
פרק מז	ליקוט מאמרי חז"ל להלהיב הלבבות לעמל ושיקידת התורה	קלב

קונטרס החזק במוסר

פרק א

מצות אהבת השם

א] דברים פ"ו פ"ה ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, איתא בצרכות נ"ד ח' ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך, הנה פשוט דהניווי למסור כל אשר לו אינו חלוי במידת אהבת ד' שכלבו, וגם מי שלא הגיע למידת אהבת ד' כזו שימסור נפשו וממונו על אהבה זו מ"מ חייב למסור נפשו וממונו, [והראיה דכל ישראל מצוין למסור נפש עבור ג' עבירות דיהרג וא"י, וכן מסירת כל ממונו עבור לאו דאורייתא, וכדאיתא בסנהדרין ע"ד ח' דבשעת השמד אפילו מצוה קלה יהרג וא"י, ושלל בשעת השמד הג"מ צניעא, אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג וא"י, וכמבואר ברמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ובשו"ע יו"ד סי' קנ"ז ס"א].

ויש להבין כיון דכתיב ואהבת וגו' ממ"נ או דלא יטוה האדם למסור נפשו וממונו אלא מי שעושה כן מתוך אהבת ד', ואת"ל דהניווי אינו ענין לאהבת ד', אמאי לא כתיב ועבדת את ד' בכל נפשך ובכל מאדך, ועו"ק היאך שייך נייווי על האהבה, ואטו יכול האדם לכופ את לבו לאהבת אמת כזו, שיהא מוכן למסור עבורה הכל, ולא מחמת כפיית השכל כי כך נטווה, או משום דכך טוב עבור נשמתו בזה ובזה, [ושאלה זו קיימא גם במצוות ואהבת לרעך כמוך], ודוחק לפרש דביאור הפסוק שננטונו להתנהג מיהא כמי שאוהב במידה כזו עד מסירות נפש

וממנו, דאין מקרא יואל מידי פשוטו ומשמעות קרא דבכל נפשך יצוא מתוך הואהבת.

ב] והנה יש לחקור מהו הפירוש המילולי של אהבה דמרגלא בפומי דאינשי. כשהאדם אומר אני אוהב איש פלוני או דבר פלוני, תרגומו יתכן בכמה אופנים. א] טוב לי עם האיש הזה או עם הדבר הזה, או משום נשיאת חן או הנעימות בחברתו, [וכפי שאדם אומר אוהב אני מאכל זה]. והרגשת הטוב הזה היא הרגשת לב, אבל הידיעה שהוא טוב נוסכת את ההרגשה הלזו. ב] אהבה היינו הערכה. פעמים אין מוגדר מאין באה הערכה זו, ופעמים היא באה מסך מכלול כל המעלות של האדם או הדבר. ופעמים האהבה היא מחמת מעלה אחת בלבד, והימנה מתפשטת הערכה לכל האדם הזה.

ג] נבצינו למידין דאהבה דמרגלא בפומי דאינשי, כונתם לתוארה ולא לסיבה, והאהבה היא נימי רגש פנימי של חשק ונעימות והערכה לאיש פלוני או לדבר פלוני, ואהבה אינה נכנסת ללב בלא סיבה, אלא דפעמים האדם אינו מודע לסיבת אהבה שנכנסה בו מאין שרשה, אלא ההיבט הסתמי על יופי עם נעימות, או כל מעלה אחרת, גורמת לשטף רגש אהבה להתלהט ולהשתלט על לבו, ופשוט דכשם שיכולה האהבה לחדור ללבו בלא משים, כמו"כ יכולה האהבה לבוא ע"י התבוננות במעלות הזולת ויחודו, משל לה"ד למאכל שא"א לאוהבו עד שיאכלנו או יראנו, וכן מנאי הרבה ראובן שפגש בשמעון ובתחילה לא היה אהבה ביניהן, וככל שנתקרבו זל"ז גדלה אהבתם, ועל דרך זו היא אהבת ד' ית' דע"י התבוננות באהבת ד' אותנו ובהשפעת טובתו עלינו ובמעלותיו לאין חקר, ומטביע בלבו התקשרות ותלות מוחלטת באלוהים, בא ההבנה דבורא העולם הוא דבר נעים ונחמד ונורא ואדיר, ואין ערוך לו בעולם, ועם הבנה זו בא רגש הערכה ותשוקה להתקרב להשי"ת.

נבציא דשורש ההסכמה של היהודי ללכת באש ובמים מתוך אמונה דבאל השי"ת הוא הטוב ביותר זהו אהבה אמיתית. [והן הנה דברי הרמב"ם בטה"מ מ"ע ג' שנתבונן ונשכיל מנאותיו ופעולותיו עד שנשיגהו כו', כי בהשתכלות תחלתם לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה בהכרח, ומה שהזכיר גם התבוננות במנאות, יש לפרש דר"ל דהתבוננות דרנה הקצ"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להן תורה ומנאות, דזאת הטובה הנחמית שאין לה גבול, ומיד תצער בו אהבה עזה על שבחר בנו מכל העמים ורוממנו מכל לשון, וכדברים הללו כתב החינוך מנז"ח תי"ח דעיני

המנוה שנחשוב ונתבונן בפקודיו ופעולותיו עד שנשיגהו כפי יכלתנו כו', ור"ל דהתמדת המחשבה באמונה היא באה עם אהבה כדאמרן].

ד] העצה להגיע לאהבת ד' תחנך בשעה שהאדם מתגבר על איזה תאוה מן הדברים אשר אדם דש בעקציו, ואין פועל עליו היראת שמים לפי דרגתו עכשו, כגון השכמה לחפילה, או כונה מיוחדת בצרכה ותפלה, או עזרה לזולת, או הארת פנים, או התגברות על הכעס, או התגברות לשקוד על התורה, או שמירת העינים, ואומר בלבו הריני עושה כן לשם אהבת צוראי, בודאי יזכה דיתחלחל ללבו עם הזמן אהבת ד'. וכמו"כ כל בעל משפחה בהתבוננות מועטת על צריאות כאו"א ממשפחתו, והסייעתא דשמיא בכל העינים, ומכמה רעות נמלטים הוא וצ"ב, מיד יכנס בלבו רגש הודאה עם אהבה למסובב כל הקיבות המנהלו ומכלכלו ומתמיד טובתו.

בגמ' ישראל מתרפקת על דודה לנוח בחיקו בשלווה והשקט וצטט, צדיעה צרורה כי לא נעשה ויעשה שום דבר בעולם אלא בהחלטת השי"ת, והאמונה הזאת נוסכת משענה אהובה וטובה לאדם, בכל מאורעות החיים שאין משלה עלי חלד, שלא יאונה לו כל רע משום כח ואדם בעולם בלתי לד' לצדו, וכל פגעי העולם כולו שלוחא דרחמנא ניהו, ומאחר הכל בחסד ורחמים, והאדם משריש בלבו אמונת אומן באהבת ד' אותו ובאשר בחר בנו מכל העמים ורוצה מאד בטובת כל אחד ואחד, והוא ורק הוא יודע מה טוב עבור כאו"א ומאחר לא ינא שום רע, והסתכלות זו מציאה בכנפיה אהבה אשר אם יתן בעצורה כל הון ביתו בזה יבחו לו.

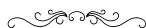
ה] בחינוך מנוה תי"ח מנות אהבת השם כתב צח"ד ויעריך בלבו תמיד כי כל מה שהוא בעולם מעושר וצנים וכבוד, הכל כאין וכאפס ותוהו כנגד אהבתו צ"ה כו' יעשה כל יכלתו להרגיל מחשבות לבו כו', עד שלא יהי רגע אחד ביום ובלילה בהקיטו שלא יהא זוכר אהבת אדוניו בכל לבו כו', ומסתברא דהיינו הדרגא העליונה ביותר, אבל קיום העשה דאהבת ד' מתקיים שפיר ע"י האמונה צדיעה דכל ההטבות שבעולם מאחר ית', ואף שהאדם טרוד בעסקיו ואין מחשבתו פנויה ליחוד אהבת השם בכל שעה, ינא יד"ח ואהבת את ד', משל לה"ד לאהבת אדם לרעו דשפיר חשיב אוהבו, אע"פ שאין אהבת רעו לנגד עיניו בכל היום והלילה, והחינוך קיים ועובר ע"ז וקובע מחשבותיו בעינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לש"ש רק להתענג בהם לצד, או להשיג כבוד העולם הזה הכואב להגדיל שמו, לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי ישרים, ביטל עשה זה ועונשו גדול עכ"ל,

והדבר קשה שקבע החינוך מסמך מלוצן זה, דמהיכי תיתי דמי שנהנה מהעולם ע"מ להתענג ציטל מנות ואהבת, ומ"ט תענוגי העולם סותרים לאהבת השם, ועוד דיכול האדם להתענג לשם עינוג ולהודות לד' על תענוגות העולם, ואף אם ממידת החסידות שלא להנות מהעוה"ז לשם עינוג בלבד, וכדאשכחן כתובות ק"ד א' שנשתבח רבי ולא נהייתי אפילו באצבע קטנה, אבל אהבת השם שייכא גם בקרוי חומר הנהנים מהעוה"ז.

[1] קידוש השם מצוי בקל אל כאו"א, כמש"כ הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"י וכן כל הפורש מעבירה או עשה מנוה לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הצורא ב"ה כמניעת יוסף הנדיק עצמו מאשת רבו הר"ז מקדש את השם עכ"ל, וכ"ה בקוטה ל"ו ב' אמר רב חנא בר ביזנא אר"ש חסידא יוסף שקידש ש"ש בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה כו', ואע"ג דבתחילה לדבר עבירה נחמין כדאיתא שם ויצא הציתה לעשות מלאכתו א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נחמין, חזין כמה גדול כח כבישת היצר ואף צניעה הרי הוא מקדש את השם, ולכאורה ה"ה כל התגברות על דבר האסור כגון כובש לה"ר או כעסו, והשוקד על תלמודו מתוך קושי וכיו"צ הרבה, הרי הוא מקדש את השם בפמליה של מעלה.

ואשריהם ישראל שזכחם לקיים קדוש השם אף בלא למסור הנפש כולה לקדוש השם, ובה מקיימים נמי צהידור מצוות ואהבת את ד', ואיתא גבי ר"ע כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי ואקיימו, ובכל הדורות מסרו קדושים את חייהם עקד"ה, ומ"מ לחיות עקד"ה רח"ל נכשלו בה רבים, דהלא התגברות על היצר כמוהו כמסירת הנפש והקרבת קרבן בעקידה.

ידיד נפש הרחמן אלוקי אבי / חס לבי בתשוקתי בוערת אש בקרבי / בקשתי את אהבתך כלילות על משכבי / משכני אחריו ארונה כלבי / אודך אלוקי ואכבדך בכל לבי / אשורר לך תודה כל עוד רוחי בי / מגיני ומנוסי וקרן ישעי ומשגבי / הרופא תחלואי וחושש מכלאוי / מקימי מעפר עם נדיבים מושיבי / גמלתי טובות נפשי למנוחי שובי / האכלתי יערי עם דבשי ייני וחלבי / אחר כותלינו דומה דודי לעופר וללבי / אלוקים שיר חדש אשירה לך אהובי / בנבל עשור אזמרה בלכתי אחריו שבי / נמאה לך נפשי מתי אבוא ואראה פניך בנתיבי / השב לב אבות על בנים ושלח משבי.

פרק ב

אמונה

א] שו"ע או"ח ס"ה וזהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם, וכע"ז בטור עי"ש, וכתב בנפש החיים (ש"א פ"ב) דענין בעל הכחות, דשלא כמידת ז"ו אין הצונה בנין בורא את החומר העצמי או האצנים רק לוקח מהנצרה, וכן אחר שמסיים בנייתו א"ל את הצונה לקיום הבנין, אבל הקצ"ה בורא את החומר יש מאין, ועוד מחדש את קיומם בכל רגע, ואילו היה מסלק השפעתו היה הכל לאפס ותוהו, והיינו דאמרו המחדש בטובו בכל יום תמיד, וכן אמרו לעושה אורים בלשון הוה.

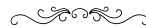
והנה כפי הנודע כהיום מחכמי הטבע דאין שינוי מהותי בין החומרים בעולם, וכביכול הכל מחומר אחד, וכל דבר ודבר הוא תרכובת של הרבה חלקים קטנים מאד בלתי נראין, המסתובבים במהירות סביב גרעין אחד הנקרא אטום, ושינוי המהירות וכמות החלקים וכיו"ב, הם יוצרים שינוי בין חומר לחומר להיותו זהב או כסף או ברזל או אבן או עץ וכו', והנה כל דבר שאינו דומם ר"ל פועל וגדל, זקוק לחומר להפעילו, כגון מים לנמחים ולעצים, ואוכל לאדם ולבהמה, ודלק ונפט למכוונות, ועצים לאש.

הלכך מוכרח שיהא כח מופעל מחדש בכל רגע לקיום העולם, גם לדומם לכל פרט ופרט, לסובב את החלקים שסביב האטום, לקיים כל חומר וחומר, ואלמלא הכח המניע את הכל היה הכל נהפך לעפר ואפר, והקצ"ה מפעיל בכל רגע ורגע את כל הדברים בעולם מגרגיר עפר ועד החמה וגלגליה, בלי שהאדם יכניס כח בחומר שיהא לחומר כח להניע את עצמו.

ב] נמצאנו למידין דאיכא ז' ענינים. האחד הכח שאינו נראה ואינו ידוע הניתן לחומרים שצריכה כח להסתובב בלא הפסק, דוגמת האוכל לאדם ולבהמה, והשני דאין קיום לשום דבר בלתי שינתן בו כח בלא הפסק להמשיך ולהפעיל את המערכות שלו, וזהו הפירוש עושה אורים בלשון הוה, כי הקצ"ה מהוה בכל רגע את הגלגלים, והא דאמרו המחדש בטובו בכל יום לאו דוקא בכל יום אלא בכל שעה ושעה, והשמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, דכדור הארץ והחמה והלבנה המסתובבים בלא הפסק יעידו על בוראם, כי אין בעולם חפץ המסתובב בלא כח שסובבנהו, ומהו הכח המפעיל את סידורם הצורה יתברר, וכן בכל גרגר וגרגר בעולם הזה כולו אומר שירה.

וזהו בכלל דברי נפש החיים דאין הקב"ה רק מקיים את מה שנמצא כבר ואינו מבטלו, אלא הקב"ה מחייה בחיוב את קיום כל העולם בכל שעה, כפי שהאדם והבהמה אינן מתקיימים בלא מזון.

ג] ובמה אמונה ננסכת באדם בידיעה הלוו, כי מציאות קיומו אינה רק הסכמה של הקב"ה שלא לבטל את חיותו שניתנה לו בעיצורו ולידתו, אלא הקב"ה מחייהו בכל רגע כמימריה, דא"ל לגוף להיות קיים אלמלא מחדשים את פעולתו, והיינו דאמרו ואתה מחיה את כולם בלשון הוה בכל שעה, וכאשר יעלה על לבו בשעת חטא דדומה לאיש המכה את הנותן לו מתנה בעת נתינתו, אזי יועיל לו להמנע מכפיות טובה.

פרק ג

אמונה ותפלה

א] ההתבוננות באמונה הפשוטה שאין דבר גדול או קטן נעשה בעולם בלי הסכמת בורא עולם, ואין שום כח בעולם היכול להזיק לאדם או לעשות לו טובה או לשנות ההוה או העתיד, בלתי ד' לבדו, הוא המקור היותר גדול לשלום והשקט ובטח, כי עיקר חרדת האדם ודאגותיו הוא החשש מהתעלומות והעתיד הבלתי ידוע, ומהשעות הקשות והפורעניות המתרגשות וצרות לעולם, אך בהתלואה אליו הידיעה הצרורה הטהורה שאין זה שום ספק, כי אין שום רעה ואין שום טובה בעולם, אלא הכל צבחינת משל וגמשל להרגשת בני אדם.

והדבר פשוט בלב כל מאמין כי חלילה לעלות במחשבה שיש רע בעולם, אלא הכל הוא טובה מאת הבורא, וכל הנקרא טוב או להיפך, הכל שלוחא דרחמנא נינהו, והזוכה לנהל כל מחשבותיו ע"פ האמונה הפשוטה הזאת, אינו שם על לב כלל על פורענות, או על כחות הטבע, או על אינשי דלא מעלי, או על חולאים ומרעין בישין, או על מחקרי החוקרים, אלא כל כולו לבו והיותו, לבורא כל העולם שינחהו על מי מנוחות, דהיינו שיזכה להרגיש בכל דבר את הטוב שבו.

ולאמור היה מקום לתהות מה מקום לתפלה, והתשובה הפשוטה כי כך גור הבורא בחכמתו דתפלה בכחה לשנות את הנגזר, והקב"ה מתרצה לעשות את רצון המתפלל, ועבודת הלב לזכור ולהאמין בכל לב, כי כל הויית העולם מכא הבורא ית', ואע"ג דבלא"ה כל מה שנגזר הוא לטובה, מ"מ יש בכח התפלה

להוסיף טובה, או לקוצצ שנתעם מציאות הטובה, או שתעמוד זכות התפלה להיכן שיכוונה צורא העולמים, הלכך יתכן דיתפללו מעט על חולה פלוני ונרפא, ואם ירצו עוד הרבה להתפלל ולהתחזק בעבודת ד' עבור חולה זה, תועיל התפלה שיתקלק מהעוה"ז, דע"י ריבוי הזכויות שנעשה בתפלה ובהתחזקות, נתרצו זכויותיו של החולה להשלים תיקונו בזה העולם, ונהי דנקוצ נער למתפללין, מיהו כיון דלהאמת זוהי הטובה היותר גדולה עבור החולה, אנו מנווים להאמין שהתפלה רק מועלת ואין שום תפלה שבה ריקס, ושכר המתפללין מן השמים להן ולמי שהתפללו עבורו, והנער הנקוצ למתאבלים הכל בחשבון מאתו יתברך.

ב] **המתנה** הגדולה מאת הצורא שאין ערוך לה ואין משלה עלי חלד היא התפלה, לשיח לב בפני הכל יכול בכל שעה, ואלו שטעמו נוף מתיקות התפלה לא יבכרו שום השתדלות על השתדלות התפלה, מפני שהשתדלות תפלה אמיתית בטוחה היא, לעומת כל השתדלות אחרת המוטלת בספק תועלתה, אלא שטבע האדם שאין אמונתו שלמה במוחש, ובטח בפעולות מעשיות הניכרות לעין, מבטחון בפעולה רוחנית, ולעומת זאת אשרי המאמין, דלדידיה פעולת התפלה כמוה כהשתדלות מעשית לכל דבר, ותחת לפעול בפעולות אדם, שם מבטחו במסובב כל העולם, וכל ישותו ומאיו כגמול עלי אמו, ואדרבא כל התעסקות בהשתדלות אחרת כהתעסקות בפעולות הכרחיות, שאין האדם חפץ בהם, אך מוכרח הוא לעשותן מפאת טבע העולם שגור הצורא, והתעסקות בהשתדלות כמוה כהתעסקות בצרכי הגוף ההכרחיים, ועל דא ודכוותה אמר הרמב"ן מה לו לירא אלוקים בצית הרופאים, [אלא שאנו מנווים להתנהל לפי הדרגא האמיתית שאנו דורכין בה].

ג] **בול** עלמא מודו דאם נודמן לפני הבוטח מנצ שאין יכולת לעשות שום השתדלות, הרי הוא בשלוה, דאין מוטל עליו שום חובת השתדלות, אלא כל כולו בהשתדלות אחת לרחוק בתפלה בפני אב הרחמים מסובב כל הקיבות, אשר מה מנו יהלוך מלהושיע בכל מנצ, וכדאמרו חז"ל אפילו חרב חדה מונחת על נוארי האדם אל יתיאש מן הרחמים. כל ענמותיו תאמרנה תפלה בהתרוממות השתוקקות לעונג קירצת אלוקים, נמאה נפשי לאלוקים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלוקים. ולעומתו החסר באמונה במנצ כזה, הרי הוא אומלל ומפועד, שאין צידו לעשות מאומה להצילו משעה קשה ששרוי בה.

ד] **בתב** מרן החזו"א ז"ל אהא דאיתא בספרא (קדושים) ומנין אם ראית טובע בנהר או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו חייב אתה להצילו בנפשו, ת"ל לא תעמוד על דם רעך, דה"נ אם אין אתה יכול להצילו ואין אתה

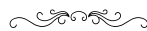
מתפלל שינצל, הרי אתה עוזר נמי על לאו דלא תעמוד על דם רעך, דהשתדלות התפלה ככל פעולות הנלה, [אלא שגזר הצורא שיתנהל העולם בצורה טבעית, ולפיכך ההשתדלות בפעולות הנלה טבעיות, הן הנה המחויות בראשונה]. ולהאמור מחויב כל או"א מ"א ישראל לשפוך שיח על כל אחינו בני הנתונים בצרה או בשציה וכיו"ב, מכלל לאו דלא תעמוד על דם רעך, לסייע בהנלה כאו"א מנרתו. וכן חייב כאו"א להתפלל מקירות לבו על אחינו התועים הנכשלים רח"ל בחטאים מהאי טעמא, דקי"ל גדול המחטיאו יותר מההורגו, וא"כ גדול המנצל מחטא יותר מהמנצל ממות לחיים, והמנצל ע"י תפלה כמנצל ע"י כל פעולה אחרת.

אמרו חז"ל (סנהדרין ל"ז א') כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. נמצא דהמשתדל בתפלה להשיב לב ישראל לאציהם שצממים כאילו קיים עולם מלא, על כל נפש ונפש שנתעוררה לתשובה, ומסתברא דהעושה פעולות הנלה להציל הטובע בנהר ולא עלתה בידו, שכתו גדול מאד ואולי אפי' כמקיים עולם מלא, וק"ו למאי דאיתא בקדושין מ' א' (וילפין לה מקרא דאז נדברו וגו'), דמחשבה טובה הקצ"ה מנרפה למעשה, ומטו משמיה הגר"י סלאנט זללה"ה דהתחזקות ישראל במקום אחד מונע חילול שבת במקום אחר, וכ"כ החזו"א זללה"ה דהשפעת עמל התורה מטהרת את הרחוקים מחטא.

ה' בוף דבר מניח אני כל השתדלויות שבעולם ואין אני מלמד את בני אלה השתדלות התפלה, דלעולם אין אדם מפקיד מהשתדלות זו, ואין שום תפלה חוזרת ריקס, וכדאיתא במדרש יש תפילה לג' ימים, ויש תפלה לל' יום, ויש תפלה לארבעים שנה, ואיתא בצרכות ל"ב ב' א"ר חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקס כו', וא"ר חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', וכתב בס' חיי עולם דלנדיקים לא ננעלו שערי תפלה.

וגר"א דכל המרצה בתפילה בכלל נדיק הוא, דמאמין באמונה גמורה שאין שום כח בעולם שיפעל עבורו וזאת התחנונים לפני צורא עולם, ושלל כמידת צ"ו מידת הקצ"ה, דמידת צ"ו דהמרצה בצקשה הרי הוא לטורח, ואילו מידת הקצ"ה דחפץ ומתרצה בדמעות ומתאווה לתפילתן של נדיקים, [וידועין דברי הבן יהוידע בצרכות שם דמחיצת ברזל המפסקת לא קיימא בתפלה בכונה הראויה. וז"ל המאירי ע"ו ח' א' ואם בא לומר אחר תפלה אפילו כקדר יוה"כ אומר, ואין כאן משום הכזבה כעצד שנוטל פרס מרבו וחוזר לפניו לשעתו שצמלכות שמים אינו כן אדרבה ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו].

והמתנה המתלווה לכח התפלה דעל ידה משתלמת נפשו באמונה, וקונה קנין בתולדת הבטחון הצאה הימנה, ומאלת נפשו מכל פחד, ושורה עליו און ועוז ותעזומות, ללכות את נוח התלחות בשלוח וצשמחה כל ימיו כגמול עלי אמו, ואשרי המתמיד להתפלל מקירות לבו בלשונו כדבר איש אל רעהו, לספר כל המועקות ולהשליך כל יהבו כאדם הזורק משאוי על ד' יתברך, הנושא את חייו ונושא עמו את משאוי החיים ברוח ובגשם.

פרק ד

בטחון ותפלה

א' נרעשים אנו בהתבונן במרחק בין אמונתנו למעשינו, אנו מאמינים באמונה גמורה בדברי רבי חנינא חולין ז' ז' דאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, וע"כ לא יועיל שום השתדלות להשיג את המבוקש, אא"כ נגזר שיגיע המבוקש למבקש, ומעשה ההשתדלות הוא רק גזרת הבורא לעשות איזה דבר טבעי, וכל שנעשה הדבר הטבעי שנטווה האדם לעשותו, כבר נפטר מחובת ההשתדלות, וזורא העולמים מסובב הסיבות גזר, אם יועיל מעשה ההשתדלות להביא את המבוקש למבקש, ופעמים יבוא המבוקש בלא השתדלות, ופעמים יעשה השתדלות ולא יבוא מאומה, ופעמים יעשה השתדלות הפוכה מהרצוי בטבע העולם, ומ"מ יסתובב שיגיע המבוקש.

ב' והנה אנו נכשלים יום יום שעה שעה במתח נפשי לטכס ענות ותחבולות כיצד להשיג את המבוקש, ולפי אומן אמונתנו היה ראוי להניח כל כח מחשבות הטיכוס באופני ההשתדלות, ותחת זה להתאמץ בזכות התפלה ובמחשבה בתלות מוחלטת בריבון העולמים, שיסובב המסובבים להביא עבורנו את המבוקש, ע"י איזה מעשה צעלמא שיעשה על ידינו, ולזה סגי לעשות פעולה אחת שבאופן הטבעי כבר אין המבוקש בא ע"י נס [שאין אנו אולי ראויין לו].

ובמה רב המרחק בין האמונה הטוהרה הפשוטה הזו, לבין מעשינו ולבין מחשבותינו, וחלילה לא נחשדו ישראל בהעדר אמונה, אלא נשטפנו בשטף החיים ותהלוכות בני אדם להשתדל בכל התחבולות להשיג... וכל אמונתנו מנטמאמת לפעמים בלא משים שתשרה הצרכה במעשה ידינו, [או רח"ל מחשבת פיגול שלא יפריעו משמיה לפעולתנו, ומחשבת מינות זו דמיה רח"ל להא דאיתא במדרש איכה אבר כוזבא

דבשה שהיו יונאין למלחמה היו אומרים לא תסעוד ולא תסכיף, הדא הוא דכתיב הלא אתה גו' ולא תנא חלוקים בצבאותינו].

ובהגיע מנצ שאין צדי אדם לעשות מאומה להשיג את המצוקה, אם רח"ל בחולי שנתיאשו הרופאים, או בזש"ק, או בזיווג, כאן פוחים כל המאמינים לדחוק בכולם להתפלל מקירות לב, ומסתובב איזה דבר ומגיע לאדם סייעתא דשמיא ממקומות שלא העלה בדעתו ולא היה יכול ליזמם בעצמו, או נעשה דבר הנקרא נס, מפני שאינו לפי הטבע הרגיל, ולקושטא אין שום חילוק בין מצוקה שיש בו מעשה טבעי של השתדלות, למצוקה שאין בו מעשה השתדלות, ואם נאנס אדם ולא עשה מעשה ההשתדלות הטבעי לא הפסיד מאומה.

ג] ובן אין חילוק בין נס לטבע, משל לה"ד למהלך החמה והירח והכוכבים שהוא דבר שנחקק בטבע, אבל לו יצויר שלא היתה החמה זורחת אלא כל היום היה אפילה, ויום אחד היתה זורחת החמה הרי היה כל העולם נרעש ונפחד מהנס, ומה לי שהנס הזה מתמיד, נמצא דאין חילוק בין נס לטבע אלא ברגילות התמדתו, וכן אם היו המתים קמים לתחייה כל יום, לא היתה תחיית המתים בגדר נס, כשם שלידת וולדות אינה נס, ולקושטא יצירת הוולד יש מאין גדולה פי כמה, מתחיית המתים צריכת צער על העצמות, ומ"מ ההתפעלות בהולדת כאו"א אינה מפעמת את לבנו.

א' ואי דההרגל קנה שכיחה, אע"ג דבהתבוננות צעומק כל הצריחה כולה נס אחד גדול ונורא, ומה שאין אנו זוכין לניסים בתדירות [היינו יציאה מגדרי הטבע המתמיד], מפני שאין אנו ראוין לגילוי מעשה מיוחד עצורינו שאינו בטבע, אבל כל שבטבע העולם יתכן שיסתובב להביא את המצוקה לנו, אין אנו זקוקים אלא לרחמי שמים, [ועיינו רואות כמה וכמה פעמים שמתגלגל סיבוב סיצות ומגיע לאדם חפציו באופן מופלא], ורחמי שמים לא באים ע"י מעשים, אלא ע"י עבודת הלב.

ד] אנו מאמינים באמונה שלמה בכל דברי חז"ל כי כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו, [כדא"ר אבדימי בר חמא ע"ז י"ט א'] ותורה מגנא ומגנא בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה כדאיתא בסוטה כ"א א', וכמה הרצו חז"ל במאמרים למאות בשבח עסק התורה, ולפי אמונתנו הפשוטה דבברי חז"ל היה ראוי שפעולות ההשתדלות לקיים את החיים, יהיו זניחות שוליות וטפלות, לעומת עסק התורה.

ובן בתפלה היה ראוי לפי אמונתו לעמוד בכל יום ויום בקרן זוית ולהתחנן למלאות משאלותיו בחינוך הילדים ובצריאות ובפרנסה ובתפלה על צרכי עם ישראל, ולו יצויר שהיה צידנו לפנות לאנשים שיש בכחם לפעול עבורינו בענינים שונים, הרי היינו טורחים בתחבולות בכל השתדלות להשיגם ולשוחח עמם אולי יעזרו להשתדל עבורינו, והלא מושרש בלב כל מאמין, דהקצ"ה הוא הוא עושה כל המעשים, ורק מאתו התשועה, ולמה לא נפעל אליו מיהת כפעולתנו אל עסקנים ואנשי מעלה, אלא ודאי דכהו רגשותינו בשטף החיים ונתרחקה הווייתו מאמונתו.

ה] אחר התבוננות זו באה ההתחזקות והרוגע כי לא החפזון והמרץ בפעולות ובטיכוס עזות יצא מבוקש זה או אחר, אלא כל מה שיתכן בעולם לעשות, הרי הוא צידנו ע"י תפלה ותשובה ומע"ט ועמל התורה בשקידה, שיסתובב להביא את המבוקש, או לכוון את לבנו איזה פעולה רצויה לפניו ית' שתעשה על ידינו בתורת השתדלות, וכדאמרו שבת ל"ב א' אלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומע"ט, וכמה רגועים הן חייו של מאמין זה, פותח את חנותו ואינו חת מפני מתחרים, אינו דואג אם יבואו קונים אם לאו, אלא דואג דאגה אחת, שיהיו מעשיו רצויין לפניו יתברך.

מן האמור נלמד לכוון את מעשיו ע"פ אמונתו ועם המעשים יבוא השראת הלב ליטהר באמונה אופפת ובטחון בטוח בחי העולמים נורא וקדוש.

פרק ה

בטחון בפרנסה

א] סוטה מ"ח ז' כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה, ויש לעיין מהא דאיתא מנחות ק"ג ז' ואל תאמן בחיך זה הסומך על הפלטר, ומצואר דמי שאין לו מה יאכל למחר קללה היא, ואם איתא דהדואג על המחר מקטני אמנה מה קללה היא, ולאו קושיא היא דהמחשבה שמה יגרום החטא [כדאמרו ברכות ד' א' גבי יעקב אע"ה] גורמת לאדם דאגה, וא"ת ממ"נ אם נגזר עליו שלא יהא לו אוכל למחר, הרי גם אם יש לו עכשו לא יהיה לו למחר, ואם נגזר שיהיה לו אוכל למחר, הרי גם אם אין לו יתגלגל שיגיע לו מאכלו, ולאו קושיא היא דבכדי ליטול הימנו מה שיש לו כבר, צריך להיות חוטא

גדול יותר, מעונש שלא יבוא לו מה שאין לו עכשו, דסו"ס מי שמשכים צדוקר ואין לו מה יאכל, ומזדמן לו מאכל, זו הארת פנים מיוחדת ללאו כל אחד זכי לה. עוד יש לפרש דכיון דלקושטא אין רוב צנ"א בדרגת אמונה שלא לדאוג מהמחר, הלכך מי שאין לו מה יאכל למחר הוא קללה, דסו"ס הרי הוא דואג, והא דאמרו דהדואג הרי הוא מקטני אמנה, בכדי שישירש האדם בלבו דאין מעטור מידי ד' להזמין לו פרנסתו בפתע, אלא ללאו כל אדם זוכה שיעשה לו נס, ונס היינו כל דבר שאינו בטבע הרגיל, אע"ג דכלפי קוצ"ה אין חילוק בין טבע המתמיד לשינוי טבע, דכל טבע העולם חידוש הוא למתכוין, כגון המפעל הגדול של גוף האדם בפעילות הלב הכליות והכבד העינים והקיבה ופעילות המוח לענפיהם המתמיד יום אחר יום ללא תקלה, וההתפעלות הנוראה מהעובדה דמחשבת האדם מפעילה את רגליו וידיו ופניו וכל גופו להיכן שמכוון במחשבתו, שאין לדבר אח ורע בהבנת חכמי העולם.

ב] נמצאנו למידין דהצטחון האמיתי הוא, דאין חילוק בין מי שיש לו למחר, למי שאין לו למחר, דאותו שיש לו, יתכן מאורע שלא יהיה לו, ואותו שאין לו יתכן שיבוא לו, והמציאות עכשו אינה מבטיחה כלום, להאי גיסא ולהאי גיסא, משל לה"ד לחיי האדם, דמי שחולה עכשו אין יותר נדדים שימות למחר, ממי שבריא עכשו, דענין החולי אחד, וענין המיתה אחד, והרבה בריאים היו שמתו רח"ל בפתע פתאום, והרבה חולים היו שנתרפאו, ועל דרך זו נמי ענין הפרנסה, וכל עניני העולם בזיווג והריון וכיו"ב, אלא שהאדם החולה הרי הוא כהולך ליד קיר נטוי, וכדאמרו ברכות נ"ה א' דקיר נטוי מזכיר עונותיו של אדם, ואמרו שהשטן מקטרג במקום סכנה, ור"ל דכל שבטבע העולם נפונה לו סכנה ממילא נריך זכות מיוחדת להגילו מטבע העולם, דלא הרי ישועת רפואה כישועת התמדת הצריאות.

ג] עוד יש ליישב דסוגיא דסוטה, איירי צמי שיש לו פת צסלו ומונע מעצמו לאכול נרכו ההכרחי, מפני דאגת המחר, ואינו שם על לב דמי שזימן לו הפת צסלו היום, צידו להזמין לו גם למחר, אבל סוגיא דמנחות איירי צמי שאין לו עכשו מאומה, ודואג אם ימשיך המצב העגום של עכשו, או שירווח לו, וזו דאגה אמיתית אם יזכה שיצא מעניותו, ולא שנא מחולה הדואג על צריאותו, שאינו צמסקל שזה לצריא שאינו דואג שמא יחלה כהחולה, ועל דרך שאמרו מה ליראי ד' אלל הרופאים, ואע"ג דמדין ונשמרתם מחויב האדם לפעול לרפואתו, ואוי לו לשוטה שימנע מלהתחקד עם חצרו להציא לו רופא, באמרו מה לו לחולה צבית הרופאים,

אלא התשובה דכאו"א לפי דרגתו, דע"פ האמונה העמוקה אין צין הצריח לחולה מאומה כלפי עמידו, וכל מה שיכול האדם לפעול בהשתדלות טבעית, יכול נמי לפעול בהשתדלות תורה ומע"ט.

ד] ענין ההשתדלות משתנה מאדם לאדם וממנצ למנצ, כגון החפץ לפגוש אדם פלוני והלך לציתו ולא היה הפלוני צציתו, יש לך נדיק שכבר ינא יד"ח השתדלות בהליכה אחת, ויש לך אדם שאין דרגתו גבוהה לומר שינא יד"ח השתדלות בהליכה אחת, [ועוצדא הוה אלל מרן החזו"א זללה"ה שנמנע לילך שוב להשתדלות, אחר שהלך פעם אחת, מה"ט דכבר ינא יד"ח השתדלות בלא שהשאיר הודעה על היותו כבר], וכן המרצה לבקר אלל הרופאים, ואין מרצה כמו"כ לשפוך שיח ולהתחנן בפני צורא עולם ולהתחזק בתשובה ומע"ט וקבלות על העמיד, אות הוא דכשל בצטחון צור ישראל.

ה] הנה נהי דלימוד תורה מתוך הדחק מעלתו גדולה, אך לעומת זאת הלימוד בלא טרדות אין למעלה ממנו, וכדאיתא בעירובין ס"ה א' ארנצ"י הלכתא בעיא צילותא כיומא דאסתנא, אמר אביי אי אמרה לי אס קריב כותחא לא תנאי, אמר רבא אי קרנתן כינה לא תנאי, וצדורינו אין הנידון בצחירת חיי דחק או חיי רווחה טפי, אלא ההתחייבות להשיא הילדים כמנהג פשוט של צעלי צמים, ואורת החיים כמנהג דלים שכאן, מכריח שיעור סיפוק שאין נותן צרירה לצחירה, והקצ"ה צרחמיו המרוצים צניקים תדיריים, ומציאות פרנסת הלומדים כידוע, הוא מהדצרים שאין צהס הסתר פנים.

ואמנם בגזרת זיעת אפיך תאכל לחם וגו' נתחייצנו לעשות פעולת השתדלות, אך צמציאות הדור כהיום דהמתירנות הומה צראש כל חונות, וכל העולם כולו כרך אחד של טומאה, נמנא רח"ל דהציאות לעבודה צשוק החיים הרת סכנות, מפסידים קדושה, מפסידים דקדוק הלכה, מפסידים יקר ערך לצ לתורה, מפסידים קשר שימוש ת"ח הבא ע"י שקידת התורה צספרי גדולי הדורות, ועל כולנה מפסידים כל העמיד להיות גדולי תורה, וההשפעה רצת חונאות על כל קדושת הצית היהודי, ואין לנו עוגן הצלה, אלא הקשר המתמיד צרציפות צאהלי תורה, או קציעת עיתים לתורה חוק צל יעצור. [וצאמת מציאות זו היתה גם צומן התלמוד, וכדאיתא בעירובין נ"ה א' ולא מעצר לים היא לא תמנא לא צסחרנים ולא צתגרים, עיין תוד"ה אף תענית ז' א' דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא כו' ולא צאיסטרולגין א"ל לשמואל והא מר איסטרולגוס הוא א"ל תיתי לי דלא מעיינא צהו אלא צעידן דנפקא להטיל מים ולא אני מצטל לעצמי].

ובודאי גמור בלב כאו"א דליכא חיוב השתדלות אס חלילה עומד על המשקל מצב הרוחניות שלו ושל בני ביתו, וכאו"א צריך לבחון לפוס דרגא דיליה ולכוון השתדלותו לפי דרגתו. יש לך אדם דכל התעסקות פורתא מוסיאתו מכל הויית עמל תורתו, ויש לך אדם דצמשלח יד מועט לפעמים כבר יא יד"ח השתדלותו, ויש לך אדם דאלמלא מלאכתו גם לא יקבע עיתים לתורה רח"ל וד"ל.

[ו] ויש עוד ענין מיוחד של מחויבות כאו"א לכלל ישראל, דהנה זכה דורנו למחזה מפעים מה שלא זכו דורות רבים, דנעשה לימוד התורה יומם וליל נחלת הכלל, [דבר אשר היה בעבר נחלת יחידים מורמים מעם], וכהיום נתרבו חובשי ספסלי ציית המדרש ורצבות רצבות עמלים בתורה בארץ ובתפוצות מצרכות ועד עוקצין, זקנים אצרכים בחורים ותשצ"ר, ובמצב זה יציאת צורבים לשוק העבודה מרפה את הלומדים, וזו חובת היחיד לכלל ישראל, לשקול בפלס נכון את השפעתו על הכלל, מלבד הסכנה הגדולה לכל הוייתו של היחיד בהתעסקות בחיי שעה.

והנה נהי דיש יחידים מוכשרים נמרצים ושקדנים אשר יצליחו לפעול בפעולות מעטות לנאת חובת גזרת השתדלות דבזיעת אפיך וגו', ועדיין תורתם עיקר ומלאכתם טפל שצטפל, ולא יעיב עיסוקם על שקידתם ועמלם, וכל מאויהם ושיחם ושיגם ותשוקתם בעמל התורה, ולעומת מה שיחסרו בלימודם ישתכרו בצלילות הדעת בעת לימודם, אך דא עקא רוב האצרכים לא יצליחו לאזן באזון נכון, והצעירים לא ישכילו לחלק בין האנשים, בין הקצב לעראי, בין העיקר לטפל, באזון מדוקדק, יש לך אדם שצחי דחק מתעלה, ויש לך אדם שצחי דחק כל תורתו דחוקה ועמומה, ולואת היחידים חצרים עבור הכלל, נמצינו למידין דאמנם אין עינה שזה לכל העם יחדיו, אך הענה השוה לכולם ללא יוצא מן הכלל, היא שקידת התורה, ועמה התפלה המתמדת לנותן התורה להשקות את אילנותיו מעץ החיים באותות ומופתים המתגלגלים בצחי עמלי התורה שוקדיה ושוחריה.

והדא הוא דתנן רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעוה"ז וקרן קיימת לעוה"ב, ושאר כל אומנות אינן כן, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מה הוא אומר וקוי ה' יחליפו כח, בזקנותו מהו אומר עוד ינוצח בשיבה.

[ז] ולאהאמור ניחא ענין הזכרת הפרנסה מידי הצורא ית' והכונה בפסוק פותח את ידך וגו', דאמרו אס לא כוון יחזור, משום דאורחיה דאינשי

דמרצים בהשתדלות בפרנסה, דנדמה להן דהנלחת פרנסתן כפי השתדלותם, לאפוקי בריאות גופא וזרעא היא וקימא וכיו"ב, שאין ציד האדם לפעול מאומה להשגתן אם לא ברחמי שמים, הלכך צריכין אנו להשריש בלב דגם במילי דעלמא דכביכול האדם פועל להשיג, אין משיגן מחמת השתדלותו, ובמקום שאין ציד האדם לעשות השתדלות לפרנסה, הרי פרנסתו ובריאותו על משקל שוה.

ואשרי מי שמזכר השתדלות תפלה מהשתדלות טבעית, אלא שגזר הקב"ה על האדם לפעול לקבלת השפעתו בדברים מסוימים, ונמצא בהשתדלות הפרנסה היא רק מילוי חובה, וכל שינא יד"ח השתדלות, ומרצה בהשתדלות נוספת כאנשי העולם, חלילה נדבק בו שמץ כפירה, והיינו דאמרו סוטה מ"ח ב' כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה, והיינו דא"ר מאי דכתיב כי מי צו ליום קטנות, מי גרם לדיקים שיתצו שולחן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה.

פרק ו

שקידת התורה

א] להרגיל את המחשבה באמת הפשוטה כי כל רגע בעסק התורה, הוא אומר בפני"ע ומפתח להתמדה ושקידה, ואם בשאר היות העולם אינו מדלג על מטמון שנודמן לידו באמתלאות של טורח וזמן, אפי' בעת עיסוקו או בהחפזו לעסקיו ועניניו, ותמיד יבחר במציאה הצטוחה שלנגד עיניו, מלטרות על מציאה גדולה יותר שאינה צטוחה, או אף אם היא צטוחה מ"מ יעשה כל טנדקי לקיים שניהם ולפחות ישקול היטב דעתו כל צדדי הדבר אם להפסיד את ההוה כנגד העתיד, עאכ"כ באור רגע בעסק התורה, אשר אנו מאמינים באמונה שלמה שאין משלו עלי חלד, איך יתכן לצטלו בהנף יד בלא לשקול היטב הפסד כנגד רווח, ואם אנו רואים בני עלייה שאין יקר להם רגע בעסק התורה כרגע בעסק מזדמן אפי' הרווח מוטל בספק, הרי שפגעה בנו חזק מיונות בלא משים, וכהו חושינו הרוחניים בסערות הימים ולוק העיתים, ונדבק בנו שטף הצלי העולם.

והיינו דאמרו חכמים ה"ד אפיקורס זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואיתא בסנהדרין נ"ט א' רבי נהוראי אומר כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק היינו דבר ד' בזה, כי אם אינו נוהג בעסק התורה כבהיות העולם,

ורץ לקראת כל רווח ממון ולסדר ענייניו, ומצלה מעיתותיו בפטפוטים ובחלומות שוא ואינו רץ כך לתורה, הרי ח"ו מעיד בעצמו שאינו מאמין ביקרת לימוד תורה, [ואמנם גם בשאר מצוות כן, אלא דלימוד תורה מצוי בכל עת, ובשאר מצוות לא שכיח לעבור בשאט נפש מלצטל מצוה במזיד, ואילו בלימוד התורה בעוה"ר אינו כן ורבים חללים הפילה טוֹצִים וצני עלייה אשר לא טועמים טעם חטא במזיד, בשום מצוה או עבירה, ואיך נעשתה הרעה הזאת להיות חלקם עם מזידים רח"ל בציטול תורה], ואיך ימלא הלצ להדמות במאומה להלך הרוח של יושבי קרנות ולו לרגעים או שעות או ימים, ובהצטרף כל אותן זמנים אשר הלכו לריק, אם באמתלא וק"ו בלא משים, או ח"ו בכונה נמצינו חדלי אישים כעמי הארצות בחלק מחיינו. ועוד גרע חלקו של בן עלייה צהירותו אמונו עלי אמונה, וידע ומכיר את צוראו, ונמצא רח"ל נכשל בחילול השם בסתר ובגלוי, ואיך חסדים הנפש המתגעגעת והכמהה לשלמות להשתוות עם הפחותים, ועל זה לצד יהמה כל לב מאמין, איך שודדנו לחיות בסתירה כזו צין צרכי כל השקפתנו לצין הווייתנו.

ב] גורמי הצטלה הן רבים אבל הצטלה היא אחת ענת היצר בלבד, [והיינו דכתיב במשלי פכ"ו פט"ז חכם עלל צעיניו משצעה משיצי טעם, ופי' המצ"ד כי בעבור העצלות יתחכם למצוא טעם על בטול המלאכה], אדם טרוד כל ימי חייו צעינים מעינים שונים, ובפרט צערי שבתות ויו"ט וכיו"ב, והרבה מדמים בנפשם מתוך רצון לשקוד במנוחת הנפש, כי עדיף לסדר ענייניהם קודם הלימוד שלא יטרדוהו ענייניו בשקידתו, וכבר מוסכם בליבם כי ענת היצר טוב היא למען תהא תורתם זכה ולולה.

ובעצות זו רבה ועצומה, וכמה שעות, וכמה זמנים, וכמה תלמידי חכמים הפסדנו, בעבור הענה הרעה הזו, הראיתם חנוני המאחר לפתוח חנותו מפני טרדותיו, הראיתם בעל מלאכה מקדים לנעול בית מלאכתו מפני ענייניו, הראיתם אומן מפסיק באומנותו בקציעות לרגל זוטות ושיחות, הראיתם אדם אשר נתרגשה עליו ח"ו צרה, או להיפך שמחה גדולה כשכל מעיניו בדבר אחד בלבד, והיכן נעלמו כל טרדותיו וענייניו, אלא מאי ככל שהעסקים גדולים יותר מתגמדים כל העינים האחרים לעומתם, ומדוע לא ישתרש בלב כל בן עלייה כי עסק התורה הוא העסק העומד בראש, והרי כל הווייתנו והשקפתנו להאמין בכל לב, כי כל רגע בעסק התורה לא ישוו לו כל מחמדי תבל, ואיך נהיך להמיר זהב בתבן.

ג] אמרו מגילה ט"ז גדול ת"ת יותר מהנלל נפשות כו', גדול ת"ת יותר מצנין ביהמ"ק כו', גדול ת"ת יותר מכיצוד או"א, ועאכו"כ דגדול ת"ת יותר

מכל סידורי ענינים למיניהם, ושנינו יומא ל"ה ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום היתה עני יותר מהלל כו', עשיר כו' אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מר"א כו', רשע כו' אם אמר נאה הייתי וטרוד צינרי אומרים לו כלום נאה היית יותר מיוסף כו', ואמרו תענית כ"א חילפא ור"י כו' נישדי עליהו האי גודא ונקטלינהו שמינחין חיי העוה"ב ועוסקין בחיי שעה כו'.

ויקרא פכ"ט פסוק ג' בפירש"י שמהיו עמלים בתורה, וכן בסמוך פסוק י"ד ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה, למדנו דהוה פשיטא ליה לרש"י דעמל התורה הוא הוא כלי המחזיק את הזכרה, או חלילה להיפך בהעדר עמל התורה בעולם, ולא דברים אחרים שיהיו חשובים כמה שיהיו, והיינו דכתיב אם לא צריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ואמרו אסתכל באורייתא וברא עלמא א"כ י"ל דאם בחוקתי היינו דחוקות התורה הן הן חוקות שמים דמינה איצראי עלמא, ולפיכך אין קיום העולם אלמלא העמלות בתורה ולמדנו דתורה בלא עמלות אין עליה שם חוקתי.

ד' אנו רגילין לנפנף שלא שמת חלקנו בין יושבי קרנות, שהם משכמים, והם עמלים, והם רבים. ומה אנו משכמים כמותם? עמלים כמותם? רבים כמותם? איך לאותה בושא איך לאותה כלימה, בושא האדם מעצמו איך נפלו גיבורים בפה יוקשים להתמיד בסתירה כזאת, ואמרו יומא ע"ב מצית ומחוך תכפנו, אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו כזרו אינו ת"ח, ואין לך אין תוכו כזרו כניגוד הלז, ומרעה אל רעה יצאנו בציטול הזמן בלא סיבה שהיא, מהעדר חשק ותשוקה להרבות בדיעת התורה, ואין סיבה אחרת אלא מיעוט ערך יקרת התורה ואהבתה, והתורה רחבה מני ים, וימי האדם ככל עובר וכרוח נושבת וכחלום יעוף, ואין אצדה כאצידת הזמן, ואיתא ברכות ה' א' ארשצ"ל כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו כו', כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקצ"ה מציא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו כו', אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו כו', יתלה בציטול תורה כו', ואיתא שם י"ז א' ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוז אמר הכי, סוף אדם למות וסוף צהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נח"ר ליוצרו כו'.

ה' אמרו חכמים אל תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה, ותנן אבות פ"א הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי כו', ואם לא עכשיו אימתי, המציאות

מוכחת כי בטלה גוררת בטלה, וטירדה גוררת טירדה, ואין הנחילות נחולה, ואין השוקד נמנא נפסד, ואין לך שעה של שלום ונחת ואושר כשעה שאחיה עוסק בתורה, ואמרו ע"ז י"ט אמר ר' אבדימי צ"ח כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו, אריצ"ל ד"ז כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כל העוסק בתורה נכסיו מזליחין לו כו', ותנן אדר"נ פ"כ מ"א רבי חנניה סגן הכהנים אומר כל הנותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שטות, הרהורי זנות, הרהורי יפה"ר, הרהורי אשת איש, הרהורי דברים בטלים, הרהורי עול צער ודם כו', וכל שאינו נותן ד"ת על לבו, נותנין לו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שטות, הרהורי זנות, הרהורי יפה"ר, הרהורי אשת איש, הרהורי דברים בטלים, הרהורי עול צער ודם כו'.

[ו] ההתבוננות באמתת הדברים תכסה פנינו צושה וחרפה וכלימה, ומחייבת כל צעל לצ לכונן מעשיו, ראשית לעקור את המויד, לנטוע בקרבנו ולהרגיל את מחשבותינו באמת הידועה כי אין דבר בעולם שיסוה לכל רגע של התעסקות בתורה כי זה כל האדם, ועי"ז נשקול את ניצול הזמן בפלס נכון, להמלט מכל שיחת מרעים ופטפוטי הצל וקריאתם, ולהתלבש בשתיקה שבה הרבו חכמים בשבחה שהיא יסוד כל החכמה וההצלחה בצנין בן עלייה, וכבר שנינו אבות פ"א מ"ז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מנאיתי לגוף טוב משתיקה, ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, וכל המרצה דברים מציא חטא.

ובתב הרמז"ס הל' דעות פ"ב ה"ד לעולם ירצה האדם בשתיקה, ולא ידבר אלא או צדבר חכמה, או צדברים שצריך להם לחיי גופו, אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו, וזוהי שיחת רוב כל אדם, ואפי' בצרכי הגוף לא ירצה דברים, ועי"ז נזו חכמים ואמרו כל המרצה דברים מציא חטא, ואמרו לא מנאיתי לגוף טוב אלא שתיקה, וכן צד"ת וצדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים, ועניניהם מרובים כו' עכ"ל.

תנן אדר"נ פכ"ו הוא היה אומר מפני מה ת"ח מתים כשהן קטנים לא מפני שהן מנאפים, ולא מפני שהן גוזלין, אלא שפוסקין מד"ת ועוסקין צדברי שיחה כו'. ואיתא במגילה י"ח א' מאי דכתיב לך דמיה תהלה סמא דכולה משתוקא, ופירש"י מנחם כל הסממין היא השתיקה, שלא להרבות דברים, ואיתא התם כי איתא ר"ד אמר אמרי במערבא מלה בצלע משתוקא צתרין, ושמעתי ממו"ז הגה"ס רבי יהודה שפירא זללה"ה דשתוקא צתרי היינו ממלה השוה סלע.

לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי / מה רבו תהפוכות האדם כרוגע היס
 וכגליו / שעת שמחה שעת עצב / שעת כעס שעת שלוה / שעת תצערת
 יצרים / שעת התלהבות קדושה / לא ינוח לא יסקוט / עת גל שוף, עת רוח
 סערה / עת מערבולת / עת גלים ישאו קולם / ועת נח היס מזעפו / אז יתמוג
 תכלת המים בתכלת הרקיע / ושלוח פרושה מכסה תהומות / ואי שם צאיי היס /
 פינת יקרת אהל תורה / מקום מפלט מרוח סועה וסער / לא יגעו זה סערות
 עינים / לא יתנפלו במפתנה משברי מים / לא ישמע בתוכה נהמות ים / צעמלה
 ינסך רוגע / יגיעתה תעסיק נוף / ארוכה מני ארך רחצה מני ים / ואשד מפלי
 מדוותא דשמעתא / יניפו חדרי לב צשמחת עולם ושלוח נח / אם יתן איש
 את כל הון ביתו צאהבת התורה צו יצוהו לו.

פרק ז

בדרך הלימוד

א] בַּיּוֹם כ"א א' מאי פרשת דרכים כו', מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה
 שמעתא אליבא דהלכתא, ואיתא בצ"ק צ"צ א' כל אותן ארבעים שנה
 שהיו ישראל במדבר היו ענמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה וצקש
 רחמים, אמר לפניו רבש"ע כו', לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקייעא, ואל עמו
 תציאנו, לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח צהדי רבנן, ידיו רב לו,
 לא הוה סליק ליה שמעתא אליבא דהלכתא כו', ואיתא בצנהדרין ק"ו צ' אמר
 רב משרשיא דואג ואחיתופל לא [הוין] סברי שמעתא, מתקיף לה מר זוטרא מאן
 דכתיב ציה איה ספר איה שקל איה ספר את המגדלים, ואת אמרת לא הוו סברי
 שמעתא, אלא דלא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא דכתיב סוד ה' ליראיו.

ב] נבצינו למידין דפסקת אמנת הלימוד הוא ת"ח דסלקא ליה שמעתא אליבא
 דהלכתא, וזו הדרך אשר דרכו צה כל גדולי עולם, כולן היתה ידם
 נטויה במסקנת הסוגיא, וכל רבותינו זללה"ה הראשונים והאחרונים שקלו וטרו
 בסוגיות להסיק ההלכות העולות מהגמרא, וכך השיצו תשובות והורו הוראה
 לישראל, דרך זו מלאה בכל שלל מעלות עמל התורה שהפליגו צה חז"ל צהרצה
 דוכתא, צין צעמקות חשבון הסוגיא לענפיה, וצירור שיטות הראשונים, [וענין
 הסברה צה עם הלימוד ע"י צחינת הלומד צישוב כל ראשון וראשון מקושיות חצרו,
 ומה ראה כאו"א לדרוך צדרכו, וכתב מורנו הגרמ"ש זללה"ה צתוך מכתב ואין

להאריך בסברא, וסוגיות הגמרא הם המעדנים ומוככים את הסברות], וכאשר כל פרטי הסוגיא מחושבין היטב, אז נפתח אור חדש להגיע לטור ושו"ע והפוסקים ומכאן הדרך פתוחה לדמות מילתא למילתא.

ג] כתב מורנו הגר"ש זללה"ה במכתב הרגשתי זה מכבר כי סטינו בדרכנו מן המקובל ממרן זללה"ה בעיקר הלימוד, בהיות המקובל כי העיקר הוא העמל בשקלא וטריא של הסוגיא, ובחישוב הדינים והמסתעפים במשמעות הגמרא והראשונים, ואילו הסברא החינוכית ניתן לשמש זה מעט כדי נתינת טעם בצנייה, ואמיתות ההצנה נקבעת בלב רק ע"י ייסור ההדורים בסוגיא באור הפנימי המתלוא אל אור השכל, והדבר מובלט בכל סימן וסימן בספרי מרן זללה"ה, וכחיום כמדומה שאנו נותנים יתרון רב לסברא החינוכית, אשר לא יתכן שתתאים עם עדינות החכמה בת השמים עכ"ל.

ד] חת"ם חולין ז' א' אצל הוה יודע דעיקר שמוש התלמידים אצל רבם הוא לדמות מילתא למילתא. וז"ל הרא"ש הוצא צ"י בצד"ה צ"ד ס' רמ"ב וי"ל דעכשיו נמי אין כל מעשה בא בגמ', אלא שמדמה מילתא למילתא, ואיכא למישש שמדמה מה דלא דמי עכ"ל שם. ועל זה נהגו כשאדם מחדש דבר אומרים בלשון אשכנז גלייך או אום גלייך, פי' דומה או אינו דומה, שהדמיון עולה יפה או אינו עולה יפה. והיות הסברות עמוקות ודקות כחוט השערה, לחלק בין זה לזה, ועי"ז יתראו כמה קושי שיועד לחלק ביניהם מה שהי' בעיני התלמידים דומין זה לזה, יבוא רבו וחקרו שאין זה דומה, ומורה להתלמידים הסדק שבין זה לזה, וזה הוא חילוק שהי' רב מראה לתלמידים, החילוק וההפרש בין הסברות שהי' נראה להם במושכל הראשון, שהם דומים זה לזה, ומזה ילמדו דרך האמת בהוראה. ואמנם בעו"ה נתקלקלו הדורות, ואדרבא החליפו הג"ל בפולפולים חריפים ומשוננים ואינם משגיחים אם דומה או לא, רק שהי' חריף וחדוד או לשיטתו, אעפ"י שאם יעיין שפיר אין זה שיטתו שהחילוק רב ביניהם. עד שצעלי החריפים האלו הם המורים בחריפותם.

והי' לך לשון הריצ"ש ס' רע"א אצל אין צריך לידע כל היות התוספת וגלויניהם ולמירמי דוקלי ולזקוף להו. וכמה חכמים ראינו בעינינו מפולפלים וחריפים בהיות, דמעילי פילא בקופא דמחטא ועל כל קוץ וקוץ אומרים תילי תילים קושיות ותירונוים, ולפוס חורפא לא סלקא להו שמעתתא אליצא דהלכתא, ואומרים על אסור מותר ועל מותר אסור עכ"ל הריצ"ש שם.

ח] בתב הקרן אורה נדרים ק"צ א' וכחונת אמרם ז"ל (שם כ"א ע"א) על זה לאסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא, אז יגיע אל מחוז חפצו בלימודו, וידבק בה' על ידי מאור התורה. וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין ז"ג ע"א) על מה דכתיב צדוד מלכנו ע"ה (ש"א ט"ז י"ח) וה' עמו דהוי סליק שמעתתא אליצא דהלכתא. כי כל דרכיו שלימים וצוררים היו ללכת בהם אל מקור החיים כו', כי לימוד הגמרא לאמיתה של תורה סגולה נפלאה היא להדבק בשכינה יתצרך, ע"י צירור הווייתיה ופיסוקיה. וכל עוד שלא נשלם צידיעת המצות בשלימות כבעל מוס בנפשו יחשב. [ועיין בקרן אורה סוטה כ"א א']

הח"א בהקדמה כתב בתו"ד וא"כ מה יתרון לו שלומד טור או ש"ע עם פלפול האחרונים, ולומד דין אחד או חצי באותן ג' שעות, ותיכף כשהולך לחנות, בא מלאך וספרו ואינו זוכר ממנו כלום כו', כבר כתבתי שחלק השני ללמוד לעשות הוא קודם למצות למוד כו', על אלו ודאי החיוב מוטל ללמוד כל פסקי דיני הש"ע ממקור החיים מש"ס וראשונים ואחרונים ולפלפל בהם. וידע כל דין ודין אם הוא מן התורה אם מדרבנן, או מנז חומרא של מנהג, או מנהג של חסידות. וצדרכות הר"ן הדרוש השביעי כתב אסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא קאמריין. הרי שאע"פ שלא הוציט זרעו שיסכים אל האמת, מכל מקום הוציט שלא תיפסק תורה ממנו.

ו] בשו"ת בית אפרים יו"ד בהקדמה כתב בתו"ד, הנה מראשית כבר הודעתי כי כל ישע וכל חפץ עסק התורה, אינו רק לאסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא כו', באסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא. וזה כל תכלית וחפץ לימוד התורה, כמו שכתבנו בהך דלמוד גדול שמציא לידי מעשה, ואם כן יאמרו שלהם ניתנה ושמה משה על הדבר ואמר להם ולא נתן ה' לכם לב לדעת כו' עד היום הזה, שהוא אחר ארבעים שנה, גם מישראל ראויים להורות ולאסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא רק דצורצא מדרבנן דמורי הוא משבט לוי או יששכר, והטעם נראה כמ"ש כל המקבל עליו עול תורה כו' שצריך עמל ויגיעה, ושבט לוי הם קיבלו עליהם עבודת הקודש, וכן צישכר כתיב ויט שכמו לסבול כו', והיינו שוודאי אין ראוי למנות נשיא כ"א מסיק שמעתתא אליצא דהלכתא, ולכן לא אמרו סתם דאית ליה זכות אבות ולא מסתפי דלמא עניש ליה ר"ג, רק אמרו דהוא עשירי לעזרא, בכדי לכלול בזה שלא יקשה צעיני התלמידים, כי לא הגיע לעונת אסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא, ולזה אמרו שהוא עשירי לעזרא שהוא כהן, וכיון שהוא משבט לוי, שפיר מסיק שמעתתא כו'.

ז] **ברכות ח' א'** מאי דכתיב אהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאר"ח זר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, הנה אמרו לן חז"ל הלכה בלבד, ולא אמרו לימוד התורה, הרי לן דעיקר עמל התורה הוא צירור משפטי ההלכה, העולה מהעיון, וזכות עמל התורה מקדשת את המקום לייחד מקום זה לתפלה, ולכן מצלו אמוראי דיני עמודי, וכל דברים הללו א"צ לפנים, כי חזינן בכל שו"ט דגמ' דמיוסד להסיק ההלכה מחשבון המשנה והגמרא.

וראתאן עלה יש להתרגל צעיון ההלכה, והדרך הזו היא פשוטה וראויה לכאו"א, לאפוקי מדרך הפלפול שאינה ראויה אלא לבעלי כשרון מסוים, והראיה דהתורה ניתנה לכאו"א מישראל שיוכל לעמול בה, וחזינן הרבה מגדולי הדורות שלא היו בקטנותם ממעולי הכשרונות, ומ"מ עמלם ויגיעתם הביאתם אל בית המלך.

ח] **שימוש** חכמים יכול להיות ע"י הספרים, ראשית לדעת מה לומר, ובמשך הזמן ידע גם מה לא לומר, ולזה צריך שימוש חכמים לשוחח בתורה עם עמלי תורה בעלי נסיון בחשבונות הסוגיא ומעתיקי השמועה מרבותיהם מוסרי התורה מדור לדור, וראוי לעיין בספרים הפותחים מגמרא צמו"מ של האמוראים, ואח"כ בחשבון שיטות הראשונים, והטור והב"י, וכמש"כ מרן החזו"א דהמפרש היותר טוב של הגמרא הוא הב"י, אע"פ שגראה ללומדים שדברי צ"י הן בקיאות כביכול, אבל המעיין היטב יראה דמרן הב"י זללה"ה שוחה בדבריו צים התלמוד בצירור כל השיטות עד קביעת ההלכה בשו"ע.

ט] **הנה** דרגות הקדושה בהיות המקדש על מכונן, היתה קדושת ישראל צירושלים, וקדושת ירושלים בהר הבית, וקדושת הר הבית צביהמ"ק, וקדושת ביהמ"ק בקודש הקדשים, וקדושת קה"ק בארון הצרית, וקדושת ארון הצרית בלוחות, והיינו התורה הקדושה, [ואיתא בזבחים קי"ט א' ר"ש אומר מנוחה זו ירושלים כו' פה אשב כי איתיה ואומר כי צהר ה' ציון אזה למושב לו]. וגמלא דאצי אבות כל הקדושות היא היא התורה הקדושה, וזהו מה שהודיעונו חז"ל דמיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וזהו שאמר הפייטן ואין לנו שיר אלא התורה הזאת, וזהו שאמרו חז"ל דאע"פ שחרב ביהמ"ק. אבל הקדושה הגדולה ביותר לא ניטלה מאתנו, וכשם שבזמן ביהמ"ק היתה הקדושה שבארון משפיעה על קדושת ביהמ"ק וירושלים וארץ ישראל ועל כל עמ"י, כן

זוה"ז בגלות הוא הולך לפנינו ארון ברית ד', כי אלמלא התורה אין קיום לעולם, וכדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, והתורה קדמה לבריאת העולם, וכפי שהאריך מרנא הגר"ח זללה"ה צנפא החיים. וכח קדושת התורה המתרבה ומשגשגת בישראל בישיבות ובלומדים ובספרים, היא היא השכינה הקדושה המתפשטת בקהילות ישראל, עד שתעלה למקום המקדש ותתאחד עם האש שתרד מלמעלה לזווג את הבית עם התורה ומלאה הארץ דעה ויאתיו כל לעבוד את ד'.

פרק ח

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

א] דרך הלימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אשר קבלנו בדורות האחרונים מרבותינו מוסרי התורה כמו הט"ז הש"ך הגר"א הגרע"א הח"ח והחזו"א זללה"ה ושאר אחרונים אדירי התורה זללה"ה, קשה לפרשה אם לא בשימוש חכמים, אך המעט הוא לזכור דהלימוד נחלק לצ' חלקים. א] אופן לימוד הגמרא. ב] לימוד מסקנות ההלכה מהסוגיא הראשונים והאחרונים. והנה נורת אופן לימוד גמ', היינו חשבון השו"ט לפרטי פרטים ומה היה ראוי לומר, ומדוע לא אמר כאו"א כולתו, וציאור שיטות הראשונים ויישוב קושיות האחרונים ע"ד זה וכו', כל המכלול הלזה דרכו בו כל עמלי התורה בכל הדורות, לאפוקי מדרך הפלפול או מדרך ההגדרות וכיו"ב. המו"מ בחידושי מהרש"א והגר"א והגרע"א והצ"ח והצל"ח והקרן אורה והפני"י והחזו"א כולם כונו לדבר אחד, לזרר פשט הסוגיא לענפיה ולפרטיה, וכאו"א דש בקשייו כדרכה של תורה, ומעולם היו החכמים מחשבים כיצד פי' הט"ז והש"ך והגר"א את הגמ', ולא היה סתירה מהמבין בהלכה למצוות שחשבון הסוגיא, לאפוקי משיח אחר הנעדר בספרי הראשונים.

ב] והנה נהי דחשוב כל חשבון הסוגיא עד תומה, לא יכלה לכלל הצחורים, דעמלה מפרך ומייגע, ופעמים אחר יגיעה גדולה, נסתר כל הצנין וצריך לייסד כל הסוגיא מתחילתה, אצל לימוד השו"ט רש"י תוס' רי"ף רא"ש רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן יש בו די לכלכל את הזמן הניתן בכל ישיבה לסוגיא, ואע"ג דהרבה מן החקירות אמיתיים וקילורין לעינים, אצל סו"ס ליפתן נינהו, לעומת שו"ט וחשבון היטב של הסוגיות, וגדולי ראשי הישיבות בדורות האחרונים שחפצו להלביץ את הצעירים להתענג על העיון, ראו צורך לפלפל עמהן בהגדרות וחקירות וסברות,

מפני חולשת הדורות לעמול היטב בחשבון השו"ט וכו', וכיון שנשתכח חלק עמל התורה דאמרן, זכה מרן החזו"א זללה"ה שיחגלגל על ידו להחזיר עטרה ליושנה מיהת אלל האזכרים.

ג] ענין הסברה כתב מורנו הגרמ"ש זללה"ה וז"ל ובשטח הזה סמינו מן הדרך ויש שמרצים בסברה יותר מבגמרא, וגם בסברה שאין מקורה בגמרא, ויתכן שהאשמה כי זהו ולימוד הרצים לא ניתן לעניינם בחישוב הסוגיא בעומק, ולכן הננו מנסים להטעימם מנופת נופים של הסברות החינוכיות, עד אשר החכמה תנעם להם ויצקשו ככסף וכמטמונים, ומזה מסרך סרוכי, כאילו שזה העיקר, אלל לא זו הדרך ולא זו העיר, ולא וראו ספרי מרן זללה"ה כיצד הם נראים.

ד] ידוע לכל כי דרך חשבון המו"מ מתאים לכל סוגיא מזכרות ועד עוקצין, ובדאי דלא נשנו ב' תורות, וגדולה מזו הלא חלק השני של הלימוד להגיע למסקנות ההלכה בכל דין ודין בלתי אפשרית כלל, בלא עמל מפרך בחשבון הסוגיא לפרטיה ודקדוקיה, ונמצא לדאבון לב ב' סוגי תלמידי חכמים, מהן ראויין לראשי ישיבות, ומהן ראויין להוראה. המורה הוראה בישראל, לא יוצלח מאומה לשאת שיעור בפני הנעירים, [אין הכוונה לזה שידע לשנן הכתוב בפוסקים, אלא זה שידע לדמות מילתא למילתא, ודבר זה לא יתכן בלתי עמל בשימוש חכמים של חשבון הסוגיות], והראש ישיבה כאילו לא יוצלח מאומה לחלק ההלכה, זה אינו אלא האמת דראשי הישיבות בקיאים בשו"ע ונו"כ של הסוגיא, אלא מסירת השיעורים לתלמידים לפי דרגתם ורוחם.

ובתב הריצ"ש סי' רע"א הביאו החת"ס בדברו ע"ד הלימוד וז"ל וכמה חכמים ראינו בעינינו מפולפלים וחריפים בהיות דמעיילי פילא בקופא דמחטא ועל כל קון וקון אומרים תילי תילים קושיות ותירוטים, ולפוס חורפא לא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא, ואומרים על אסור מותר ועל מותר אסור עכ"ל הריצ"ש שם.

מהרש"א באגדות ב"מ פ"ה א' כתב משא"כ בני בצל דאפשר שהיו מפלפלים דוגמת חילוקים שצדור הזה, אשר כל מי אשר יודע לכוין על צד היותר בפלפול של הצל, הרי זה משובח, וכל אחד מכיון לדחות דברי חבירו כדקרי להו מחבלים, שאין נוחין זה לזה בהלכה, וע"י כך לא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא, כדקרי להו נמי התם במחשכים הושיעני, והוא שאמר דלא נטרדיה, כי פלפול כזה מטריד את האדם מן האמת, ואין מגיעו לתכליתו המצוקש וק"ל עכ"ל.

האלשיך קהלת פ"ב בעמל שעמלתי לעשות, כתב הוא עמל התורה שהוא למוד המציא לידי מעשה. ולשון הח"א בהקדמתו כך האדם צריך שילמוד תחלה האריך ללמוד ולדע דיני התורה, ועיקר הלימוד הוא שמציא לידי מעשה. אבל לצלות כל ימיו בפלפול, מעולם אינו יודע איך לעבוד ה' כו', וכשכבר קיבל דרך הלימוד, למד ש"ס וש"ע וראשונים ואחרונים, שזהו תכלית הלימוד. והצית אפרים בהקדמה ליו"ד כתב בתו"ד והנה מראשית כבר הודעתי כי כל ישע וכל חפץ עסק התורה אינו רק לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

ה' בן ישיבה חרוץ השולט בחקירות ובפלפול בהגדרות וכו', ולא קרא מימיו סימן בצית יוסף או מו"מ בציאור הגר"א והנו"כ בשו"ע, ולהתאימם עם חשבון הסוגיא, מה רב הפסדו. לא יתכן להבחין בין תכלית לקלא אילן, ולדמות מילתא למילתא, בלעדי שימוש בעמל התורה של חשבון הסוגיות המדובר. גם בכדי להיות נמנה על גדולי הדור בהשקפה על דברים העולים על הפרק, א"א בלא הידיעה לדמות מילתא למילתא, לחרוץ משפט אמת מהו פך השמן בטהרתו בכל ענין וענין.

ועל דא ודכוותה אמרו ז"ל ברכות מ"ז ב' אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח הר"ז עם הארץ, אר"ה הלכה כאחרים [ועיין סוטה כ"ב א']. והדוגמאות רבות. וכתב מהרש"א סוטה כ"ב וז"ל בתו"ד וצדורות הללו אותן שמורין הלכה מתוך שו"ע, והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר, אם לא יקדקו תחילה בדבר מתוך התלמוד שהיא שימוש חכמים וטעות נפל בהוראתם, והרי הן בכלל מבלי עולם ויש לגעור בהן.

בגיל'ה ו' ב' אבל לאוקמי גירסא סיעתא מן שמיא היא, מתנה מיוחדת שזכה האדם שהניחו ה' על הדרך היותר אמינית, וזו כזייה בגורל כל אחד באיזה דרך הניחוהו, ואחר שהאדם הונח בדרך, עכשו צריך לעמוד לנסוע ולהעפיל במעלות ההר הגדול, אשר גבוה מעל גבוה בפסגות זעג"ז, כאו"א לפי עמלו ויגיעתו, אבל עדיין זקוק כל איש לסייעתא דשמיא עד היכן יזכה לעלות, ויתכן איש שכבר ידיו רב לו בדרכי הלימוד ויש צידו הכלים, אך לאו כל אחד זכי לסייעתא דשמיא לשקול נכון במשקל האמת כדי שימנה על המומחים בהכרעת האמת, בכל משפט וסוגיא הבא לידו, כגון מה הן הנידונים, ומה הדימוי מילתא למילתא האמיתי וכיו"ב, היכן להניח הדגש בשורשי ויסודי הסוגיא, והרבה מחכמת התורה בסברא ובחילוקים וסייעתא דשמיא למנא הראיות והקשרים הנכונים, לחרוץ דין אמת לאמיתה של תורה.

ז] גדולת הגדולים במאזני משקל האמת, יתכן אחד שיזכה לחרוץ משפט אמת מתוך סייעתא דשמיא, והשני יחשב היטב כל הסוגיא, אבל צבואו להכרעה יחטא לאמת, וצדימוי האחרון מילתא למילתא לא יזכה לקלוע אל נכון לנקודה האמיתית מתוך שלל הנקודות שלפניו, אבל יש לזכור דמעלת הדרך האמיתית, אינה רק שיש לעוסק בה כלים יותר טובים להגיע למסקנות אמת, אלא עזם נורת הלימוד הקושיות והתירושים והצנת הגמ' והראשונים אל נכון והגדרת היסודות, הן הנה גופי התורה ועמל התורה האהוב לפניו ית', ואשר עליה הרצו חז"ל צמיאור גדול ענין עמל התורה אשרי הזוכה לטעום נוף אמריה.

פרק ט

בתיבת חידושי תורה

א] בתיבת חידושי תורה אכן יסוד בקולם העלייה, תקצר היריעה מלבטא מכלול מעלות הכתיבה, רצבות עדים גדולי הדורות ניצבים צארון הספרים צעדות חיה שפתותיהם דוצבות ככתביהם. עמלו שקדו ללא לאות, בצערות עיתים צוק זמנים יום וליל לאור הנר לחרוט בקולמוס טבול צדיו עלי קלף רשמי יגיעתם, מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם ? קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם לכתוב את תורתם. כל תורתנו כל כולה על כרעיה צנינה שכלולה ומסירתה לדורות ע"י הכתיבה. תורת משה כתיב, ויכתב משה את התורה הזאת. משניות. ברייתות. תוספתות. גאונים ראשונים אחרונים. צא וראה היושבים הרושמים הרי"ף רש"י צעלי התוספות רמב"ם רמב"ן רשב"א רא"ש ר"ן ועמם כל רבותינו הראשונים ואחריהם צעל הטורים צ"י ט"ז ש"ך מג"א הגר"א רעק"א נו"צ חת"ס פמ"ג פר"ח ח"ח חז"א ורצבות גדולי הדורות כותבים וכותבים צלא לאות עד יום מותם, חידושים וציאורים צכל חלקי התורה. אלמלא הכתיבה ערומים היינו מכל וכל. כל יניקתינו הויתנו ואורחות חיינו מכתבת החכמים. דקדוק מילותיהם משמעות השמטתם עמוק עמוק מי ימצאנו. צלחי ניתן לתאר רח"ל כיצד היה מצבינו אלמלא כתיב גדולי הדורות.

ב] התורה נקנית צמ"ח דברים צתלמוד, צשמיעת האוזן, צעריכת שפתים כו'. ראשית האדם לומד הכתוב, שנית מתצונן צנלמד היינו שמיעת האוזן. והשלישית עורך הדברים. אין לך עריכת שפתים מעולה ככתיבה, צניורות המה נפתחים צעת הצורך לצטאות רחשי לב, להמיר מחשצות לעולם המעשה, לייסד

שאלה, לחקור סצרה, להשיב תשובת אמת, שתעמוד במבחן הקריאה. ניתן להאמר כי אצי אבות הללחת הלומדים רק ע"י כתיבה, [ושמעתי מח"א שאמר לו מורנו הגר"ש גריינימן זללה"ה, תכתוב תגדל, לא תכתוב לא תגדל, וכתב במכתב למותר להזכיר כי הכתיבה היא יסוד מוסד יום יום, ובמכתב אחר כתב ואין לך מדה טובה יותר מלכתוב כל תוכן הסוגיא והשיטות, שזה מצרר ומלצין כל ניגונים הסוגיא לאמיתם. ובמכתב אחר כתב וכדי שהדברים יתבררו, טוב לכתוב את תוכן הסוגיא בדרך הסבר למי שטרם למד, כאילו נודמן לך מי שטרם למד גמרא והנך בא להסביר לו מה הנידון ומה ההלכה, וכשתתרגל בדבר תראה עד כמה הדברים הולכים ומתלבנים עם כתיבתם].

ג] קשה לפרש טובת הכתיבה למי שלא זכה לאורה, ואלו שכבר זכו לה יודעים היטב עולם מעלמה, ואינם צריכים אלא עידוד ללחום עם העולות הטבעיות לערוך סדר בסוגיא. וכבר אמרו משמיה הגר"ס זללה"ה שלא הידוע מדבר, אלא המדבר יודע. כרחוק מורח ממערב רחוק סוגיא שנלמדה ולא נכתבה, מסוגיא כתובה, ערוכה, קושיותה פירוקה שיטותיה, וסיכום הלכותיה. לא נמצא אדם שלא התגדל ושגשג ע"י הכתיבה, ולא נמצא אדם שלא הפסיד מהמנועות מכתיבה.

ממעלותיה הידועות של הכתיבה. א] אין צרכו הכשרונות להשתלט בע"פ במחשבה בלבד על מרחבי הסוגיא, אלא צעריכה מסודרת בכתיבה. סיכום כל שיטה לענפיה והשלכותיה, שיטת כל תנא ואמורא. שיטת כל ראשון וכל אחרון. כיצד יישז קושיות חזרו ומה דחקו למאן בדרך זולתו וכיו"ב. ב] ניסוח הדברים מכריח את הכותב לרדת לעומק הנידון בזהירות. ג] העמדת הקשיים לפרטיהם. ד] הפרדת תערובת השיטות ההומים בראש. ה] טבע המחשבה והדיבור שאין צרכם לעמוד ביסודיות בחפירה עד פרטי הפרטים. ו] זכרון הדברים לעולמים. ז] תועלת לאחרים [וכמש"כ היעצ"ץ] (בספרו מגדל עוז ערך עליית הכתיבה) דאין קץ לשכרו ונדקתו עומדת לעד וזודאי אין הרצנת תורה גדולה מזו. ח] קובץ על יד ירצה משמח ונותן סיפוק לבעליו הממלא חדרי לב, ומעניק תענוגות למנוע העייפות הטבעית. ט] סיכום מסקנות הסוגיא לפארותיהם בלתי ניתן בזהירות אלא בכתב.

ד] בתוב בספר חסידים סי' תק"ל מי תכן את רוח ה' כי הקצ"ה גוזר מי יהיה חכם ומה חכמתו וכמה שנים וכמה ספרים יעשה, יש שגזר עליו שיעשה ספר אחד או שנים או שלשה, וכן בתלמוד וכן לפתור קרייה וכן בסודות אחרות. וכל מי שגילה לו הקצ"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי גזל מי שגילה לו,

"כי לא גלה לו אלא לכתוב" דכתיב קוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, וכתיב יפולו מעינותיך חוזה, וזה שכתוב יציא צמשפט על כל נעלם שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינה כותבה. ומטו משמיה השל"ה וקנה לך חצר היינו הקולמוס הנקרא קנה יהיה לך חצר שכתוב עמו כל רעיונותיך.

פרק י

מוסר

א] המוסר הינו שיקוי ככל שיקוי הרפואה. יש שיקוי לגוף, ויש שיקוי לנפש. יש הזקוק לשיקוי צרכיפנות. ויש רק לעיתים. יש שסם פלוני פועל עליו, ויש שאין פועל עליו כלום. יש מוסר הפועל על השכל, ויש מוסר הפועל על הרגש. אמנם שקידת התורה שזה לכולם. אך לא יתכן מתכון מוסר שזה לרבים. דברים המעוררים פלוני, לא מעוררים אלמוני. יש מוסר מקרב, ויש מוסר מרחק. יש אדם שעונש החטאים מעוררו, ויש אדם ששכר המצוות מעוררו. יש אדם המתרגש ומתעורר מתוך עמל התורה, ויש מעבדות התפלה. גם באותו אדם שעה אחת יקלע ללבו קריאת ספר מוסר, ושעה אחרת יתעצב ע"י מוסר, כי עכשו זקוקה נפשו לשמחה לקרבת אלוקים. יש שיתלהטו כליותיהם משירי שמחה, ויש שיתמלאו כיסופין משירי רגש. יש שעה שאדם ניצח בהתבונן באשד גלי הים ושנף המייתם, או במחזה שמים לרום, שטט העננים, מנזקי סלעים ומדרונות הרים, מה רבו מעשיך ד' ופיו ממלל שאו מרום עיניכם מי צרא אלה... ומתוך התרונות והתפעלות גומר בלבו לעשת נח"ר למי שאמר והיה העולם.

ב] נפש האדם אינה מכוונה. פעמים המוסר יחזקו בצוקר ופעמים בערב, פעמים סיפורי נדיקים ילהיבו את נשמתו כמו עשרה ספרי מוסר. מי לא זקוק לטיפוחה על שכמו לחוש את מעלותיו וכחותיו להמריצו להתעלות, אולם בעיונו בצפרי מוסר, פעמים יפשיטו את עורו, יתלשו נחמים חיים ממנו ותיאור חובתו בעולמו, גם גדל מעלה שבו הנותן לו און למלחמת החיים, יראוהו כחסרון, ואם עוד ירחיבו אודות הנגיעה... ישאר האדם ערום לגמרי, ללא תכלית כמעט, לא יתכן מוסר שזה לענקי רוח צדורות עזרו, ולקטני אמנה אחר ירידת הדורות, כשם שפרצופיהן אינם שוים כך דעותיהם אינן שוות. המוסר כמוהו כאוכל, כאו"א בותר מאכל האהוב עליו והמשציעו ואימתי לאוכלו. כשם שהדרך לשצוע רבו גווניה, כך דרך עבודת ד' המטרה אמנם אחת, אך הדרכים אליה רבות ומגוונות....

ג] המוסר אינו מטרה בפ"ע, אין המוסר מתקן מידות, אין המוסר מיישר עקמומיות. המוסר הוא רק שבט המכה על קודקוד לעורר מתרדמת שטף החיים, כלי עזר להמריץ נגד עלילות טבעיות, להזכיר את חובת האדם בעולמו, לשקוד על התורה ולילך באורחותיה. התורה היא המעדנת, היא המיישרת, היא המעצבת. העושה את מוסרו עיקר ותורתו טפל, הרי הוא כעוסק בחיי שעה ועוזב חיי עולם. לפיכך אין גדול במוסר אם לא גדול בתורה, או גדול בתורה ולא גדול במוסר, איש מוסרי הוא האיש שנחגדל ע"י התורה... איש מוסרי שאינו נמנה על הת"ח היודעים לדמות מילתא למילתא, לא יועיל מקצועו הותיק במוסר ליתן עינה בהשקפת תורה העמוקה. רק האיש שניחון בכה חכמת התורה שבו שוקל היקף סוגיא ומסקנת ההלכה, הוא האיש הנכון להשית עינה נבונה, לסקל אצני נגף דרכי העלייה. [משל לה"ד לרוקח בצית מרקחת הנותן תרופות ללקוחות ע"פ מרשם רופא, אך אויה לו אם יתן תרופות ע"פ דיאגנוזה אישית שלו].

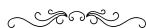
תורת המוסר מחנכת את האדם להחמיר עם עצמו ולהקל על זולתו, [עיין ברכות כ"ז א' אע"פ שמיכל אני על אחרים מחמיר אני על עצמי], ואוי לו למי שלימוד המוסר גורם לו לראות נגעי אחרים במשקפי המוסר.

ד] בכתב מרן החזו"א זללה"ה אלה שלא זכו לאחר הגמרא בהלכה המה משוללים גם באגדה באופי האמיתית, כי בהיותו חסר לב חכמה אי אפשר לו לקנות מושגים שמימיים אמיתיים גם אינו מסוגל ללימודים מישרים, ומה שהזכירו בגמ' בעלי אגדה היינו חכמים בהלכה שהוסיפו עיונם גם באגדה, אבל לא יתכן להיות ריק מהלכה ולהיות בעל אגדה, ויתכן אנשים שעסקם בהגיונות הדורות ועוד כיו"ב, ומשתדלים לקבוע הגות לבס במסגרות התורה, ויתכן שילחיו למשוך לב השומעים ולהנעים זמירות באזני המקשיצים, ואמנם אלה אין להם חלק בתורה לא בהלכה ולא באגדה כי כיסוד ההלכה יסוד האגדה, אין האגדה הגיון לב האגדה היא חלק התורה שקבלנוה דור אחר דור אשר מסרה משה ליהושע ויהושע לזקנים וכדתנן באבות, ולהיות בעל אגדה החובה להיות בקי במקרא בתורה בנביאים וכתובים, להיות בקי בכל אגדות שנאמרו בגמ' בקיאות נאמנה, להיות בקי במדרש בקיאות שנונה ומסודרת, ואח"כ לשאת ולתת בהן בהצנת המסקנות שבהם, וכמו שלא יתכן חכם בהלכה בלא קנין הבקיאות המרובה. ואמנם אלה החפצים בהתגלות לבם, מורגלים צדיעות מקוטעות קטע מכאן וקטע משם עד שנאסף בידם ילקוט של מאמרים ספורים המשמשים צם לצרוא הרצאות להשמיע לרבים, (ומהם... אינם יודעים לתרגם בתורה נו"כ אינם יודעים את הכתוב בראשונים ידיעה מספקת,

ומהם שלא למדו כלל תנ"ך, ואינם מצינים ללמוד אגדה בגמ' ברוז מקומות חש"ס, ובכל זאת המה מחנכים לנעירי האלף ומטיפים לקח במדות ומוסר, ולפעמים גם במדע ומתק שפתים), ואם אמנם המה גורמים לעמים להטות לב הרכים ליראה ומוסר וליבנו רוחש להם כבוד והערצה על מעשיהם הטובים, אבל אין שמחתנו שלמה בהם כי סוף סוף חסר לנו תורה ויש כאן עניות דתורה, ויפירתם בלתי מתוקנת בהחלט, שאם אין תורה אין חכמה אין עצה ואין תבונה עכ"ל.

ה' אין לך אדם דקריאת מוסר אינה פועלת עליו בשעות מסוימות, ההרגל בקריאת אגדות חז"ל מגמרא מדרשים ומזוהר הן הנה תכלין ליראת שמים, הן הנה מעוררים תשוקה וכמיהה לחיי טוהר, חיים של שמחה בשלמות. לזכור כי האדם יסודו מעפר, וסופו לעפר, משול כחרס הנשבר, כחציר יבש, וכצ"ץ נובל, כלל עובר, וכענן בלה, וכרוח נושבת, וכאצק פורח, וכחלוט יעוף. יש הסבורים כי שינון מציאות זו מעליזה, אך מחשבה זו בפי השטח, אולם עומק מחשבה זו מציאתו לשמחה פנימית. ומדוע? כי הנה האמת הלוז, אין מסתור הימנה, לא היה אדם בתכל שגשג חז, והנורה להתמודד עם האמת הלוז, תחכן צב' דרכים, האחת להדחיקה פעם אחר פעם, ולא זו הדרך מפני שהיא מצמצמת בחדרי כליות, ואם לא תלך עכשו תלך במועד אחר, והדרך השנייה להתמודד עם מחשבה זו פנים אל פנים אחת ולתמיד. כן סוף האדם למות, אך חיים מלאי שמחה אושר וסיפוק, כשהם מלאים בעבודת ד' ובהתגברות על היצר, המבטיחים הנחת שלמות בעוה"ז, ותקות הטוב ביותר לעולם שכולו טוב לנצח. תשובה תפלה ודקה יעמדו לו לעושר ולאשר אמיתי בזה ובצבא.

תנן אבות פ"ד מי"ז הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ז מכל חיי העוה"ז. ואין כאן סתירה, דמחד גיסא היכולת לאסוף אוצר לנצח אין בעוה"ז, ומאידך התענוג האמיתי אינו במושגי תענוגות עוה"ז, משל אמרו דכל תענוגי עוה"ז יחד לא ישוו לקורת רוח אחת בעוה"ב. כולם מאמינים... אך לא כולם זוכים דהאמונה תכה שורשים עמוקים ותתמיד השפעתה על לבם להתוות את תנועותיהם ומעשיהם נוכח מתנת שמים של עושר ואושר נחתי בזה ובצבא.

פרק יא

ואהבת לרעך כמוך ולא תונו

א] מצות ואהבת לרעך כמוך י"ל דאינה רק אהבה שכלב, דכמעט לא יתכן לבוא במידה זו לכל אדם מישראל, וזאת יחידי סגולה אשר לצם מלא אהבה לכא"ל, אלא יש לפ' דהמנוה להתנהג עם כא"ל כפי שאדם היה חפץ שיתנהגו עמו, ע"ד שאמר הלל (שבת ל"א א') דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור, ואהבת הלב מסתייעת ממידת הרחמנות הטובה בלב כא"ל מישראל. [כדאיתא ביצמות ע"ט א' ג' סימנים יש באומה זו הרחמנים כו']. ואמרו קידושין מ"א א' אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראה שמה יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך, מבואר דאף מחשבת גנאי על חברו חייב להרחיקה מדין ואהבת לרעך כמוך, וק"ו הפוגש את חברו ואינו משוחח עמו במאור פנים או שותק, ומתוך כך נגרם איזה נזק לחברו, הרי הוא מבטל מנות ואהבת לרעך כמוך, ועלכ"כ צמעה או צדיצור, ולקושטא עובר נמי אלאו דלא תונו, ורח"ל הדבר מנאי שמשצין זל"ז בחריפות ומנעריין זל"ז בלשון, ופעמים עסקינן בהלצנת פנים ללא משים, והדברים חמורים וכמה חללים חכמים נפלו במהמורה זו.

ב] במה ישוב הדעת זקוק לאדם לכלכל דיבורו ושתיקתו והנהגתו בצואו במחיצת אנשים, ולא יועיל לו השתיקה, מפני שהשתיקה פעמים רועמת ומנערת את הזולת ומה נענה ליום הדין, והא דארי"י חולין פ"ט א' מה אומנותו של אדם צוה"ז ישים עצמו כאלם וקס"ד דאף צד"ת, היינו בשאינו מנער את חברו בשתיקתו. והא דקס"ד דאף צד"ת ינזור פיו, י"ל דקמ"ל דא"צ לחוש דמתוך שיחות צד"ת ויתרגל צדיצור יכשל גם צדיצורים אסורים, וכ"כ הח"ח בשמה"ל שער התצווה פ"א בהערה, וז"ל החינוך מנוה של"ח וראוי להזהר שאפילו צרמו דבריו לא יהי נשמע חירוף לצנ"א כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הצריות, והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר מן הממון, וכמו שאמרו ז"ל גדולה אונאת דברים מאונאת ממון כו', ולא יהיה באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן נזק לצריות כו', כי השם צ"ה הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב כו', אבל אין לוקין עליו לפי שאין צו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ציד האדון המנוה על זה יתברך ויתעלה. ומטו משמיה החזו"א דפסקת שלמות האדם שיעבור את העולם בלא לפגוע בזולת.

ג] ב"מ נ"ט א' א"ר לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מנזיה אונאתה קרוזה, אר"א מיום שנחרצ ביהמ"ק ננעלו שערי תפילה כו' שערי דמעות לא ננעלו שנאמר שמעה וגו', אל דמעתי אל תחרש, ולמדנו כח הדמעות דכי היכי דממהרות להתקבל בתפלה, ה"נ ממהרות לפרוע מהמיצר לאשתו עד דמעות, וענין קבלת תפלה בדמעות אינו סיבה אלא סימן, דכשצא האדם לידי דמעות סימן הוא שתפלתו ממעמקי לב, ופשוט דתפלה מעומק הלב דרגמה גבוהה להתקבל, ודכוותה דמעות הצאות מחמת זעיר סימן הוא לזעיר עמוק, והמציא לזעיר כזה מעורר יותר מידת הדין, והיינו דאר"ח שם כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה, והוא על אותו משקל.

מידת הדין נוראה צענינים שבין אדם לחבירו כדאיתא ביצמות ס"ז ב' שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע מגבית עד אנטיוכוס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, ואיתא בכתובות ס"ז ב' דרז רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא הוה רגיל דהוה אחי לביתיה כל מעלי יומא דכיפורי יומא חד משכתייה שמעתא הוה מסכיח דביתיהו השתא אחי השתא אחי לא אחא, חלש דעתה אחית דמעמא מעינה, הוה יתיב באיגרא אפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה, ואע"ג דהשתא נאטערה טפי צמותו, כבר אמרו ב"ק ס' א' כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה רח"ל. עו"ל דכבר נגזרה עליו קודם גזרה שימות, אלא דאם היה נשמר מלזעיר אותה הייתה עומדת לו זכות זו להנצל, ובלשון אחר י"ל דנגזרה גזרה שימות, אלא שלא היה ראוי למיתה, עד שנקטוצצ זעיר אשתו על ידו. [וכענין דאשכחן בדהע"ה שבת ל' ב' דמלאך המות לא יכול ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא עד שהטרידו והפסיק ממשנתו].

והפליגו חז"ל בהרבה דוכתין בחובה לאהוב את ביתו וכדשנינו בצרייתא יצמות ס"ז ב' האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו, והעתיקה הרמב"ם הל' אישות פט"ו הי"ט והוסיף ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון, ולא יטיל עליה אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עזב ולא רוגז עכ"ל, ואיתא במד"ר במדבר פ' נשא לימדה אותך התורה שתהא ותרן בתוך ביתך נשפך יין הוי וותרן. ואיתא במדרש שו"ט לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה אריצ"ל צריך אדם להיות עלוב בתוך ביתו כו'. ואמרו שבת קט"ז א' דכדי לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים. ואיתא בב"מ נ"ט א' א"ר חלצו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין צרכה מנזיה

בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר ולא צרם הטיב בעצורה, והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתערתו. ואיתא במגילה כ"ח א' שאלו תלמידיו את ר"ז במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי. ובבבא הכרת הטוב יש לבעל להכיר לביתו, עבור הצוואה, עבור נער העיצור והלידה, עבור גידול הילדים, עבור הביטול והאפייה, עבור הכניסות, עבור ההתרוצצויות לענייני הבית, וכהיום גם עוסקות הנשים צפרנסה, והרבה הרבה מן האנשים אין עליהם מאומה מעול ענייני הבית השוטף, ומ"מ יש שאין זוכים להשכיל לכבד את נשותיהן ולהכיר להם טובה כמידה שהיה ראויין לה, ולעומת זו כמה ששין לגמול חסד בחוץ, בעוד ההזדמנויות לחסדים בבית פנימה רבות, ולאו דוקא צמעים אלא צמילה טובה בהכרת הטוב צנעימות וסבר פנים יפות, אהא כמה ינעמו החיים לכולם בשקוד האיש והאשה לטפח טיפוח מתמיד להצעיר את האהבה והאחווה ביניהן שלא תעומם.

חז"ל הוסיפו את האדם ערום מכל בלא אשה, וכדאמרו יצמות ס"ב ז' ובטור ושו"ע אבהע"ז ס"א כל אדם שאין לו אשה, שריו בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא תורה, בלא חומה, בלא שלום, ומצלתו מן החטא. ואחר כל מאמר זה נמצא דמי שחקר את הצוואה של עזר כנגדו, הוא חסר כל ואומלל, ואכן כן הוא ליודעים. וכמה רח"ל טחו עיניהם באמת הלזו בשטף נוק העינים, ולא זכו לאור האורות של הנעימות האמיתית בחיים מתמידים של אהבה אחוה שלום ורעות. ואמרו חולין פ"ד ז' לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה במה שיש לו וכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.

ד' מבחן האמת לאדם הוא צביתו. הוא מבחן תמידי, קטנות לעומת גדלות. מבחן יראת שמים פנימית. ועל כולנה מבחן משקל השכל. האם מאזני שקילה באמתתו. כיצד שוקל צדק מאזני צדק. כגון בין אדם למקום, לעומת בין אדם לחבירו ולמקום. משקל קדימויות. משקל זך של האמת. מה ישיג במאמרו וצמעהו, לעומת הישג בלימת פיו. מה הישיג עד כה, לעומת הישג בתיקון מידותיו. וכתב באורחות חיים לרא"ש [יום ו' ס"ק קכ"ב קכ"ג] אל תכעס באשתך ואם רחוקה אותה בשמאל קרב אותה בימין בלא איחור. אל תבזה את אשתך ותכבד אותה ותסירנה מן החטא.

ציוני דרך לחיי אושר הם כה פשוטים והגיוניים. ומ"מ רבים אינם מצליחים לקיימן מפאת טבע האנושי. זולת עובדי ד' אשר עלו ונתעלו מטבעם. כבישת הכעס

צכל מחיר. הכרת הטוב, הצעת תודה, לעולם לא להעיר בשעת מעשה, אלא בשעת קורת רוח וצדק אגב. לא לצפות למאומה, וכל דבר טוב שיקבל ישמח בו. ללמוד לוותר ולוותר, לדמיין כנותן מנעול על פיו ושכרו הרבה מאד על פי שלא פועלו. לזכור ולזכור את הטובות שגומלין עמו. ליזהר מאד בכבוד חמיו וחמותו. ליזהר מאד מלומר חסרונות משפחה. קשה לקיים אצל קל לשון. המפתחות לאושר לא אצל שותף.

החיפוש אחר השלום ואחר האושר, נעוץ בראשונה בקשוט עצמך. להניח תחילה על קף מאזניים את משקולת השכל. כיצד יתכן להשיג אהבת אמת מתמדת ? אמנם עבודת המידות יתכן ע"י עבודה פנימית ממושכת לנטות לטוב. אך קל יותר ע"י עבודת השכל. להצין ולהשתכנע דכל ההשגות יהיו ציד ע"י מידות מתוקנות. מכל הצחינות לאושר החיים. אם יהיו כל החסרונות בכף מאזניים, ומידות מתוקנות בכף שניה מכריע את כולם.

ועל כולנה מידות טובות, ולמה נקראו הליכות האדם מידות, כמו מידות אורך ורוחב צאריג הן גבולותיו וגודלו כך מדות האדם הן הן גבולותיו וגודלו ומידת ערכו, עונה כעס וכיו"צ הן מידת ארכו ורחבו של האדם.

פרק יב

ישוב הדעת

א **אבות** פ"ה מ"ז שצעה דברים בגולם, ושצעה בחכם, חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, ואינו נכנס לתוך דברי חבירו, ואינו נזהל להשיב כו', שצעה דברים הללו אינם רק הסיצה לשוונתו גולם או חכם, אלא הן סימן לגולם או לחכם. אולם יש חילוק בין גולם לחכם. הגולם בטבעו, שלא ניחן משמיע בשכל, לא יכול להתמיד בהליכות החכם, וגם אם ינהג בסימני החכם ישאר גולם, דהנהגה זו חיצונית. אולם מי שניתן בשכל וצידו להחכים, אלא שלא זכה עדיין להשתמש בשכלו חשיב נמי גולם. ומשנתנו איירי גם בגולם שצידו להיות חכם, וצריך לאלף תכונותיו ולסגל הנהגת חכם. ודמי למי שקרא ושנה ולא שמש ת"ת, דהרי הוא עם הארץ, ולאו מפני שלא השלים תלמודו, אלא דחסר צכל מהותו, וה"נ בעל כשרון ושכל, שלא נתחנך להתנהג בחכמה, הרי הוא גולם !

ב] שורש שבעת הדברים שזכרם, ניתן לכוללם בכלל אחד "ישוב הדעת". מתינות, והתבוננות, טרם כל דיבור או פעולה, הן הנה המרגילין למחשבה עיונית, בכל הליכות החיים, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. תא חזי, המיושב בדעתו מכיר בערך הגדול הימנו שלא לפתוח בדברים ראשון. וכן מתון להמתין עד שיקיים חצרו את דבריו, הן מלך הכבוד לזולתו אצילות החכמה, והן מלך חיוז השכל, דיתכן דתשובתו לחצרו לא תהא מושלמת עד שישמע כל דבריו. ומה שסבור דלפי חריפותו כבר הבין כל מה שדעת חצרו לומר, זה לא מחכמה. המיושב בדעתו אינו ממחר להשיב, דלא הרי תשובה שלופה, כתשובה אחר מחשבה, לא בתוכנה ולא בסגנונה. הקפת שאלה מכל דדייה והשלכותיה, בלתי יתכן אלא במי שאינו נזהל להשיב. ועל הרוז שורש סיבת החכמים הנזהלים להשיב, להוכיח ידענותם ותפיסתם המהירה, ולהשיב לחצרו מנה אפים טרם יתעשת, ואזולת החכמה היא השתיקה.

המתון שואל כענין ומשיב כהלכה, ולו רק מפני ששאלתו ותשובתו אחר מחשבה. טבע המחשבה לברור את היין מן השמרים ולהוציא משפט מזורק. יתכן בעל כשרון בתכונות גולם, פיו יורה מטחי חילים זה אחר זה, ופלפוליו נדמה לשומעים כעקירת הרים וטחינתן, ויתענגו על חריפותו, אולם המיושב בדעתו ישב וינתח אחת לאחת את הגיגי הגולם, פעמים רבות יזכר דכל יסודותיו נבוצים אין להם שחר. ולעומתו החכם פעמים יאמר מימרא פשוטה, ולא ישכילו השומעים מאי רבותא קמ"ל, אך המתבונן בישוב הדעת יעמיק מה שלל החכם במשפטו, מה הן תוצאותיו, וכיצד מחושב כל הסוגיא במשפט קצר מזורק, עמוק המכיל את המרובה. נמצינו למידין החכם הוא העיוני, הגולם הוא השטחי. ישוב הדעת הוא היפך השטחיות, והפזיז הממהר לקפוץ בראש, סמל השטחיות. הרועץ לפזיז היא פזיזותו.

ג] ישוב הדעת פעולתו על כל תחומי החיים. במחשבה, בדיבור, במעשים. המיושב בדעתו מתבונן במחשבתו מה תועלת ילא מדיבורו וממעשיו. דיבורו מתון. מעשיו שקולין. ואינו נזהל לפעול לזעוק ולכעוס. הסבלנות תולדת המתינות. החטא תולדת החפזון. טבע החוטא שהוא צהול למלאות תשוקתו. אך בהתבוננו בחישוב שבר עבירה כנגד הפסדה וצמרירות הצאה אחריה ממתין, ומתוך מתינות דחיית סיפוקיו מאטוננת תבערת יצרו, וכן טבע הכועס שאינו ממתין בתגובתו, אלא פרץ קצפו פורץ כגעש, ולעומתו המיושב בדעתו צולם את כעסו, מתיישב בדעתו מה יפיק מכעסו, מה ישיב וכיצד, ובנתיים שוכך ודועך כעסו. הפזיז חפז בעסקיו ונכשל,

המתון המתין וסקל נכוחו שיקולי שיקולים ונמלט מפגעי החפזון. המיושב סבלן ורגוע, ולעומתו הפזיז נחפז בהחפזו. בהרצה מקומות הזכירו הראשונים ענין ישוב הדעת. בפירש"י אבות פ"ו מ"ה צביאור קנין התורה בישוב פי' דהיינו ישוב הדעת. צמאירי (נדרים כ"א ז') צביאור פתח חרטה בנדר, פי' שחרטה זו תהא חרטה מעיקר הנדר כלומר שמתוך כעס או כילות ועברנות או כיו"צ נדר, ולא מתוך ישוב הדעת, ועכשו נתישבה דעתו ומתחרט. הרא"ש כתב דצדיקת הסמין לריכה הרצה ישוב הדעת ויר"ש [הוצא בטור וצשו"ע יו"ד סי' י"ח]. החינוך מלוא ל"ז כתב שאין הנשים בתורת עדות, שהעדות לריך כיוון וישוב הדעת הרצה.

ד] בלימוד התורה החילוק בין החפזן למתון תהומי. הנעדר ישוב הדעת מעיין בסוגיא ובספרים בשטחיות, חורץ משפט מעוות, וכנגדו המיושב דעתו מתבונן בעומק הדברים שנכתבו אחר הרצה עמל ויגיעה ושיקול הדעת ותולאותיו אמר, וז"ל הרא"ש (סוכה פ"ב סי"ח) לעיוני לריך להתבונן ולישב בישוב הדעת. וכתב החזו"א מטבע צנ"א לקרוא את הכתוב בספר בשטחיות ובמהירות כקורא אגרת, ומקניני החכמה להתרגל לדקדק בלשון חכמים כי דצריהם נכתבו בדקדוק עיוני, וקריאת המהירות וקריאת העיון הן הפכיות על הרוב ותולאותיהן נגדיות, וצביל נטיית האדם אל החפזון וביחוד לבעלי תפישה מהירה, יקרה שחכמים יקראו בספרים וייחסו להם דברים שלא חשבו ולא פללו, או שלא ימצאו את הדייקנות שבהם, וביחוד בדברים שבאמת הם עמוקים והכתב נפגש בקושי להבליט את עומקם.

ה] מתועליות ישוב הדעת לזכר את השכל על הרגש, הרגש קופץ בראש, והשכל מתמהמה בחריצת הנטייה, הוא זקוק לישוב הדעת ! נמצא דישוב הדעת הוא הצורר הטוב בין הרגש לשכל. החיים ממציאים מצבים רבים הזקוקים למאזני משקל להכריע גורל הספק, וכידוע דגדולת הגדולים צמאזני משקלם, אצני נדק של המשקל לריכים תחילה ישוב הדעת. נמצינו למידין. מידת חכמת האדם ניכרת בדיבורו. ישוב הדעת, מתינות, ומחשבה טרם יפצה פיו, הן הנה סגולות חמדת החכמה, וחילופיהן בגולם !

פרק יג

לשון הרע

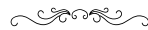
א] עיר פרא אדם יולד, סמל השחתה פנימית הטבוע באדם מהוולדו, היא הנאה מלשון הרע שלא לתועלת. יכולת האדם להנות בשעת החצות הזולת, דמיה לנהנה מנפילת איש בצור שופכין ברשות הרבים לעיני כל. הספרים הקדושים הכזירו בעון לה"ר, ובמניין הלאוין הנזקפין לחוצתו, ונדמה כאילו אי לאו הלאו אין בסיפור לה"ר פגם, ואיה המצפון המוסרי ציפעת הנפש להגן על כבוד הזולת, כיצד איש אציל מונא קורת רוח מהנתפס בקלקלתו. פעמים גדול גנאי שומע לשון הרע, יותר מהלשון הרע בעצמו. חומר לה"ר ראשיתו הוא כיעור שחיתות המידות. הדא הוא דאמר הלל דעלך סני לחברך לא תעבד, זו היא כל התורה כולה... ואידך פירושה הוא, זיל גמור...

ב] חומר עצום הנלווה ללשון הרע הוא תוצאותיו, מעת שנדלזל פלוני בלב שומעי הלה"ר, שוב לא ישוב כבודו למקומו, תוצאות מרחיקות מי ישרנו. מעשה בראובן נער ירא אולקים שקדן ומוכשר, עדיו לגדולות צפי כל. דובר זו נכזות לבת ראש הישיבה כלילת המעלות. התקוה כי ע"י זוג זה יפרח הנער ישגשג בתורה ויראה, וחמיו ראש הישיבה יאציל לו מסמכויותיו, ימסור שיעורים ויעמיד לגיונות של תלמידים ותלמידי תלמידים, יעשה כמעין המתגבר יפליא עינה יגדיל תושיה, ועמידו ממאורי דור הבא. והנה שאל ראש הישיבה אצי הבת את שמעון חברו של ראובן אודות ראובן, ושמעון שבחו עד למאוד, אך מתוך להט הקנאה על עמיד המזהיר לראובן, נכשל שמעון בסיפור דברים שלא ערבו לחיך ראש הישיבה, אף דבאמת דברים הללו, של מה בכך היו. ואין שום מצוה לספרם, ונכשל הנער בקנאתו בעון לשון הרע, עשה שמעון תשובה, אך השידוך ירד מהפרק. ובנתיים השתדך ראובן לבת בעה"ב, עברו ימים ושנים וקשיי החיים הוציאוהו לראובן מצית המדרש לשוק העבודה, נסחף נחשל ונשאר צור ועם הארץ, לא עוה"ז ולא עוה"ב.... איה סופר איה שוקל תוצאות לשון הרע... והיינו דאיתא בשבת נ"ז ב' אר"י א"ר אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו...

ג] ידיעת גדולי ישראל באופים האמיתי ידיעת אופיו של אומן צין בני אומנתו שהותר לספר הדבר, כי ידיעה של חכמי הדור לבס ומדתם הן הן גופי תורה [מדברי מרן החזו"א זללה"ה], ועל המשפט הזה רכבו כל כותבי פלסתר

להתיר דם כל המנוי על חבורת החכמים, ונתפשטה הוראת היתר גורף זה כמנחה עוברת שא"ל לעשותה ע"י אחרים, ושכחו את המשך משפט מרן ז"ל "ואריך זהירות יתרה ופן משנה הדבר בקולו ש"י ונמנע מו"א שם רע על ת"ח", ואיש שעלה בלבו על פלוני שיש בו חשש רחוק שמא ושמא יהיה בעתיד נמנה על הנקראים גדולי ישראל, ושמא ושמא סובר או יסבור מחשבה שאינה תואמת עם רוח אותו האוחז בקולמוס, הותר דמו ודם זרעיותיו לדראון. ואמנם ראוי לכאורה לעמוד על משמר הקודש בציתו, להתריע על כל מחשבת פיגול, לשמה ושלל לשמה, חוץ למקומו, וחוץ לזמנו, וכל סטייה שהיא ממה שקבלנו מרבותינו זללה"ה, אך צבואנו להכריע בענייני נפשות ותולדות מי ישורנו, ירא הירא ויזהר שלא ילכד חס ושלום בכבשן האש, לזאת ימשמש בריסו בכל שעה אם יועילו הצטדקותיו לפני כסא הכבוד שחותמו אמת ללא רבב.

ד] הרפואה היחידה לינצל מעון לה"ר היא ההתבוננות טרם הדיבור, מי שפיו פרוץ ולשונו דרור, עליו אמר הכתוב צרוב דברים לא יחדל פשע, וכן שנינו באבות פ"א מ"ז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מנאתי לגוף טוב משתיקה כו' וכל המרבה דברים מציא חטא. משפט שינא חפשי מדלתי שפתיך הרי הוא שלך, אך לעולם לא תשגיהו.

פרק יד

ענוה וגאווה

א] מו"ה מ"ט צ' משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, א"ל ר"ג לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. כמה רחוקים משפטים הללו מההצנה השטחית מהי ענוה. עומדים ותמהים בספרים כינד ולמה יאמרו קדושי עליון זל"ז אל תאמר בטלה ענוה משום דאיכא אנא, אל תאמר בטלה יראת חטא משום דאיכא אנא ? אך למצינו עומק ענוה אמיתית אין כאן סתירה.. מידת הענוה היא ההכרה הפנימית באפסותו של האדם אל מול עולם היקום, ההכרה שאין לו משלו מאומה, ההכרה כי הרדיפה אחר הכבוד מאוסה היא, ותולדות הכרה זו, הן הנהגת הענוה, [וכן הוצא בשם הגרי"ז זללה"ה דכוונת רב יוסף היתה דכשם שאין שבת הוא לאדם אם אינו סומא או חיגר, דכי יתפאר אדם שאינו בעל מוס, כן הוא בעניינו, ענוה אינה אי הכרת ערך עצמו, רק עניו אינו מחזיק טובה לעצמו בגין ערכו שהרי זו תכלית היצירה,

כדתנן באבות פ"ג מ"ט א"ס למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כי לך נולדת. ואדרבה מי שלא למד תורה בעל מוס הוא, נמצא דהאדם שניחון במדת הענוה אינו שצח ומעלה שיש להתפאר בזה].

התנהגות מנטנעת אינה בהכרח סימן לענוה, יש אנשים שיש בהם עזות מטבעם, ובלבד יודעים היטב מן ערכם וצוים לכבוד המדומה, ששים לכבוד את הזולת מלא הקף, יודעים המה מידת ענותנותם ואינם מתגאים בשביל כך, ולעומתם יש אנשים בטבע זיישני אך ליהטים בגאווה פנימית ונארכים מכל פגיעה קלה, אלא שאין בדישנותם העוז לנהוג בכבוד.

ב] יש נדיקים שנתעלו בענותנותם ע"י טהרת לבם הן. מחד גיסא יודעים להוקיר יקרת החכמים, ומאידך גיסא מן ערך עצמם צעיניהם... הא כיצד ? השיב הרמב"ן באגרתו וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך כו' ואם רש הוא ואתה עשיר וחכם ממנו חשב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא, הוא שוגג ואתה מזיד. ונראה דאין הכוונה להיות בטוח בשפלותך ע"פ כל, אלא הידיעה כי האדם יראה לעינים וד' יראה ללבב, מאמתת את העובדה שאין גדלות זולתך ידועה, וכדאיתא בפסחים נ' א' דרב יוסף בריה דריב"ל חלש ואיתנגיד כי הדר, א"ל אביו מאי חזית, א"ל עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה, א"ל בני עולם ברור ראית... מעשה היה שנפגשו מרן הגרע"א והנתיבות זללה"ה וישבו בלוחם בחדר, והולך הנתיבות ללאת, ובאותה שעה שישב הגרע"א לבדו נקש יהודי על דלת החדר, וזיקש ברכה מהרב, אמר לו הגרע"א ז"ל הרב יצא לרגע קט ותיקף ישוב, כששמע הנתיבות את העובדה אמר, יודע הוא כי יודע אני כי יודע הוא את כל התורה כולה, ואעפ"כ חש עצמו באמת כמי שאינו.

ג] עוד רעה במידת ענוה מעוותת, איש שכבר זכה לדעת מן ערכו, אך אביו אם יחשוב עליו רעהו כך, לבו יכאב וירחוש טינה לרעהו אם יידע כי אינו מעריכו דיו. ואם יחסר קורטוב ממנת הכבוד הראויה לבוא לו ע"פ מעמדו, יעשה כל טנדקי למלא חסרונו, כמה עלוב עניו זה... מעשה שהיה בגדול אחד שנקלע לעיירה בערב יום הכפורים לעת תפלת המנחה, ועמד סמוך לראובן מראשי הקהל, והנה שומע את ראובן מייבב חרישית בסוף התפלה עפר אני בחיי ק"ו במיתתי, ושונה שוב ושוב, ביפחה חנוקה עפר אני בחיי... התפעל אותו גדול מהענוה הנוגעת ללב, והנה לאחר שסיים הלה את תפלתו, ראה את הגבאי נגש לאותו האיש ומבקש הימנו להסכים להמיר את קציעותו לעלייה לתורה לשלישי ביום"כ תמורת שישי, עבור איזה רב גדול מעיירה אחרת שהגיע הנה ומההכרח לכדו כיאות, וראובן

הלו מראשי הקהל, משיב לגבאי בלא רבתי... לא יכל הגדול לכלוא את תמיהתו, וניגש לראובן ושאלו, כינר תחייש הסתירה, איש מורס כמוך שמעתיך מייבב בלחש עפר אני בחיי... ולעומת זאת אינך מוותר על קורטוב כבוד להמיר שלישי בשישי, מה השיב לו ראובן ? מה עסקו של הגבאי עם "העפר אני בחיי" של עצמי..... אהא כמה אנשים מתגוללים בהתבזות אחר קורטוב כבוד...

ד] הגאווה פנים רבות לה, יש המתהדרים במלבוש ענוה. אהבת הכבוד הציחתם להמכדד בצריחה מן הכבוד, לא לכבודם להתבזות בהנאה מן הכבוד, יסרבו לכל כיבוד שיוצע להם, ולבס מתמוגג מהלכטנעותם, כמה ישמחו בסתר במחשבה כי מתלחשים על אודותם ראה פלוני זה כמה בורח מן הכבוד הוא. נסה נא ללחוש באוזניהם מילות הערכה אודות ענותנותם אודות חכמתם כמה יערב להם לשמוע שוב ושוב. כמה חשוב בעבורם לדעת מהי דעת אחרים עליהם, נסה נא לומר להם כי פלוני סבור שבאמת אין בהם... מה יחשובו מכאן על פלוני ההוא. כמה ישתוקקו לדעת מה ראה בהם שאינו מעריכם כולי האי, ומה אפשר לעשות כדי לשפר את מעמדם בעיניו...

ה] האהב כמה יפה ומכובדת היא הענוה שלוצת זרוע עם הזניעות, עם העדינות, עם הויתור, איה כבוד גדול יותר מן הענוה... כמה אנשים עוד צינתינו שבאמת לא אכפת להו מידי מה יחשוב עליהם פלוני או אלמוני, ורק המחשבה כינר ימלאו חן בעיני אלוקים תדריך את מנוחתם לשקוד במסילה העולה צית קל.

ו] אהבת הכבוד אינה בהכרח העדר ענוה, אך הרדיפה אחריו מגונה היא, ואכל החכמים אף מאוסה היא. אמנם יש כבוד המשמש בחיוב, קנאת סופרים תרצה חכמה, וכתב הרמב"ם בפיה"מ סנהדרין פ"י דמשדלים זעיר ללמוד כדי שתהיה רב ודיין, יכבדוך בני אדם, ויעמדו מפניך, ויקיימו דבריך, ויגדל שמך בחיך, ואחר מותך כמו פלוני ופלוני כו', וכתב אורף ימים צימינה בשמאלה עושר וכבוד. וכתב כבוד חכמים ינחלו. יש הזקוקים להתהדר בשתיקה כדי לכבד את מעמדם בהצלחות מדלת העם, ומתוך שלא לשמה יגיעו ללשמה, אך יזהרו שלא תהא שתיקתם רועמת מתנוסקת בגאווה נמאסת, שלא יחוש איש סביבותם באי נעימות, ורב הפסדם בצין אדם לחצרו.

באה"מ סי' תנ"ד סק"א הקשה בהא דאיתא פסחים ס"ח ב' רב יוסף ציומא דערתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ורב יוסף שהיה עניו מכל אדם כדאיתא בסוטה מ"ט ב'

א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, כינא התפאר דמחמת נתינת התורה הוא עדיך משאר אינשי ואי"ז מגדר ענוה עי"ש צבאה"ט מה שנדחק ליישב. ולמש"כ לעיל קושיא מעיקרא ליתא דאין סרך גאווה צידיעת ערכו ורב גדלו בתורה לעומת כל בני השוק, ורב יוסף עלך בשמחת מתנת התורה שגדלתו ורוממתו על כל המעשים, ועדיין ענותנותו צעינא קיימא.

פרק טו

צניעות

א] איתא במדרש תנחומא פרשת כי תשא הלוחות ראשונות על שנתנו בפומבי לפיכך שלטה בהם עין הרע ונשתזרו, וכאן א"ל הקב"ה אין לך יפה מן הצניעות שנאמר ומה ה' דורש ממך כי אם עשה משפט ואהבת חסד והצנע לכת. [הוצא בקצרה בפירש"י שמות פל"ד פ"ג]. למדנו דפומביות היפך הצניעות, חציצה היא הצניעות ותכשיט היא לצנועין, ואוי נא למושג היקר שנתערטל מצניעותו, ומשוטט ברחובות קריה ויד רבים ממשמש צו. מלפנים בישראל ידע כל דרדקי מהי צניעות. צהליכות. צדיצור. צהנהגה. העדינות שלובת זרוע היתה עם הצניעות, והציצור אודותיה צניעות. והאידנא השיח ברשות הרבים דבר והיפוכו, אוי לדור שכך עלתה צימיו שהוזקו למודעות חילים ובלסטרות צחות צניעות, נעדרו עדינות אצילה. והיא יושבת וראשה חפוי צויה מכבודה, ניטלה ממנה כל צניעותה, קלארה פרעה קרועה לגזרים, ויצלעה לגיונות וירשוה... על כן ציון צמר תצבה איכבה נחזיר עטרה ליושנה לעדינות הנפש, למלכותיות אשר היתה באמנה אלל אבותינו.

ב] עדינות הנפש סמל אצילות ישראל בני מלכים, היתה מהלכת כעמוד אש לפני מחנה ישראל בכל הדורות, איתא בתענית ט"ז א' ולמה מוציין את המיצה לרחוצה של עיר אריצ"ל לומר כלי צנוע היה לנו ונתצוה צעונינו. ס"ת בארון סמל הצניעות ולהוציאו לרחוצה של עיר הוא העונש על ציזויו. וכהיום לדאבון כל לב נעדרה ההשכלה מהי צניעות אמיתית, ותחת חינוך לעדינות פנימית דורשים על תוצאה ולא על הגורם. הלבוש הישראלי לדורותיו לא היה צריך מורה דרך, הצניעות הפנימית היא היא שהוצילה את החיצוניות בישראל בכל פזורותיו, אך צהעדרה נטשטשו התחומין. והתוצאות הן פרי העדר עדינות.

ג] קידושין ע"א א' ת"ר צראשונה שם צן י"צ אומיות היו מוסרין אותו לכל אדם משרצו הפריצים היו מוסרים אותו "לצנועים" שצכהונה והצנועים

שצבהונה מצליעים אותו צנעימת אחיהם הכהנים כו' אר"י א"ר שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שזנוע ועניו, ואתה כלך לך לפרש לבני דורנו, מיהו זנוע זה, וצמה נשחבת, ומה ענין מסירת שם בן י"צ אותיות או בן מ"צ אותיות לצנועים דוקא. המצליעין את השם צנעימת אחיהם. אהא בדור אשר לא תתקרב הדעה אלא צללול פעמונים השורטין מיתרי הלז, הכחוז מלחש ומהדהד ואת צנועים חכמה.

ברכות ס"ז א' איזהו זנוע, הנפנה צלילה כדרך שנפנה ציוס, אין קורין זנוע אלא... הנה למדנו מהי צניעות לא הסבירה אלא האשיות הפנימית העדינות הנפשית, והיינו דאמרו התם ההוא ספדנא דנחית קמיה דר"נ אמר האי זנוע באורחותיו הוה א"ל ר"נ את עיילת בהדיה לביהכ"ס וידעת אי זנוע אי לא, דמצחן צניעות האדם צהנהגתו הפרטית שיחו שיגו אכילתו וכו'. וצבה"ל ס"ג ס"ז הציא מסמ"ק דמונה צניעות למנוה דאורייתא. [עובדא הוה צשכנים של מרן החזו"א ז"ל שהצחינו דכמה פעמים ציוס היה סוגר התריסים צחלון חדרו לזמן קצר, ורנתה להתחקות אחר פשר הדבר, ושאלו מהגר"ש גריינימן ז"ל והשיב שאינו יודע ונסה לראות ולהצחין אח"כ אמר להם שהחזו"א צכל עת שהולך לאכול סעודתו היה סוגר התריס מחמת צניעות].

יובא מ"ז א' ת"ר שצעה צנים היו לה לקמחית וכולן שמשו צכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ציתי קלעי שערי אמרו לה הרצה עשו כן ולא הועילו, וצירושלמי אמרו כל קמחיא קמח, וקמחא דקמחית קולת וקרין עלה כל כבודה צת מלך וגו', וע"ד צחות יש לפרש דלא פליגי הצבלי והירושלמי אלא כונת הצבלי דהרצה עשו כן, אצל חסרה להם מידת הצניעות הפנימית להנחיל לצאצאים את טבע העדינות המיוחדת הראויה לכהן גדול. ואלו הדברים מוצן למצינים ולא יועיל הסצר לרחוקים מהי העדינות שלא יראו קורות ציתה...

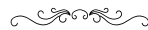
בגילא י"ג צ' צשכר צניעות שהיתה צה צרחל זכתה וינא ממנה שאלו וצשכר צניעות שהיה צו צשאלו זכה וינאח ממנו אסתר, ומהי צניעות דרחל שמסרה סימנים ופירש"י והוא צניעות, שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין, וכן צשאל דכתיב ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל, הנה היה פשוט צפי חז"ל דהצניעות האמיתית היא עדינות הנפש הרחק מן הפרסום... וכתב מהרש"א דך צאסתר לא ציקשה דבר ולא הגידה מולדתה ועמה שכל זה מכלל הצניעות, וכן איתא צמד"ר פ' וינא רחל תפסה פלך שתיקה ועמדו כל צניה כו'

צנימין ישפה יש פה יודע צמירתו של יוסף ואינו מגיד, שאל ואת דבר המלוכה לא הגיד לו, אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה.

ד' שנינו צמסכת דרך ארץ פ"ד הדר תורה, חכמה. הדר חכמה, ענוה. הדר ענוה, יראה. הדר יראה, מלוא. הדר מלוא, צניעות. ואיתא צמד"ר פ' צמדצד וידבר ה' אל משה צמדצד סיני לאמר וכיון שעמד אהל מועד אמר יפה הוא הצניעות שנאמר והצנע לבת עם אלהיך כו'. ואיתא צפסיקתא רבתי שאין לך (חצה) [חציב] לפני המקום מן הצניעות. מן האמור נלמד יסוד הצניעות הוא העדינות הטבועה בנפש הישראלי, ופירותיה צדצור צאכילה צהופעה וצמחשצה.

איתא צסוכה מ"ט צ' א"ר חמא צר פפא כל אדם שיש עליו חן צידוע שהוא ירא שמים. ותהי אסתר נושאת חן צעיני כל רואיה, וכתיב והיה אם לא תמלא חן צעיניו כי מלא צה ערות דבר, מלא דבר ערוה אצד החן. וכתיב צמשלי ולענוים יתן חן. האיפוק האצילות ההסתר הן הנה אצני חן ויפי של ישראל לדורותיו, משצנות זהב לצושה אך כל כצודה צת מלך פנימה.

פרק טז

בחלוקת

א' בעצשה צראובן שפגש את חצרו שמעון, חיך לעצרו והגיד ראשו לשלום, אך שמעון לא השיב צמנוד ראש, שפתיו קפוצות היו, ופניו חמורות סבר, הפך ראובן צמחשצתו מדוע כועס עליו שמעון, ועלה צדעת ראובן דמפני שלאחרונה הוא מתרועע עם לוי יריצו של שמעון, וכנראה סצור שמעון ששניהם צעיצה אחת נגדו, ולכך יש צלב שמעון עליו, כעס ראובן צלצו מה לי ולריצו של שמעון דצצציל כך צירפני לאגודה אחת עם יריצו, ומדוע שמעון חורץ משפט טרס חקרו, אין זאת אלא ששמעון מידותיו מושחתות וכו', וכשראה ראובן שוב את שמעון לא הביט צפניו ומכאן ואילך עשה עצמו כאינו מכירו, והיו היה אם צרכו שמעון צצצת שלום, על כרחו יענה צשפה רפה, אך לא התעניין צשלומו לא השתתף צשמחותיו של שמעון. וכנגדו שמעון הופך צדעתו מה לראובן צלצו עלי שמתנכר לי, עד שעלה צדעת שמעון דמפני שהשתתף צשמחה פלוגית של צרי פלוגתא לכך סולד ראובן הימנו. כעס שמעון כעס גדול, וכי אני מחויב לנהוג צהתאם לכל הלך גחמותיו של ראובן. זאת ועוד והלא צעל השמחה ידידי מנוער וכ"כ שמח לקראתי,

וכמה תמוהה תהיה העדרותי משמחתו, החליט שמעון אין זאת אלא שראובן מושחת במידותיו, ומכאן החלה השנאה לחלחל בלב שמעון וכל הליכותיו של ראובן השתקפו במשקפיו של שמעון מעוותות. התנכרו המשפחות זל"ז לא נסתייעו זל"ז לא נישאו זל"ז. ומעולם לא עלתה על דעת אחד מהם להתזונן אולי לשאול את חברו לשעבר מדוע אנו מנוכרים זל"ז, כי כבר נקבע בלב כאו"א מהן, דהתנכרות השני אליו נובעת משחיתות מידותיו. זהו כחה של מחלוקת משנאת חנם. ממשצבה אחת לעברי פי פחת.

הבה נתזונן מה חסרו חברים הללו. מידות טובות ? דיון לכך זכות ? או קורטוב שכל ? פעמים לא יועילו מידות טובות בהעדר השכל. פעמים לא יועיל השכל להאפיל על שחיתות המידות. אבל לדון לכך זכות, מאן דכר שמיה !

ב] **מעשה** במחלוקת לשם שמים שנתפלגו לשני מחנות וגידפו הניצים זל"ז ושנאחם התהומית קרעה שסע עמוק בין המשפחות בין הנערים ובין הילדים, אך דא עקא יראת השמים שחונכו עליה ייסרה מנפונם. שמא אין הלשם שמים מזדיק את תוצאות המחלוקת. אך לא מלאם לבם לשוב להשיב שלום זל"ז, שמא הארת הפנים כמוה כהסכמה להשקפותיהם, והיות שסכנת ההדבקות כה חמורה יש לחוש כי ע"י כל צדל קירצה או העדר תקיפות הניכור, יחלחל שמץ מחשבת פיגול כי חלילה הומעם תוקף המחלוקת, שהרצה גופי תורה תלויים בה, וכנגד גופי תורה יש לחוש גם בחשש רחוק כידוע... אע"ג דכבר נודע בשער בת רבים תחום מחלוקתם, ומי אלו הנמנים על הנדדים. עברו ימים חלפו שנים ושורש המחלוקת וסיבתה אבד כל ענינה, כאחרוג אחר שמחת תורה, אולם תוצאות הפירוד אין להשיב...

ג] היו היתה קהילה פורחת משגשגת, חיים בהרמוניה כולם כמשפחה אחת, אך עדיין לא הכתירו אלוף לראשם, נמנו וגמרו לחפש. חפשו ונחלקו לשני מחנות, אלו אומרים נבחר את רבי ראובן ואלו אומרים את רבי שמעון, המנצחים צעד רבי ראובן מסכימים כי רבי שמעון הגון עזורם, אלא דעדיף רבי ראובן, וכן המנצחים צרבי שמעון מודים כי רבי ראובן הגון עזורם, אלא דלכתחילה חפצים צרבי שמעון, וכדרכה של התגוששות נעשו אגודות אגודות וחרב תואר יופייה של הקהילה, וצרב חפצו של כל צד להאדיר את מעומדו, הוכרחו להכפיש... כדי לסבך את התנגדותם שאינה רק מצד החיוב, אלא גם מצד השלילה, ואהבת הניצוח ניצחה. נשארה הקהילה עד עכשיו היום הזו מצותרת ומפולגת וללא מורה דרך. חפצו

אנשים טובים לקבץ את הניצים לגבש עמדה, למצוא רב שלישי, אך השקע השקוע לא נתן להושיעם סביב שולחן אחד ולהגיע לעמק שוה, זהו כחה של מחלוקת.

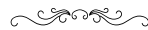
ד] עוד רעה חולה ראיתי תחת השמש כחה של מפלגתיות. אדם סבור כי רק מפני כושר בחינת שכלו נטה לאחד מן המחנות. וצפיו משנה קדורה נהירה בצדקת הדרך, אך לאחר שנתפקד במחנה פלוני, הנה פתאום כל מעשיהם והליכותיהם אינם נריכין בחינתו להסכמה עליהם, אלא עכס עשייתם ע"י מפלגתו, ישרים הם. כביכול רוח השקפת המחנה אחידה לכל תחומי החיים. והוא ישמש עורך דין עבור כל מימרא ופעולה, וכל מעשה אשר יעשה ע"י המחנה השני יפרש תיכף את שלילתו. ואם יתברר הפכו תהפך הקערה על פיה, אהא כמה עזום מנגנון המפלגתיות...

שנינו באבות כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ולדאבון לב נמצא פירוש חדש... זכה לשם שמים און ומרץ בלתי נלאה לחזק ידים רפות במסירות נפש לקדש מלחמת מלואה. מי לד' אלי...

ה] להאמור יאירו דברי הרמב"ם באגרתו. "אל תשקלו את נפשותיכם במחלוקת המכלה הגוף, הנפש והממון. ראיתי בניי השחירו, משפחות ניספו, עיירות נתערערו, קיצונים נפרדו, חסידים נפסדו, אנשי אמונה אבדו ונכבדים נקלו ונתבזו בסיבת המחלוקת. נביאים ניבאו וחכמים חכמו ויוסיפו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה. לכן, שנאו אותה ונסו מפניה והתרחקו מכל אהביה וגואליה ורעיה, פן תספו בכל חטאתם".

אשר שאון גלי סערת המקופה / אללי ציון באש כסוחה שרופה / אבדו אנשי אמונה בני שאיפה / טהרת הלז בהמולה נשטפה / כבוד התורה לעפר נכפפה / טירת אמונת חכמים נטרופפה / חלקת שדה אבותינו נסחפה / הפרוכת הקדושה כולה פרופה / רבים חכמים נגפו במגיפה / באזינו קול כחצות חרבות והתקפה / האמת נעדרת חבויה ולנופה / איה חכמה צינה ודעת נרופה / סחי ומאוס ותוגה נפשינו דלפה / ליבנו וקרבונו ברפש וטיט אפופה / עוללינו ונערינו נוצרים באשפה / בעקצתא דמשיחא יסגי חולפה / שפת הנערים והבחורים מטופפה / לשון משתלחת פה ללא מגופה / השטן מפוז ומרקד בחרב שלופה / אין ענה ותבונה אין מזור ומרופה / שחה לעפר נפשינו דבקה לרנפה / איה החכמים יבחו ילעגו למרפה / נתעוותו הדינין והמעשים במנופה / השקפת קמאי מנזקי ארץ מקולפה / בחולות קריה אוכלת השריפה / מתומת התמימים הנפש

עיפה / נסתמה הכירה קטומה **וגרופה** / נתרוקן השלחן הוסרה **המפה** / תורה חוגרת שק כאבלה **עטופה** / מי יתן לי אצר כיונה **אעופה** / צפינו תפלה ועינים לשמים **נופה** / לחצרות ד' נפשי כלתה **נכספה** / אנכי וצייתי לדעת ד' **נרדפה**.

פרק יז

בעם

א] קהלת פ"ז פ"ט אל תזהל צדקך לכעוס כי כעס צחיק כסילים ינות. מציאות הכעס הוא חולי הנפש. וחולי הנפש כמוהו ככאב הגוף, יש שהוא מתמיד, יש שהוא מתפרץ לעיתים. הגדרה קולעת לכעס ללא תועלת, היא טפשות רגעית מתוך התפרצות. וזהויותה מצייה אלל רוב צנ"ח, וגם אין הכעס שולט עליו בכל היום, לפיכך אינה מוגדרת כהפרעת נפש, אבל לו היה אדם כועס ללא הפסק, או שלא היה מצוי הכעס אלא אלל יחידים, היה מוגדר הכועס לכולי עלמא כלוקה בצפשו. נמצינו למידין דמלחמה בטבע הכעסני, כמלחמה בכסילות. היש לך דוגמא נאה ללוקה בצפשו כמשצר כלים צחמתו ? נשפך החלב נשצרה הכוס שלא צאשמת איש מהי ההגדרה להשתוללות זעם הנלוה למאורע ? הדא הוא דאמר שלמה המלך ע"ה כעס צחיק כסילים ינות...

ב] **בעם** מוצדק גם אינו מוצדק. הצידוק מצדיק את סיבת הדחף הטבעי להתפרצות, אך אינו מצדיק את חוסר השליטה על ההתפרצות. גם כעס תועלתי הוא שלילי, משום שמתלווה לו פרץ זעם שאין בו תועלת. וחלק זה צהמי רחוק רחוק מאצילות החכמה. הכעס אלל החכם הוא ציטוי למצב המצדיק כעס. חכם הכועס שוקל מילותיו צפלס, רוגז רק כלפי חוץ כפי הצורך לתועלת. מראה פנים זעופות אך אינו מאצד את שלות רוחו. רפואת הכעס היא הסצלנות וארך רוח. רק התצוננות שכלית טרם כל התנהגות צכחה לעצור דחף צלתי נשלט. ותרגול רצ יהפוך לטבע, המגדלתו ומרוממתו מכל המעשים, סצלן המסובל צסבל סובל סצלו צסבלנות, העשיר צסבלנות, עשיר צישוב הדעת, עשיר צרוגע, עשיר צאשר החיים, עשיר צארך רוח. האח כמה גדול האיש העוצר צרוחו וכוצש כעסו, גצור השליט על דחפיו.

ג] **בבל** המריצות נוטל צהם הכעס חלק צראש, אדם צכעסו מטיח דצרים צולתו, וזה שכנגדו מתמרמר ושומר טינה צלצו, או משיצ לו צכעסו צאותו

מטבעות. ובאש המתלקחת יורה פיהם חיצים וחניתות הקולעים לעומק הלב. הכעס מוליד שנאה וגצה טורא צינייהו, ופרץ געש המחלוקת מיתמר. שכך הכעס נרגעו הרוחות, אך פלעי החיצים לא יגלידו. את הנאמר אין להשיב. מה יעשה האדם ויתעלה יתזון בגנות שכרות הכעס, ויתגבר שכלו על דחפיו ויכבוש כעסו.

ד] שתי חלקים בחטא הכעס, האחד חטא הכעס לכועס. איש השרוי לבדו וכועס, חוטא הוא, הזעם המניפו אינו דומה לזעם כאב, כי הכועס כולו אומר טרוניא, אלא שאין לו למי לכוון חיצו, ונמצא כביכול בא בטרוניה למסובב הסיבות שסיבב דבר המכעיסו, והחטא השני הפגיעה בסובביו, מטבע הכועס רשפיו רשפי אש יורה גיצים, האשמים נענשים בפיו יותר מהמגיע להם, זאת ועוד לא נמלטו מחיצו גם אלו שאינם אשמים, הלוקין משבט לשונו בפרץ זעמו, מה יענה ליום הדין ? קרונות של חטאים רח"ל הגררים אחר קטרו.

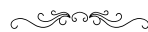
בתב הרמצ"ס צהל' דעות פ"צ ה"ג וכן הכעס מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו, ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו צפניהם שהוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מדמה כועס שצעת כעסו והוא אינו כועס כו', לפיכך נוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה.

רמב"ם שם אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עוצד עזודת כוכבים [וכ"כ בזוהר פ' קרח], יש לפרש דכיון שאין אדם נוקף אלצבו אה"כ מכריזין עליו מלמעלה, נמצא דהכועס על מאורעות העולם כאילו כופר בצורא ית' העושה הכל בחשבון, אצל אינו כעוצד ע"ז ממש, משום שאינו חלילה כופר, אלא רק מתנהג כאדם שאינו מאמין בעיקר, ולאמיתו הרי כעסו חולי הנפש הטבוע באדם שלא יגע להתזון במלחמה נגד טבעו. [וכ"כ הגר"ז ז"ל באיגרת הקודש דהטעם מוזן ליודעי צינה לפי שצעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאח ה' יתה זאת לו לא היה בכעס כלל].

ה] שבת ק"ה ב' המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעוצד ע"ז שכך אומנתו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עזוד ע"ז והולך ועוצד, ופירש"י שמלמד ומרגיל את יצרו לבא עליו. ביאור המאמר פשוט דאיש הנשלט ע"י טבעים

שלילים, לא יסכון לשלוט על יצה"ר, רק התצוננות שכלית מציאה לשליטה וזה מותר האדם מן הבהמה. ומה ראו להשוות דוקא את המקרע בגדים בחמתו יתר על שאר עבירות שנשלט ע"י יצרו, דשאיני עבירות אחרות שיש לאדם הנאה אמיתית בהנה, אלא שהן אסורות, לאפוקי קריעת בגדים מתוך כעס הוא טירוף חולי הנפש להרגיע את כעסו בקריעה, וסמל לחוסר שליטה מוחלט, ואדם זה בסכנה מתמדת שישלטו בו כחות נוספים. [ועיין שע"ת לר"י ש"ג].

ו] במה הפליגו חז"ל בגנות הכעס. כתיב בקהלת פי"א פ"י והסר כעס מלנך והעצר רעה מבשרך. בצרכות כ"ט ז' א"ל אליהו כו' לא תרתח ולא תחט, ואיתא עירובין ס"ה ז' בג' דברים אדם ניכר וחד מינייהו כעס, ובפסחים ס"ו ז' ר"ל אמר כל אדם שכועס אס חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אס נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו כו' אר"מ זר פטיש כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידין אותו, ובפסחים קי"ג ז' שלשה הקצ"ה אוהבין מי שאינו כועס כו', ואמרו שם שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרתמנין ואניני הדעת, ואיתא בתענית כ' ז' שאלו תלמידיו כו' במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ואיתא בנדרים כ"ז א' אר"ש ז"נ אר"י כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, ארצ"ה כל הכועס אפי' שכינה אינה תשובה כנגדו, ר"י מדיפתי אמר משכח תלמודו ומוסיף טפשות, רנב"י אמר צידוע שעונותיו מרובין מזכותיו כו', ואיתא בסוטה ג' ז' ואר"ח תוקפא צביתא כי קריא לשומשמה, ופירושו דכעס מחריב את הבית, ואיתא בקידושין מ' ז' דרש ז"ק רגון לא עלתה צידו אלא רגונותא, ושם ע"א א' אר"י א"ר שם בן מ"ב אותיות אין מוסרין אותו כו' ואינו כועס כו'. ושנינו במס' כלה רבתי פ"ד לא הבישן למד, ולא הקפדן מלמד, פשיטא, לא נריכה, דאפילו צמילי דרך ארץ. אמר אבא אליהו זכור לטוב, לעולם אין התורה מתפרשת, אלא ממי שאינו קפדן, ואף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן, והרמב"ם בהל' תשובה פ"ד ה"ה מנה את בעל חמה מהדברים שקשה לפרוש מהן. והרמב"ן באגרתו הידועה הרבה לגנות את הכעס והדרך לינצל הימנה.

פרק יח

עצבות ודאגה

א] יש אדם יש לו כל, אך אין לו מאומה. ולעומתו אדם אין לו מאומה, אך יש לו כל. הראשון נעדר שמחה, והשני שמח בחלקו.

העצבות אינה מידה אלא תולאת העדר שמחה. אין שמחה ועצבות משמשים בערצוביה. אבל דאגה אינה קותרת לשמחה. יש אדם שדאגתו מעצבתו ומעיבה על שמחתו, ויש אדם שדאגתו בלבו ונהלחו בפניו. כמעט אין ענב בלא קיצה עמוקה חבויה, אך פעמים אין הקיצה ניכרת לעין וצריך לחקור אחריה, ופעמים משתרשת העצבות מסיבות מוקדמות וצריך עמל לעוקרה, כשם שמנויה עצבות אצל האדם המנטער או נעדר סיפוק או דואג, כן טבע האדם המלא בסיפוק ואינו דואג או מיצר שהוא שמח.

הרפואה לעצבות ראשיתה בחיפוש אחר הקיצה המעצבת. ואחר מציאת הקיצה צריך לשקוד כיצד להסיר השפעתה על השמחה. החקירה אחר סיבת העדר השמחה מנויה בחד מהני תלת מילי. דאגה. חוסר סיפוק. נער. פעמים שנים או שלשה יחד שוכנים בנפש אחת.

ב] **מוזר** האמונה שיה לכול, כיצד. כגון אדם דואג מימי הזקנה, מהמוות, מעונשי הגהנום, או שמא יחלה, או מפרנסה, ומשמועות רעות, ומשאר תלחות העולם והעתידות, אם משריש בלבו יום יום כי אין עוד מלבדו, וכל מה שנעשה ויעשה בעולם אינו פגע טבע בלא חשבון, אלא הכל מאתו ית' ולטובה, וצידו להתחנן לפניו ית' בכל שעה שימנע הימנו כל פגע, ולהתפלל שיסיר הימנו הדאגה, וזה המזור המוצח ציטר לענין הדאגה, וכן המזור לכל דבר המנער להתרפק על השם, ולהתנחם בידיעה הצרורה כי הכל לטובתו וצידו להתעלות לנור הצריאה. וכ"כ באורחות נדיקים שער השמחה כי המאמין בלז שלם והצומח בעזר הנור, הוא שמח לעולם.

ג] **עוד** רעה חולה בחולשת הנפש וחולשת האמונה, אדם אינו שמח עכשו משמחות שיצואו עליו בעתיד, כמו שהוא דואג עכשו מספק ספיקא נרה עתידית. ואיתא ביצמות ס"ג ז' אל תזר נרת מחר כי לא תדע מה ילד יום שמא מחר בא ואיננו נמצא מנטער על העולם שאין שלו.

ד] **העצב** לוקה בכפליים. משל לה"ד לאדם הנמצא בשמחה ומיצר על שסוף השמחה להסתיים, נמצא שהפסיד את כל הנאת השמחה בכדי. ההשרשה מגיל צעיר כי החיים קצוצים, ואין אדם בעולם שנשאר חי, היא הסתכלות הצריאה והנכונה על המות, וההדחקה גורמת לפחד שוא. זאת ועוד, המות עצמו חוו אותו כל בני האדם מצריאתו, וזכה עם ישראל שאין מסתיימים חיינו במות, אלא אדרבא מתחיל עמידו הטוב מהמוות לנח נחמים שאין לו שיעור, והיינו דכתיב בקהלת דטוב יום

המות מיום הוולדו, ושנינו באבות (פ"ד מי"ז) ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"צ מכל חיי העוה"ז, ומי שזכה לנהל את חייו ע"פ התורה, ולהמנע מהרצה הרבה חטאים, אשר אלמלא האמונה היה נכשל בהם, וגם זכה לקיים הרבה מצוות, הרי כולו מלא זכויות, ועין לא ראתה אלוקים וזאת השכר המצפה לו, והדאגה מעונש הגיהנום צידו להפוך זדונותיו לזכויות ולשוב בתשובה, וגם עונשי הגיהנום קצוצים. ועל כולנה לראות בכל רגע חיים שהייה באור שלא יסולא בפז, ויכול לחטוף ולחטוף תורה ומע"ט ולהתעשר עושר נצח, האם כמה מאושר הוא בכל רגע ורגע בהסתכלות נכונה זו, וכן הנמנע מחטא וכדשנינו ספ"ג דמכות כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה.

רצון הבורא שתשרה על האדם שמחה תמידית. כדכתיב תחת אשר לא עבדת את ד' אלוךך בשמחה, וכתיב ושמחתם לפני ד' אלוךיכם, וכתיב עבדו את ד' בשמחה, וכתיב ושבחתי אני את השמחה. ושנינו באבות והוי מקבל את כל האדם בשמחה, ושנינו בצרכות כשם שמצריך על הטובה כך מצריך על הרעה, ואמרו שם דהיינו לקבולינהו בשמחה, כדכתיב אם חסד אשירה, ואם משפט אשירה, ואמרו שם משמיה דר"ע לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעבדי רחמנא לטב עבדי.

הבוזר לסיפוק וקורת רוח, נמצא אלל המאמין, כיצד. הסיפוק האמיתי בהיות האדם עושה רצון קונו, נמנע מן החטא ומתעסק בתורה ובמצוות, ואם נכשל שז בתשובה. ולעומתו מי שאינו מאמין, לא יהיה לו סיפוק אלא אם יזכה לעושר או לכבוד כזה וזכה וכו' וכל חייו הוא תאבד לעוד ועוד, וכידוע גם אלל העשירים, מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, וכן בכל תאוות העולם.

ה' בבל' עצבות ודאגה מתלווה לה הנער מהמנצב עצמו והוא מכפיל את הנער והתמשכותו, והעזרה לזה לזכור כי טובע הדבר חולף לגמרי, כשמרי יין השוקעים בתחתית החבית אט אט, ואדרבא נפשו מחושלה ומחוזקה עשרת מונים מכאן ולהבא, ויהא רגיל צרות עליזות וצדיחותא ולהרחיק הכבדות סביבותיו. ואמנם יש פעמים שלא יועיל העבודה העצמית ויצטרך סיוע ותפלה, עיין תענית כ"ז א' הנך נמי בני עלמא דאחי נינהו כו' אמרו ליה אינשי בדוחי אגן מצדחינן עניני. וכתב הרמב"ם בשמונה פרקים פ"ה וכן אם התעוררה עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת שירים ומיני נגינות, ובטויל בגנות ובצניינים נאים, ובישיבה עם נורות נאות, וכיוצא בזה ממה שירחיב הנפש, ויסייר דאגת המרה השחורה ממנה עי"ש, ואיתא שבת ל' ב' שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות כו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'.

ו] ברבות ס' א' משמועה רעה לא יירא מה טעם נכון לבזבז זמן כו', ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה דר"י בר"י בשוקא דליון חזייה דקא מפחיד א"ל חטאה את, דכתיב פחדו בציון חטאים, א"ל והכתיב אשרי אדם מפחד תמיד א"ל ההוא בד"ת כתיב, יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנוגא אתנח אמר ליה יסורים זעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה דכתיב כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי כו', ואיתא במד"ר נשא, ארשב"י עד שלא יחטא אדם נותנים לו אימה ויראה, משהוא חוטא נותנין עליו אימה ויראה, וכן איתא בזוהר פ' מקץ כל מאן דאית חובין צידוי דחיל תדיר כמה דאת אמר (דברים כ"ח) ופחדת לילה ויום וגו', ועל דא וייראו האנשים כי הוצאו וגו'.

ז] בזהרברים הגזילים את מנוחת הנפש היא התעסקות האדם במחשבתו אודות עצמו מדאי, וכאשר יתבונן ברצות רצות ברואי עולם, המנהלים את חייהם בשמחה, ואין חוששים מחולי או מזקנה או ממות, או משאר פגעי העולם, ירגע, זאת ועוד יעשה ק"ו צנפשו, אם אזה"ע שאין אמונת בורא עולמים עליהם כך, עאכ"כ ישראל שנבחרו לנזר הצריאה ומוצטחים דהכל מאתו לטובה, והוא עושה הכל ואין טבע העולם פוגע בלא חשבון טוב, וביכולת כאו"א לפנות בכל רגע למי שצידו הכל בכל מכל כל, והוא יתברך מנפה לתפלה, הרי כאו"א במצב גדול לאין שיעור מצנו של עשיר גדול שאינו חושש על פרנסתו, אלא שצנו של עשיר אינו צטח אלא צפרנסתו אצל צנו של הקב"ה הכל יכול בכל הענינים אשרי הצוטח הנשען עליו, והתבוננות מתמדת זו סגולה להביא רוגע בכנפיה.

פרק יט

שבב ורגש

א] שנים דריס בכפיפה ובאכסניה אחת כל ימיהם "השכל והרגש" כל אחד מהן רואה את העולם במשקפיו, השכל לעולם נודק, ולעומתו הרגש, פעמים נודק, ופעמים אינו נודק, מדוע? כי חסר לו שכל! הרגש הוא הרגש חיוני, כשהוא רחוק למושכות השכל. אך גם השכל זקוק לרגשות הרגש, לעוררו מקרירותו.

ב] ילד המבקש מאציו לשחות מכוס שתולתה רעל, כאן אין מקום לרגש של האב לעשות רצון הבן, כי הכרעת השכל מוחלטת, אך ילד המבקש מאציו דבר שיש להסתפק אם ליתן לו, והשכל מצדד לא ליתן לו, והרגש נוטה לעשות רצון

הילד, כאן באו השכל והרגש להתמודדות. נמצא דמשקל הנטייה לרגש לפי רוחב הכרעת השכל, חכם ששכלו זך, נטיית הרגש אינה מטוה מנד הרגש, מפני שהרגש בלחוד, כמוהו כרעל לעומת השכל !

אך פעמים הרגש נודק והשכל קשוב לרגש. כיצד ? בחור שואף בהכרח שכלו לגדולות ומתאווה לדרגות גבוהות, אם יתמיד מיד שעות רבות ויקפוז בסולם כמה מעלות יחד, סופו שיפול, ואולי חלילה ינטוש שאיפותיו, אולם אם יקשיב לרגש החש את המציאות, ידע לרתום את השכל לאזנו, כיצד לנתב את מסלולו בהעפלה לראש ההר. כגודל החכמה משקל ההכרעה, אימתי לזכר את דעת הרגש, והיינו דאמרו (ב"ב ע"ח ב') צואו חשבון, צואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מזה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה.

ג] בהברעת ספקות צמשעולי החיים, נוטל הרגש כוזב משקל, להטות את ההכרעה לצדו, והחכם יודע כי אם אמנם השכל נודק מהרגש, אלזל השכל גם צריך "שכל" האם צכחו להחזיק מעמד ממושך תחת השפעת הרגש. צמלחמת היצר, חמדת צשרים ומנעמי עולם הן הרגש, וידיעת האמת צשכל. פעמים השכל משליך מיני מחיקה לרגש, כדי לצלום את תעצמות התשוקה לחיי העוה"ז, כגון פורקן ימי צין הזמנים וכיו"ב, החכם עיניו צראשו לנהל את המלחמה צצבונה. אך מה רצה הפוקה צהתחלפות היוצרות לצצור על הרגש כי הוא השכל...

ד] החכם היודע יוקר יגיעת התורה ושקידתה צכל העולמות, לא יקרצו לו ענינים נשגצים אחרים טמירים ככל שיהיו... ומדוע ? כי שכלו שולט על הרגש לזכר את המקודש, וכל המקודש מחצרו קודם את חצרו. יהודה, צן עליה לא יפסיד טצילה צמקוה טרם התפילה, לא יפסיד אמירת צרכות השחר ופסוד"ז צנעימת קודש, וצוקר אחד נתעורר יהודה סמוך לזמן ק"ש ותפלה, עומד יהודה צפני נסיון, מחד גיסא הרצון לתפלה מושלמת עטופה צקדושה, ומשתפכת צלצת אש, ומאידך ק"ש צצרכותיה צזמנה ותפלה קודם ד' שעות, התגבר יהודה על יצרו הרגש... והקשיב לשכל לדרך צנתיצ ההלכה, להורות לו את המעשה אשר יעשה !

השכל מתענג עם הרגש, והחכם מתענג עם השכל. אמנם משצ רוח הרגש נעים, אך מטרות זלעפי האמת, מנציטות סיפוק, וממלאות מזוים מפיקים מזון אל זן.

בפרק האיש מקדש רצים כורעים צרך לפני הרגש. נוי, חן, כבוד, יחוס, ממון, מה יאמרו... ואמנם צהיות האדם שטוף צרגש כל חייו זקוק הוא לתועליות

הרגש להנעים את החיים. רגש זה הוא חיובי. הנעימות הניזונת ממאגר הרגש, מרעיפה טל תחיה מרענן המיקל על השכל צמעמקות מעגלי החיים. אולם איז לו למי שהרגש מוצילו, ואינו קשוב לשכל, השוקל את משקל טובת הרגש צקף מאזנים אחת, ומניח צקף השניה את משקולת האמת...

ה] נפגשים צמלחמת רגש ושכל צקיום המצוות. תאזה לאחרוג, למנה, ולתפילין מהודרות, שורשה צלצ שוקק רגשות קודש. פעמים נערמים קשיים צדרך, וצכדי לצלוח את המהמורות להשגת תכלית ההידור, עושין כל טצדקי... מהם שאינן עומדים צמצחן האמת של השכל, ומדוע ? כי רגש ההשתוקקות לשיא ההידור מעציר את השכל על דעתו... כאן ניצח הרגש את השכל ! והשכל לא שם לב כי צמרמה הערים עליו הרגש. והאיש שש ושמת צמנזה הצאה צעצירה...

ראובן איש נדיק מדקדק עד הקצה צחומרות וצהידורים, וצדרך חומרותיו צציתו נפגש פעמים רבות צמלחמת הרגש והשכל. מחד גיסא להדר, מאידך גיסא הקושי של בני הצית לעשות עצורו הכל, הוא עסוק צלימודו וגם אין צכחו לפעול את ההידורים, אצל בני ציתו ניתן להטיל עליהם את חומרותיו הם רגילים צמלאכות הצית, זאת ועוד הם מתמודדים טוב הימנו צמעמקות, ואכן כן כפי שצבר ! בני הצית היקרים אשר ראו את חרדתו להידור, קצבו עליהם לעשות ככל אשר יצוה, וצלצד שתשרה עליו השלוה... אך אירע שלא עמדו צנטל ולא הצליחו לעמוד צדרישותיו. כאן לא תהא לראובן הנדיק שום מלחמה עם רגשות הקודש, כי הרי יודע הוא חומר צין אדם לחצרו דאורייתא לעומת משקל חומרא שנכשלה, יודע הוא להעריך את דאגת בני ציתו אליו כל הימים. כאן השכל שולט צכיפה, והרגש כופף ראשו לשכל, ולחש הרגש לאוזן גם אני מרגיש צרגשותי את רגשות הזולת, ואינני זקוק לשכל צשציל כך...

פעמים מטשטש מיהו השכל ומיהו הרגש. הנה משפחת אליצור נוהרת שלא לטלטל צעירוב צצמצוי אח"כ הוצרר צירור גמור דנצדקו המחיצות צעש"ק ע"י איש נאמן ואין צהם מכשול מצוי חלילה, וגם נעשה שיחופי מצואות וחצרות כדין, והנה שצת אחת ציציאת ראש משפחת אליצור מציהכ"נ שמע מתלחשים אודות ספק מכשול צעירוב, ולא עלתה צידו לצרר פרטי השמועה, ואמנם קיים עירוב שכוונתי, אך כשרותו אינו תואמת לדרגת דקדוקס של משפחת אליצור, ולכך אינם מטלטלים אלא צעירוב המיוחד של המצוי, וזקוקים הם עכשו לידע מצב העירוב צצמצוי, מפני שהוזמנו לסעוד סעודת שצת אצל שכניהם צמצוי, וצריכים לטלטל המאכלים. ומה עושים ? אמר השכל הלא ניתן הדצר לצירור אחה"צ ויש כאן ספק, ולשכנים

לא חסר אוכל וכו', א"כ שז' ואל תעשה עדיף. ולעומתו טען הרגש הלא זוהי מנאה, ובאמת יש גם חיזה עירוב צעיר, ויש כאן גם ענין כבוד הצרכים שדוחה וכו', ועוד שמחת שבת על הפרק, ואולי שעת הדחק שאני ? הנה מלחמת רגש ושכל, והרגש טוען טיעונים שיכליים, אולם משפחת אליזר נסתצכו ! מיהו השכל ומיהו הרגש....

[1] הקנאי לד' רואה כי באו פריצים לטמאות נחלת ישראל, ובתצערת שלהבתו הפנימית ניצת צרגשות קודש על חילול ש"ש, וכל מאויו להרוס ולנתון בתכלית שנחתו למשגחי ד'. השכל אמנם מתקומם עוד יותר... הוא רואה צעיני רוחו את השלכות הטומאה את עומק הפרצה... וצליצוי הרגש השכל מתפרץ. ומסכים השכל לעקור וללחוס מלחמת חרמה לד' ולתורתו, ומתוך הכאב הלופת פורצת זעקת שבר אוי מה היה לנו... אך משקפי השכל יקרצו את הרחוק לחזות בתולדות ההשתוללות. כיצד תתנהל המלחמה עד תומה. שצריה, פלעיה, ולקוחיה. השכל שוקל תועלת כל פעולה במלחמת המנאה, ומתאמץ ככה לבזום את התפרצות הרגש הגועש. מתון מתון יבחן השכל מה ישיצו הפריצים מלחמה שעה, נעד אחר נעד יחשב יקיף את המערכה. והרגש קופץ שואג מה לך נרדם ? זעק, הרום, חבל, נתון. והשכל משיצו נו... ומה הלאה ? הלא השקפתינו ומטרותינו שוה, וכיצד ניתן להשיגה ? הזעקה אמנם פורצת מאליה מתוך הכאב, זאת ועוד הזעקה לכשעצמה רצ תועלתה, להוקיע מחדרי לב כל סירכה של פזילות לטומאה, אך מי יעמוד צפרץ סכר הרגשות לנחצ את זרימת הקנאות לאפיקים תועלתיים ולשמור על טוהר המחנה.

השכל מצחין טרם הרגש צבקיצי החומות, ופועל להקדים רפואה למכה, לעומתו הרגש מתפעל ממעשים גלויים רועשים, מתרגש מנחלות חרבות, קד לאנשי כח, מתענג בנחון האלימות, ואם יצליחו השכלתניים למגר את הטומאה בשתדלנות חצויה מאחורי הפרגוד, יכצו גחלי רגשות הקודש, תס הדלק המצער את הצעירה. אך השכל לא ישקוט, תצערותו לא תעומם, שלהבתו אש צוערת, לעמוד איתן לנטור חומות קרתא, לגלות את ניצני הסכנה טרם נציטתן. ואז יעורר השכל את הרגש לפרוץ למלחמת מנאה לשקוד להרבות טהרה בישראל, וזרקורי השכל יפיצו אורם לגרש החושך ומלאה הארץ דעה את ד'.

משל משלו חכמים לליסטים הצאים על צנ"א ציער, האחד נאלם צפחדו, השני צכעסו נלחם באגרופיו, השלישי לקח שפת חלקות עם הליסטים. פעמים רחמי הליסטים על זה שנאלם דוס, פעמים הצליח הנגול צמהלומותיו להכריע אויציו

תחתיו, פעמים נלח החכם בחכמתו להציל את כל הקבוצה נפשם וממונם. וכאן הצנ שואל כיצד יידע הנפגש בליסטים באיזו דרך יצחר ? והתשובה מסורה לחכמים לפי הענין בכל מצב ומצב. נאמנים עלינו החכמים בחכמתם, המורים לנו הוראה באיסורי כרת החמורים, ובהיתר עגונות גיטין וקדושין, ובכל חלקי התורה, להורות לנו חכמה היכן משכן האמת במערבולת המצבים המשתנים, ואם ימצא מחלוקת בין החכמים כיצד להתגושש עם הגזלן ואם בכלל, אולם הליסטים לכו"ע ליסטים אכזריים...

פרנסים טובים עמדו לישראל להציל מרדת שחת.... כאו"א בכלי זינו, צעת מלחמת עולם בין הרגש לשכל, שטף נחשול רוח עושים של אידאליים אחר חורבן אירופה ודור שמד שבשראל, וחזו כל הפרנסים יחד במשקפתם את עומק החורבן של שר"י, ופחד נורא אחזם שמא יערב לחיך, נצונו הלאומיות במסווה אידאליים נבזים, ומתוך השכנות, יתחככו הטמאים בטהורים, וידבק שימנא דשימנא מחלאתם וזהמתם, מרוחם ומשיגם, וינעם לחלושי השכל זרויף העלייה בצומה ומרידה באומות העולם, רוח עולם ידי בחיל הזה, אוירת פתיחות והתחדשות רח"ל, והיו רח"ל מישראל שרגש ניסים והצלה סימא את עיניהם, אולם השכל לא יהין לחשוב דתצוא ישועה ע"י טמאים ועקירת התורה.

ואלמלא פרנסים טובים הללו זי"ע ותלמידיהם היה העולם חרב. חרב מתורה, חרב ממנוות, חרב מקדושה, חרב מכל השקפה טהורה ברוח ישראל סבא. הרבו הפרנסים יגיעת התורה. הרבו יראת הדין. הרבו דקדוק הלכה. הרבו קנאות אמת. הרבו קדושה וטהרה. הרבו הגבולות בתלמידי חכמים. העמידו בעזוז קדשם יסודות לגדיים להעמיד תיישים לגיונות לגיונות חיילים, נבא רבבות בתי חומה בצורים, וקהילות קודש שימסרו נפשם על קדושת השם, הצעירו תבערת אש קנאות יוקדת בתלמידיהם, הלוא משנאיך ד' אשנא ובתקוממין אתקוטט, תכלית שנאה שנאחים לאויבים היו לי. ובאו כולם בצרית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד להסבית לשכל כיצד להאיר את העולם, ונלחמו יד ציד להעביר גילולים מן הארץ והאלילים ברות יכרתון לתקן עולם במלכות ד'. ויענו כל העם יחדיו ויאמרו... זאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא ית' שמו. כנאחון האור על החושך, כן נאחון השכל על הרגש !

פרק כ

מלחמת היצר

א] קידושין פ"א ח' הנך שבוייתא דאתאי לנהרדעא אסקינהו לבי רב עמרם חסידא אשקולו דרגא מקמייהו, בהדי דקא חלפה חדא מנייהו, נפל נהורא באיפומא, שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוו יכלין די עשרה למדלייא, דלייא לחודיה סליק ואזיל כו', מבואר דהיה שעה שנתגבר עליו יצרו כ"כ עד שהלכה לשאת סולם דעשרה אנשים אינן יכולים לשאתו, הרי שבאה שעה שצער בו יצרו ציותר, [וראיתי במכתב ממורנו הגרמ"ש זללה"ה, דאף ברוחניות כן, וכשהאדם תאב מאד ללמוד, זוכה מה דלא יכלי די עשרה צרעון מועט], ואיתא בגמ' שם כמה עובדא בגדולי התנאים המלאכים הקדושים. רבי מאיר הוה מתלוץ בעובדי עזירה יומא חד אידמי ליה שטן כאיתתא בהך גיסא דנהרא, לא הוה מבזרא, נקט מנרא וקא עבר, כי מטא פלגא מנרא שבקיה, אמר אי לאו דקא מכרזי צרקיעא הזהרו צר' מאיר ותורתו שויתיה לדמך תרתי מעי. ר' עקיבא הוה מתלוץ בעובדי עזירה, יומא חד אידמי ליה שטן כאיתתא צריש דיקלא, נקטיה לדיקלא וקסליק ואזיל, כי מטא לפלגיה דדיקלא שבקיה, אמר אי לאו דמכרזי צרקיעא הזהרו צרי עקיבא ותורתו שויתיה לדמך תרתי מעי, רבי חייא צר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה הוה אמר הרחמן יעילנו מיצה"ר, יומא חד שמעתינהו דביתהו אמרה מכדי הא כמה שני דפריש ליה מינאי, מ"ט קאמר הכי, יומא חדא הוה קא גריס בגינתיה, קשטה נפשה, חלפה ותנייה קמיה, אמר לה מאן את, אמרה אנא חרותא דהדרי מיומא, תבעה כו', אמר לה אנא מיהא לאיסורא איכווני כו'.

והנה פרסמו חז"ל כל הני עובדות בתלמוד, אע"ג דלא היינו מעיזים לעלות על דל שפתינו לספר לזולת דבר כזה על שום אדם מצינותינו, אלא ודאי דהורו לנו חכמים שלא ליפול ברוחינו, דיתכן בקדושי עליון שנתגבר עליהם יצרים ציותר, וע"ד שאמרו סוכה נ"ז ח' ובת"ח יותר מכולם, ושמעינן כמה נורא כחו של יצה"ר, ומהו הרשות הרחבה שניתנה לו להעמיד קדושים בנסיונות, ועוד איתא בהרבה מקומות בש"ס ענין התגברות היצר אלל קדושי עליון, ועובדא שהוצא צילקוט פ' ויחי בתנא הקדוש מתאי בן חרש שהכיר בעצמו דאינו יכול להתגבר אלל אס יעקור עיניו דאל"ה היה אסור לעשות כן, דאין סומכין על הנס, ואין אדם רשאי לחבול באציריו למנוע ראיית איסור, והיה לו לישא רגליו ולצרות, אלל ודאי דהכיר בעצמו דהכזיד עליו יצרו.

ב] נדרים ל"ז ז' ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה לי"ט. ואיתא בצ"צ קס"ד ז' א"ר עמרם א"ר שלש עבירות אין אדם ניזול מהן בכל יום הרהור עבירה כו', ובע"ז כ' ז' בתוד"ה שלא הקשה ה"ר אלחנן מאי רבותיה דיחזקאל דאמר ונפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה, ואור"י דמ"מ רבותא היא ממה שהיה מניל עצמו מהרהור, משא"כ בשאר אדם דאינו ניזול מהם בכל יום, וכ"כ הרמב"ן חולין ל"ז ז'. [ויעוין מהרש"א ע"ז שם].

ומי לנו נדיק מיוסף דאלמלא נראית לו דיוקנו של אביו רח"ל [כדאיתא בסוטה ל"ז ז'] ועל שם זה נקרא צפי כל עד היום יוסף הצדיק וכתיב ויפוזו זרועי ידיו עיין מה שדרשו חז"ל בסוטה שם, ודריש ריו"ח ויצא הציתה לעשות מלאכתו מלמד ששניהם נתכונו לדבר עבירה, הרי לן דענש התגברות התאווה על האדם אין זה גנאי, אלא דעבד ד' ית' מצווה להתקדש ולהקריב תאוותיו על מזבח ד', וזה הקרבן היותר רצוי לפניו ית', ולפוס נערא אגרא, [ושמעתי ממו"ז זללה"ה דנהי דבדיקן לא יעלה על הדעת על הח"ח והחזו"א זללה"ה שיקראו נדיקים מפני שלא נכשלו בכיו"ז, מפני שאין אתה מכיר בכח היצה"ר לפעול אף על קדושי עליון]..

מבבות פ"ג כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ר"ש בר רבי אומר הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש וגו', ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאווה להן ומחמדתן, הפורש מהן עאכ"כ שיזכה לו ולדורותיו, ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

ג] בני ציון המקולאים צפו ונלחמים בחירוף נפש בכח הטומאה ההומה בראש כל חולות, אל ירך הרוח כינר נקלעים מחשבות תועבה בלב, כי כך הטביע בורא העולם, שיתגוששו כחות הטומאה והטהרה במלחמת עולם, עד ביאת גוא"ל צב"א, וכשם שלא יחתו כל גדולי קדושי עולם במחשבות רעב ציוה"כ, כך לא יחתו בני עלייה מאונס המחשבות הזרות. זהו דרכו של בשר ודם, ורק עזת היצר להפיל רוח דכזיכול כבר נטמאת במחשבת תועבה, מיסב עצב, איך שודדתי במחשבת פיגול במשכן המת, ואיתא בסוכה נ"ז א' עובדא באב"י דאמר על עצמו כפירש"י שאם אם היה מתייחד לא הוה מצי אוקומי אנפשיה מלחטוא וחלשה דעמיה שכך הוא, ותנא ליה ההוא סבא כל הגדול מחזירו יצרו גדול הימנו, [ובתוס' חולין ו' א' הביאו י"מ דכ"מ שהוא מזכיר ההוא סבא הוא אליהו].

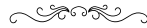
ואיתא התם וא"ר יצחק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר רק רע כל היום, וכן ארשצ"ל, ואלמלא הקצ"ה שעוזר לו אינו יכול לו, מצואר דאש התאות יוקדת עוד יותר בקדושי עליון. המשכות הלז לחמדת זשרים טצוע זכריאה מצריאה, דהנה אדה"ר וחוה נכשלו זכילה מעץ הדעת אע"ג דניתן להם רשות לאכול מכל עץ הגן לצד מעץ הדעת וכדכתיב מכל עץ הגן תאכל, ואנו תמהים כיצד לא עמדו זפיתוי של אכילה מעץ אחד מכל העצים שזגן, אולם לקושטא כל העולם כולו חוזר ונכשל עד היום זאותו מכשול, כי אמר הקצ"ה אכלו שמו פרו ורבו והרי כל העולם שלכם להחענג זו, מלצד כמה איסורים שזחורה, והיזה"ר תאז דוקא לדבר האסור, והאדם זמלחמה תמידית משתוקק לחטוא, והדמיון משתוצב כאילו הפורקי עול נהנים מזשר ודגים וכל מטעמים, לעומת המתנהג בקדושה דאין לו אלא זשר זלצד, ולהאמת כל החמדת זשרים למיניהם הכל זשר זלצד, וע"פ הדמיון משתנה מכלי למזשול ולשלוק כדאמרו נדרים כ' ז', והאמת הלזו ידועה לכל העולם לאחר מעשה, וכל הכיחול והפרקוס הכל לתעתע את הדמיון, ויתכן כי עור מחופש או איפכא וכל הדמיון כלה והלך לו, אלא זהו כח תוקפו של יצר כולו דמיון להחענג על שינוי צורות ושלל זבעים, וכמש"כ הרמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ו שמה תקל זעייניך טובה זו ותדמה שאין שזר המצות והיות האדם שלם זדרכי האמת אלא להיותו אוכל ושותה מאכלות טובות וצועל צורות נאות כו', כמו שמדמין אלו הערציים הטפשים האוילים השטופים צומה כו', אצל החכמים ובעלי דעה ידעו שכל הדברים האלו זברי זבאי והצל הם ואין זהם תועלת כו'.

ד' ברורנו דנתחדשה זיתר שאת עזת זלעם, וכל העולם כולו כרך אחד של טומאה, וזקל יכול האדם לחטוא, ומה יעשה הזן ולא יחטא, נראה דודאי כנגד כח הטומאה נתן קצ"ה כח עזס לאנשים להתגבר, ולהקריב קרבנות תמידין כסדרן, ואין לך עקידה גדולה מזו, והקצ"ה מכריז בכל יום על רווק הדך זכרך ואינו חוטא כדאיתא זפסחים קי"ג א', וניתן להאמר כי כאו"א מישראל האידנא זגדר רווק הדך זכרך ואינו חוטא, והלז אומר דזו המלחמה האחרונה של הסטרא אחרא זגלות מלחמת הנפש, מי יקריב תאותו לריח ניחוח לפני ד'.

ואשרי לכל מי שמתגבר זכל רגע ורגע, זוכה ומזכה את כל ישראל בקרבנו, ומקדש ש"ש זסתר, וכאילו מוסר נפשו עקדה"ש ממש, ועין לא ראתה אלוקים זולתך השזר המצפה לו, וכמש"כ הגר"א זאגרתו דכל רגע ורגע שאדם חוסס את פיו זוכה לאור הגנוז שאין מלאך זכריה יכולין לשערו, ואין חילוק זין

דיבור לראיה או כל מעשה עבירה, וענינו אחד שחוסס את עצמו כשור בדישו, לעמוד איתן לכבוש את יצרו.

פרק כא

גבור הכובש יצרו

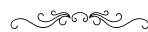
במנחות מ"ד א' מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ליצית, שמע שיש זונה כו', אותן מנעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר, זה מתן שכרו בעה"ז, ולעה"ז איני יודע כמה, למדנו מכאן דאדם זה אע"פ שגירה ינה"ר בעצמו, ורצה לחטוא במזיד, ולא היה זה בפתאום, אלא שיגר ד' מאה זון עבורה, ועוד המתין לזמן שקבעה לו, והיתה ריצת רגליו לרע עד כרכי הים, ונתייחד עם הערוה, והרהר בה זון עיניו הימנה כשהיא ערומה, מ"מ כיון דבעוד שלהבת היצר בקרבו, פרש מן החטא מחמת יראת שמים, גדול שכרו בעוה"ז ולעוה"ז איני יודע כמה, ולא הזכירו לו בגמ' את חטאו וענשו, ללמדך שלא ירך הלז ולא יפול הרוח לסבור דהיסקד באש היצרים טמא הוא, לא זו הדרך ולא זו העיר, אלא כל המתגבר על יצרו ולבסוף אינו חוטא, ואינו עושה כל מה שהיה יכול לעשות למלאות כל סיפוקו, אלמלא האמונה בצורא עולם, שכרו הרבה מאד בעוה"ז ולעוה"ז, ואע"פ שנכשל בהרהור, וברינת רגלים להרע, ובראיה, ובהוצאת ממון לדבר עבירה, כל שכבש את יצרו ועדיין הוא בתוקפו ואינו נכשל הרי הוא בכלל מקדשי ש"ש בסתר.

ובן מנינו ביוסף הנדיק שהפליגו חכמים בצדקותו שקידש ש"ש בסתר (עיין סוטה ל"ו ב'), אע"ג דריו"ח דריש ויצא הציחה לעשות מלאכתו מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו, כיון שלמעשה כבש את יצרו וכה לכל הגדולה הידועה, ואיתא התם א"ר יוחנן משום ר"מ נעץ ידיו בקרקע ויאלץ שכבת זרעו מצין ציפורני ידיו, והיינו דשנינו נמי בספ"ג דמכות כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מנוה כו', ומה אם הדם שנפשו של אדם קנה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן עאכ"כ שיזכה לו ולדורותיו, ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות, ומה נמלצה לשון הר"מ בפיה"מ שם כל היושב ולא עבר עבירה אם היה אפשר לו לעשותה ולא מנעו מעשיית אותה העבירה שום מונע כלל אלא הצווי התורני, כמו יוסף הנדיק וכיו"ב, ואתה יודע לשון התורה בהמנעות מאכילת הדם היאך הצטיח על כך ואמר למען ייטב

לך ולצניך אחריו עד עולם וגו', כ"ש הנמנע מן התאות הגופניות התמורות אשר האדם מטבעו נוטה אליהן כו'.

איתא בסוכה נ"ז ב' ארש"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומצקש להמיתו כו' ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו, מצואר דכח היצ"ה"ר חזק כ"כ שאין בכוח האדם בעצמו להתגבר עליו, וזוה יוצן מש"כ רש"י מנחות מ"ד א' הוציאה כתב מידה כו' לפי ששמעה נס גדול של חומר מנות שטפחו לו ד' ציטות על פניו, ולשון נס, ר"ל דאומה אשה ראתה בזה נס, דבטבע האדם לא יתכן שיהא בכל חוקפו בשעה שעמד לפניו כשהיתה ערומה, ופתאום נסתלק הימנה מחמת הציטות שטפחה על פניו. [ויעוין בקרן אורה מנחות שם דאומה תלמיד עשה תשובה מאהבה, עד שזדונות נעשו לו כזכות].

ובשם שאנו מודים על היצ"ה"ט כך אנו צריכין להודות לקב"ה שנטע בנו יצ"ה"ר, לזכות ליטתה ע"י ההתגברות, [וכידוע ע"פ האמת דלו היו נוטלין מהאדם כל יצ"ה"ר היה כולו כבוי בלא חיות], וזכיר לעצמו תמיד כי על כל התגברות והתגברות, הן בכעס, הן בצרה אסורה, והן בכל מילי, כל שאינו עושה מה שהיה עושה אילמלא אמונתו בקב"ה, זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך וצריה יכול לעמוד בו, וכמש"כ הגר"א באגרתו, וכל נסיון ונסיון הוא מתנה שלוחה ממרום דיכול על ידו לזכות בטוב מרובה אין סופי, ומי פתי ימיר תאוה חולפת ומרירה לאחריה תמורת שכר ממרום, והדא הוא דשנינו במשנה אחרונה באבות בן הא הא אומר לפוס לערא אגרא, דלפי גודל ההתגברות כך יגדל השכר לאין שיעור, ומצואר זהאי עובדא דמנחות, דלא רק שכר בעוה"ז אלא גם שכר בעוה"ז, ואין השכר בעוה"ז מגרע מהשכר לעוה"ז וכן להיפוך. אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אצרכם שצמחים.

פרק כב

שכר המקדש עצמו

א [הם פרים הקדושים האריכו בעונשי החוטאים, וקילרו בשכר המתמודדים עם יצ"ה"ר, והנכשל בפת יוקשים מתעצב מאד על הנפילות, וצריך לזכור כי כל רגע ורגע של מלחמה עד הנפילה, כולו אור. ונמצא דאיכא הרבה רגעים של נצחון, לעומת רגע אחד של נפילה, והרי הוא בכלל גבור הכובש את יצ"ה"ר]

שנפל לבסוף, ולא כהסצורין דהנפילה לבסוף היא הכרעת המלחמה, וכי היכי דהנלחם היום עד הסוף וניצח את יצרו, ולשנה הבאה נכשל לא נתבטל הניצחון דאשתמקד, ה"נ באותו שעה לא נתבטל הניצחון של הרגע הקודם.

מושג לה"ד לצבא גדול הצא לכבוש כפר קטן ונלחנו מובטח, ומ"מ דרך מלחמה שמצוי נפילת חיילים גם בצבא האדיר המנצח, ואי"ז מורה על תבוסה, וכך הוא במלחמת היצר נלחמים ונופלים, נלחמים ונופלים, ושוב נלחמים ושוב נופלים, ועדיין מתקדמים לעבר המטרה. במלחמות עולם כל עוד לא נכנע נד אחד, ויש בכחו עדיין לנצח, לא נסתיימה המלחמה ולא הוכרע הנצחון, החזק הוא זה שלא מרים ידיו בכניעה, לא נוטש את המערכה ושאפתו לכניעה לא נחלשת ונלחם בחרוף כל עוד נשמתו באפו. נמצא הלוחם ציטרו עטור בנצחונות רגעים רבים לאין מספר, כי הלא אלמלא אמונתו באלוקים, היה חוטא מיד, וגם מרצה לחטוא, ומנפוני לא היה מייסרהו, ועכשו שהוא מתירא לחטוא, וגם לאחר נפילתו ידוה לבו מאד, זאת ועוד עדיין נלחם בעוז ולא חת מנפילותיו, הלא לוחם גבור הוא, נלקותיו אותות כבוד לו, הלואת יקרא כשלוך ? הלא כולו מאיר באור יקרות, ועוד שכרו גדול על כל רגע ורגע שכבש את יצרו, וכמאמרם ז"ל כל היושב ואינו עוצר עצירה זוכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו.

[ב] בל' החרדים לדבר ד' המונועים עצמם מלהחזיק בכלים הטמאים, זוכים ורואים פני השכינה, האידנא דבקל יכולין ליכשל בכל רגע ורגע ואינן נכשלין, ואשרינו שזכינו לראות לגיונות לגיונות של עצדי ד' המתגברים על יצרים, יום יום, שעה שעה, רגע רגע, ולא עושים ככל העולה על רוחם, משועבדים לרצון הצורא, עושים רצונו, ושכרם הרבה מאד שאין כל מלאך וצריה יכולין לשער. [וע"ד נחות י"ל שמח בחור בילדותך, שמח בצינך הרע, שנותן לך חיל לאסוף זכויות הרבה, לאין מספר, ולפוס נערא אגרא, ואלמלא הינה"ר במה היינו זוכים לעוה"ב, ועובדא הוה שציקש בחור ממרן החזו"א זללה"ה שיסור הימנו יצרו והשיצ לו הרוצה אמה למות ? ודע כי על כל אלה יציאך אלוקים במשפט, לזכות על כל רגע ורגע, שלא עשה מה שהיה יכול לעשות, אלמלא האמונה בצורא עולם, אשריכם ואשרי חלקכם בעוה"ז ובעוה"ב].

[ג] בול"י עלמא מודו דאין אדם מיצר על הפסד תאוות לשעבר, וכולי עלמא מודו דאחר מילוי התאוות לא התמלא הלב שמחה ולא גדל האושר, ואדרבא כולו מלא תוגה ומרידות, ולא נשאר אלא שעת תקיפת היצר, ובהתלוה לאדם הידיעה כי נלחן הרוח על החומר ממלא חדוות נועם, ויזכור כי צעת ינוח על

משכבו יעלו מעשיו לפניו, יהא שמח ומאושר בלא חטא על כתפיו, לעומת חרטה ועלצות וחרדה, הרי גם מנע ממלפנו יסורי חרטה, גם שמחו זו בורא עולם וכל פמליא של מעלה, גם קדש ש"ש בכתר, וגם שכרו הרבה מאד לפי שיעור השתוקקותו, אזי יאזור כלי זיינו להדוף את אויביו המעלים באפו ריח קטרת זרה, ויאחזו בישוב הדעת כי אין הלא שזה צנוק, והרי הוא בשורה אחת עם קדושי עליון שרפי מעלה אשר עין לא ראתה אלוקים וזאת מה מנת שכרם של הגבורים האמיתיים הכוזבים את יצרם, כאשר אין לנגד עיניהם מאומה מלצד מילוי רצונו של בורא עולם.

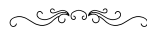
והדא הוא דשנינו הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. ושנינו אל תתאוו לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. וארש"ל (ברכות ה' א') כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו, ואיתא בע"ז י"ט א' אמר ר' אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקצ"ה עושה לו חפציו.

בתב יד המשנה באדר"נ מונח היה על שולחנו של מרן החזו"א צימי עלומיו, רבי חנניה סגן הכהנים אומר כל הנותן ד"ת על לבו מצטלין ממנו הרהורין הרבה. הרהורי רעב. הרהורי שטות. הרהורי זנות. הרהורי יפה"ר והרהורי אשה רעה. הרהורי דברים בטלים. הרהורי עול צער ודם כו' וכל שאינו נותן ד"ת על לבו נותנין לו הרהורין הרבה כו'. תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לב מרוב כל כו'.

ד שבת פ"ט ז' א"ל ליצחק בניך חטאו לי אמר לפניו רבש"ע בני ולא בניך כו' כמה חטאו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה דל עשרין דלא ענשת עליהו פשו להו חמשין דל עשרין וחמשה דלילותא פשו להו עשרין וחמשה דל תרתי קרי ופלגא דללוי ומיכל ודבית הכסא פשו להו תרתי קרי ופלגא כו', וקשה איזה זכויות נינהו למנות הזמן שאוכלים וישנים וגמלאים בבית הכסא, אלא י"ל ע"ד ששנינו מכות כ"ג ז' כל היושב ולא עבר עצירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, וביאורו דאלמלא האמונה שיש לכאז"א מישראל, הלא היו מרצים לחטוא גם דברים שלא עולה על לבם היום לעשות, מפני שזורת חייהם רחוקה בתכלית הריחוק מהוללות אלה"ע, וא"כ כל אותן הדברים שהיו יכולים לעשות ואינם עושים כולם זכויות, וגמלא דאין שיעור לזכויותיהם של ישראל, ודל כל התורה ומע"ט והצדקות והחסדים וכדישת היצר והיסורים יש להוסיף קרונות קרונות של יצרים שלא ילאו

לפועל, וגם יצרים שלא הוצערו מפני אורחות החיים הקדושים, בכל עניני העוה"ז
אם בעריות, אם בטהרת המשפחה, אם בגזל, אם בריבית, אם בחילול שבת ויו"ט,
אם בהמנעות מאיסורי אכילה וכיו"צ הרבה, ונמצא דכל שעון יומם של ישראל
מעגל שלם של קדושה וטהרה, אשרי העם שככה לו.

וזה התשובה לנסיגות המרוצים שזימן הקב"ה בדור תהפוכות ועני שלנו, דנהי
שיש שנכשלים רח"ל בחטאים, אולם לעומת זה רצות רצות לאין שיעור
של תאוות שאין יוצאין לפועל מחמת האמונה, והיו הזכות הגדולה מאד מאד
לקרב ביאת משיח נדקנו בצ"ח, ודאחאן עלה יתפרש מה שאומרים אבינו מלכנו
זכרנו לזכויות, וא"ת ממ"נ אי איכא זכויות אין, אי לא לא, אלא י"ל דיתכן להפך
בחובות ולמצוא בהם נד זכות, ובקשתנו מרבש"ע שיהא סניגור עבורינו, ועל דרך
שאומרים בסליחות פנה נח לתלאות ואל לחטאות, ואין הפירוש דוקא דיהא משקל
התלאות כנגד החטאות, אלא דמחמת התלאות ושטף החיים נשטפנו בהבלי העולם,
וכמו שאומרים בתפלה זכה ועמל הפרנסה וכו' וטרדת הזמן ומקריהם הם היו
צעוכי כו'.

פרק כג

בל הגדול מחברו יצרו גדול

סוּבָּה נ"צ ח' שמניח אוה"ע ומתגרה בשונאיהם של ישראל כו', וצת"ח יותר
מכולם כו', כל הגדול מחזירו יצרו גדול הימנו, בפשוטו יש לפ' דמלחמת
היזה"ר בישראל וצת"ח הוא כח סגולי כדי לטהרן בעומדם בנסיונות, וצת"ח נזר
הצריאה מפני שטרודין בתורה צריך כח מיוחד כדי לנסותם, אבל יש לפ' ענין
מלחמת היזה"ר בישראל וצת"ח ע"פ טבע הצריאה, דהנה כל חי שבעולם, הטביע
צו צורא העולם כח חזק להלחם על קיומו והשרדותו, וכידוע אצל בעלי חיים
וצנ"ח בשעת סכנה על קיומם, מתגלים בהם כחות עצומים עלומים לעשות כל
טעדיקי להשרד.

והנה הלוחם הגדול הדוחק רגלי חיות היזה"ר הוא קיום התורה והמנוות, ולמעלה
מהן עמל התורה, דקוצ"ה ואורייתא חד הוא, וכפי כח קדושת התורה
והמנוות שבעולם, כך נדחקים רגלי היזה"ר ומתמעטים, ולפיכך מלחמת היצר
בישראל הוא מלחמה על חיות היזה"ר, וצת"ח יותר מכולן וכל הגדול מחברו יצרו

גדול הימנו, דעצמותו של העמל בתורה ממעט כח היצה"ר שצעולם, והיזה"ר נלחם על כח חיותו צעולם, ודרגת הקדושה הגבוהה ביותר הוא עמל התורה, [וכדאמרינן בעל הנסים טהורים לדיקים ועוסקי תורתך, ומשום דעוסקי תורתך גבוה מכולן].

בח סגולת התורה איהו סמא למלחמת היצר, וכדאמרו שבת פ"ח ב' דד"ת יש צם להמית ולהחיות, וכדאמר רבא למיימינים צה סמא דחיי, והיינו דאמרו סוכה שם ובקדושין ל' ב' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו כו', תדר"י בני אס פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד כו', דאין בכה אנושי להתגבר על תענומות היצר במלחמת קיומו נגד קדושת ישראל, והמלחמה הנגדית היא התורה, ואיתא צברייתא שם ת"ר ושמתם סס תס נמשלה תורה כסס חיים משל כו', כך הקב"ה אמר להם לישראל בני צראתי יצה"ר וצראתי לו תורה תצלין, ואס אחס עוסקים בתורה אין אחס נמסרים צידו כו'. והכי איתא צצ"ב ט"ז א', ואיתא צוה"ק פ' מקץ דהא לית לך מלה לתצרא יצה"ר אלא אורייתא, וידוע ליודעים כי כח עיון התורה וכח היצר מזדווגין, וכפי חיות החכם צעמלה של תורה כך כח חיות היצר שצו, וזהו בכלל וצת"ח יותר מכולן, הלכך משכהו לביהמ"ד לנתב תענומותיו לכח הטוב, [וע"ד נחות הצליני נא מיד אחי מיד עשו, אחי הוא הטבוע בקרבי הוא היצה"ר, ואחי הוא דשורש כח היצר ושורש כח העיון מנהר אחד יהלכו, ותחינתי שיצליני מעשו שצו עיין זוה"ק וישלח].

פרק כד

נסיונות ימי הבחירות

א' ימי הנעורים לכולם כצומת דרכים, לכל או"א בגיל צומן מסוים צענמה שונה מזל"ז, כאו"א לפי אופיו, וכמאמרס ז"ל כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, וכשזוכה האדם מלווהו יצרו בתוקפו עד זקנה ושיצה, ונפתולי המחשבות והתאוות וההשקפות והמנפון, סוערות ומתגוששות בלב, מחד גיסא שאיפה כמיהה ! לגדול, לפרוח, לשקוד, ולעשות את האמת שכולנו חונכנו לה, הן צעשייה, הן צקציעת הלב חזקה, הן צהנחלת הכבוד למתעמלים צה, והן צנחת המרובה והשמחה המציאה צכנפיה לקראת חיי טוהר וקדושה ואור התורה, ומאידך גיסא הענלות ורפיון והאין אונים מול איתני יצרי הטבע, המושכים את הלב ונוצצים צורקורי שלל צבעים לתאות, הטבוע בלב כל אדם צריא מעצס יצירתו, אמת, אמת, המלחמה מלחמה, ולעיתים נדמה וצדק כי כורעים כושלים ונופלים אין אונים, ואין כח ותענומות להתגושש

שוב ושוב, ולעת כזאת פוקד הדכדוך, והרלוונט והחדוה הטבעית של ימי הנעורים מנטננים, והאדם מוצא עצמו נוהג כאסיר בכלאו.

לעומת זו אותות הנטינות רבים ענודים ללומדי תורה, ראשית על עצם המצב האיתן, שלא זו בלבד שלא נסוגים ממעמדם, אלא עדיין שואפים בהשקפה טהורה הטבועה בעומק כליות, ומתגוששים יום ולילה מול הנדמה כגלי ים גבוהים. הנסיונות אינם נרות, אלא חלק אינטגרלי מחיי עזר ד', וקרב קפיצה ואימון להיות נמנה על הגבור הכובש את יצרו, משל לה"ד לחיילים המתלמדים לקרב מתאמנים תחת חמה קופחת או בקור מקפיא, להשיג אותות הנטינות בגבורה. אמנם קל לומר אבל קשה להסכים, ויותר קשה להלחם בעקשנות, אין מתכון אחד ויחיד לכל אחד, וגם לאותו אחד לא כל מתכון מתאים לכל שעה, ולכל נסיון.

פעמים אין אימון בשום מילה, אין כח לתקוה, והלב רק נופל בזרועות יאוש ובמחשבה פסולה כי זהו העולם... אמת מרה לעומת שקר נוצץ, עולם פרוזדור של עמל ויגיעה, וויתור על כל מנעמי העולם, שדרך האמת אין לה מאומה מנופת נופיה, מול אמונה של שבר ועונש בעולם עתידי, ידיעה כי כפה עליהם הר כגגית כפשוטו.

אולם האמת האמיתית ידועה ששולחן גדול משלהם, והן הנה דברי דוד המלך ע"ה בזהילים אשריך בעוה"ז וגם טוב לך בעוה"ב, ואותה תשובה שניש לתינוק שנשאלו היא באמת האמת למול המחשבות הללו, כי הנאת פורקן יצרים היא הנאה לשעתה ללא תכלית, והנפש לא תמלא, והמנפון באמיתת העולם שיש צורא ויש תורה ויש שבר ועונש, והאושר האמיתי בסופו של יום, לאורך כל היום, נמצא אצל אלו העושים רצון קונם. ידיעת האמת הלזו כי חוף המצטחים ידוע מקומו וכיצד לשוט אליו, היא הנותנת און ותענומות לחתור לקראתה.

ב] האמת אינה תואמת לעולם עם האושר העכשווי, אמונתנו כי לא צרא האלוקים את האדם לסבול בעוה"ז כדי לקבל עוה"ב, והראיה כתובה במפורש בתורה, אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה ונתתי וגו', וכן כתיב בפרשה שניה של ק"ש והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי וגו', וכן כתיב צפ' כי תצוא והיה אם שמוע תשמע בקול ד' ובאו עליך כל הצרכות האלה והשיגוך וגו', וכתיב בשמות פט"ו פכ"ו ויאמר אם שמוע תשמע לקול ד' אלוקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך. הרי הצטחינו הצורא ית' לאושר בעוה"ז, וכמאמר ז"ל אשריך

צעוה"ז וטוב לך צעוה"ב, ואותן שצחרו לחיות חיי הפקר ופורקן יצרים, לא נעלמו מהם כל סבלות החיים, הן בחליי הגוף, הן בצער הנפש עצות או חרדה ושאר מרעין זישיין, הן צעוני והן בכאב, והן אובדן וזיוון ועצדות קשה להשיג פת לחמם ושאר פורעניות הצאות לעולם, אשר איננה מפרידה בין עשירים לעניים, בין מיוחסים לאנשי כפר. אין אדם בעולם שנולד רק להנות. וכל יושבי תבל ושוכני ארץ עמוסי קרבות מנהלים מלחמת חיים תמידית, אשר תקצר היריעה מלפרטם.

ג] **המצויאות.** כי עמלי התורה יחסית לכל שאר בני האדם הם יותר שמחים ומאושרים בלצם, ומציאות זו בדוקה וידועה, ומדוע זכו לה ? ראשית סייעתא דשמיא לעושה רצונו, וכמאמר חז"ל בטל רצון מפני רצונו כדי שיצטל רצון אחרים מפני רצונו, וכיו"ב הרבה אמרו חז"ל כל העוסק בתורה ד' עושה לו חפציו ואכמ"ל, וכן כל הכתובים בתנ"ך לעושי רצונו. ושנית. כי האדם השלם עם מעשיו ואינו נלחם בתמידות עם מנפוגו, אין משלו עלי חלד, והסיפוק הממלא חדרי לבב הוא המצער את השמחה הפנימית. ועל הכל הריקנות המציפה את הנפש בהעדר חיים רוחניים אמיתיים הן הנה סגולת התורה בצחינת צראתי יפה"ר צראתי לו תורה תצלין.

ד] **מזרם נשתלם הנעיר** בהנחת התורה פעמים נדמה דכל הספרים הקדושים המכים בשבט מוסר בדרגא גבוה מעל גבוה מהן, ואינם שייכים כלל למושגיו, וכשמציטים על ת"ח העוסק בתורה יומם וליל וכל שיחו שיגו ותאותו בחידושי בית המדרש, נדמה צעיניהם דאינו מעלמא הדין. ואמנם נודקים הן במחשבתם באשר הם שם, אך בהתלוא הידיעה הפשוטה האמיתית כי שלחנך גדול משלהם, וחזינן בגדולת גדולי התורה באושרם וכבודם ושמחת החיים המלוה אותם יומם וליל, לעומת זקני עם הארץ, ואמרו צ"צ ע"ח צ' תצנה ותכונן אם אתה עושה כן תצנה בעולם הזה ותכונן לעוה"ב, וכתיב בתהילים אשרי ירא ד' ההולך בדרכיו וגו' אשריך וטוב לך, ואמרו ברכות ח' א' אשריך בעולם הזה וטוב לך לעוה"ב, אזי יתמלא הלב בשאיפות גדלות לקראת חיי אושר אמיתיים.

ה] **בל צחור מ ישראל** שישאלוהו לו יצויר שאין עונש לחוטאים, אלא רק שכר למקיימים. והנה לפנינו שני זקנים האחד התהולל בחייו ככל העולה על רוחו רח"ל, והשני ת"ח שקידש עצמו והתענג בעמל בתורה ושש בקיום המצוות, מי המאושר והעשיר בסך החיים ? הכבוד, השמחה, הסיפוק, החיים, איה משכנם ? החיים והמות נתתי לפניך הצרכה והקללה וצחרת בחיים למען תחיה וגו' כי הוא חייך וארך ימין... איתא בספרי משל לאחד שהיה יושב על פרשת דרכים והיו

לפניו שני שבילים אחד שתחילתו מישור וסופו קוֹאִים ואחד שתחילתו קוֹאִים וסופו מישור, והיה מודיע את העוזרים ואת השבים ואומר להם, אתם רואים את שביל זה שתחילתו מישור, כשתים ושלש פסיעות אתם מהלכים במישור וסופו לזאת לקוֹאִים, ואתם רואים את שביל זה שתחילתו קוֹאִים, כשתים ושלש פסיעות אתם מהלכים בקוֹאִים, וסופו לזאת למישור, כך אמר להם משה לישראל, אתם רואים את הרשעים שמלחכים צעוה"ז כשנים ושלשה ימים הם מלחכים, וסופם לזהות באחרונה כו', אתם רואים לדיקים שמנטערים צעוה"ז כשנים ושלשה ימים הם מנטערים, וסופם לשמח באחרונה, וכן הוא אומר להטיבך באחריתך, ואומר טוב אחרית דבר מראשיתו כו'.

עובדא הוה אלל מרן החזו"א זללה"ה כמה שבועות טרם הסתלקותו. נקש בחור גדלתו ודלת הבית היתה נעולה, ומרן ז"ל שכב על מיטה במרפסת ביתו, כשהבחין רבינו באורח, הציע לו לטפס דרך המרפסת וליכנס, הלה החל מיד לטפס, מעילו הסתבך בגדר החיל, ונאלץ לרדת, עוד פעם טיפס, ושזב הסתבכו שריגי הצד במעקה וירד, כל הזמן הביט בו מרן ז"ל, עד שבשלב מסוים פתח ואמר בנעימות מיוחדת, צריך לזכור שכאלה הם חייו של יהודי עלי אדמות, מטפסים ונופלים, מטפסים ונופלים, ועוד פעם מטפסים ונופלים, ועוד פעם... ומי שרואה באמת להגיע אל המטרה יגיע ויגיע...

אל תתן לנפילות להפילך / ואל תיעף מללחוס צעיפותך / אם רחוקה קימתך מנפילתך / לא היתה קימתך הקודמת שלמה / אם קרובה קימתך לנפילתך / כבר קרובה תשובתך.

פרק כה

בן עלייה

יסוד הנלחם גדולי הדורות אינו רק צמעים, כמו בהסכמת הלז, להביל את כל ההבלים ודמיונות השוא, וצני עלייה אשר חוננו בלז עדין וטהור באור האמת, הנלחם לזנות חומה סביבם, ולהעפיל לפסגות צמנוג טיפוח גבורתם גבורת הרוח, וזאת ע"י הסכמה גמורה כי אין חלקי עם דלת העם, אין דיבורי כדבורם, אין מעשי כמעשיהם, אין רצוני צרונותיהם, אלא רצוני צרון בורא כל העולמות, לגדול לזמות לאילנא רבצא לעשות נחת רוח לאצינו מלכנו הנותן לנו כל, וכדאיתא ברכות

י"ז א' ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוז אמר הכי, סוף אדם למות וסוף
 צהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל צתורה ועמלו צתורה
 ועושה נח"ר ליוצרו כו'.

בשיעור גוצה ההר כן שיעור קושי העלייה צו. כשיעור תלילות ההר קרובה
 הנפילה הימנו, החכם יודע מצרואית מסע הנפתולים והמהמורות
 והתלאות עדי יעמוד צראש ההר, ומכל מכשול ונפילה לוקח לקח. ההתצוננות
 צדיעה כי כבר קדמו רבים וטובים להגיע לפסגת ההר תפלתו מהיאוש. כי היאש
 יסודו צהחלטה שאין הדבר אפשרי. אבל דבר שהוכח אפשרותו, אין הנסוג נסוג
 אלא מחמת היותו עזל יותר מקודמיו, צמעשיו וצרצונו, ואותם שהחליחו לצד
 מעמלם, נתלווה להם רצונם העז להחליח צמשימתם, "לא נפלאה היא ממך ולא
 רחוקה היא וגו', כי קרוב אליך הדבר מאוד צפיה וצלצבן לעשותו".

פעמים העצה להקל היא ע"י התנשאות צהצדלות מקטנוניות, צרניות, מתינות,
 ישוב הדעת, ועדינות בכל הפעולות הטבעיות, צגדלות צין אדם לחצרו,
 להחענג מהתגצרות על הכעס הטבעי, לנקום ולנטור ליריצו צהתנהגות אצילה
 לעומת התנהגותו, לחוש צנועס נוף הנהגת אדם המושל צרוחו והמחשצ דרכיו,
 אשר אין כמוהו עלי חלד, כי הנחת צן עלייה צנעלותו היא מההנאות השמורות
 רק לאותן אנשים אשר טעמו טעמה של התגצרות, ולא הלכו כסוס כפרד אין הצין
 אחר נטיות טבעיות, כהנה וכהנה ירצה הנצון צשמחה מתמדת, על אשר זוכה
 לעמוד על משמרתו, וירצה צהנאות אמיתיות הנותנות אושר ושלווה צרוח גוף ונפש,
 לזכות לחיים טובים ונעימים צזה וצבא.

בין החידות המפורסמות ציותר היא נפש האדם אשר מושצה צגופנו והיא מנתצת
 ומנהלת את אורחותנו, ואין הגוף אלא משרת דל אשר לעצמו אין צו צינה
 והוא עומד לשרת את הנפש לעשות כל אשר יצוה עליו צעה"צ, והנפש היודעת
 כ"כ דברים רבים אינה פוסקת לרגע מללחוס עם משרתה הלז אויבה הגדול, הדורש
 הימנה חדשים לצקרים ליתן הוראה למלאות חפציו, ותחת להעמידו על מקומו
 מולאת עצמה הנפש עוסקת כל ימיה צצרכי המשרת, וצצרות הימים נעשית הנפש
 משרתת למשרת, "היש לך חידה גדולה מזו", אנו מולאים עצמנו כאותו יוקא
 המחליף אצן יקרה תמורת מיני מתיקה, כה החליח המשרת צמלחמתו לצבד מאתנו
 כל צינה, ומדוע כי לא הרגלנו את האויב הגדול לנו למשמעת עד אשר גבר עלינו
 והשתלט על כל אורחותנו, אורר אשר לא יסולא צפז "השכל".

הזוהבה לישב צאהלה של תורה הנו כבר דורך צדרך אשר זה דרכו גדולי ישראל לדורותיהם, גדלו ונמחו ועשו פרי בזה ולנצח, אין חכמה כחכמת התורה, אין כבוד ואשר כהדם אשר אינו כבול בכל שעה במילוי רעונות חולפים, אשר אין מותרים אחריהן מאומה, והמאשרים הם אלו אשר גבר שכלם לדעת ולהרגיש את ההנאה הגדולה ביותר עלי אדמות, להיות המנצח הגיבור של הנפש על האוייב החזק אשר לא הללחו הגבורים ואנשי השם לגבור עליו אלא בחכמה, וכבר אמרו חז"ל איזהו גיבור הכובש את יצרו, "יותר מיתרון גבורת הגיבור על החלש יתרון גבורת הנפש על הגוף". ואין נעלה ומכובד יותר מן האדם השולט על הנהגתו ומתנהג ע"פ השכל.

פרק כו

דרכא אחרינא

ב"ב נ"ז ז' ועולם עיניו מראות צרע כו', ה"ד אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא, אי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא, לעולם דליכא דרכא אחרינא, ואפ"ה מיבעי ליה למינס נפשיה, הנה החטאים מהן שתחילתן בפשיעה וסופן בפשיעה, ומהן שתחילתן באונס וסופן באונס, ומהן שתחילתן באונס וסופן בפשיעה, אותן שתחילתן באונס היינו שאין ידוע על חשש שיציאו לנסיון וממילא יהא סופן פשיעה, אבל אותן שידוע שתחילתן סופן מי יסורנו, ואפ"י חשש שאינו קרוב אבל קיים, נידונין כתחילתן בפשיעה אע"פ שאין החטא בתחילתן, ולפיכך קראו חז"ל רשע, לזה שהולך צדרך שיש זה נסיונות, אע"ג דדעתו לעולם עיניו, כי טבע האדם להמשך אחר יצרו, ואמרו חז"ל כתוצות י"ג ז' חולין י"א ז' אין אפטרופוס לעריות.

ואיתא בסנהדרין ס"ג ז' אר"י א"ר יודעין היו ישראל צע"ז שאין זה ממש ולא עבדו ע"ז אלא להתיר להם עריות צפרהסיא, הלכך איסור גמור לאדם לעיולי נפשיה בנסיון, ואפילו צדדי להשתכר צשכר העמידה בנסיון, ופשוט דאף מקום שאין בו מראות אסורות אלא דיש לחוש שיתגלגל מהתם לאיזה מראה אסור, ומהתם לפי שחת שיתגבר יצרו עליו, הרי הוא בכלל דרכא אחרינא, כמו שמוציא האידנא רח"ל מכשירים דהמחזיק בהם הוא צמצב נסיון תמיד, וכמה גברא רבה צש"ס העידו על עצמם דכמעט נכשלו בנסיון כדאיתא בקדושין פ"א, דאמר שטן אמר אי לא דמכרזי צרקיעא הזהירו צר"מ ותורתו והזהירו צר"ע ותורתו שיתיה

לדמך תרתי מעי, וכ"ה בקוכה נ"צ א' חלש דעתיה דאציי כו' א"ל כל הגדול מחצרו יצרו גדול הימנו ובת"ח יותר מכולם, ואיתא בקוטה ל"ו ז' ויהי כהיום הזה ויצא הציטה לעשות מלאכתו א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עזירה נכחונו, ואיתא התם ותתפשהו בצגדו לאמר וגו' באותה שעה באתה דיוקנו של אציו ונראתה לו בחלון, ואר"ח בר צינא א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש ש"ש בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה.

המלחמה התמידית הלזו היא מתנת שמים גדולה עד למאד ליתן שכר למתגברים והמתעמלים בה, ובמה היה זוכה האדם אי לאו העמידה בנסיונות וההתגברות התמידית על הטבע החומרי אם צריכה אם בעללות אם בשקידה.

שנינו ספ"ג דמכות ומה אם הדם שנפשו של אדם קנה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר גזל ועריות שנפשו של אדם מתאווה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות, ואם ראשונים כמלאכים העידו על עצמם כך, מה נעני אצתרייהו אן יתמי דיתמי אצוי הקיר. וכא"ל נפשו יודעת האמת כי אין לשער שכר המתגבר על יצרו ולפוס נערא אגרא, ואין לך לשם שמים כמו אותו נער העולה מחשבת פיוגול בדעתו לא הן ולא שכרן ומ"מ מקריב תאוותיו תמידין כסדרן על מוצא ד' לרצון ולריח ניחוח עין לא ראתה אלוקים זולתן המנפה לו.

ב"מ ל"ו ז' באותה שעה באתה דיוקנו של אציו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אצני אפוד ואתה ציניהם רצונך שימחה שמך מציניהם ותקרא רועה זונות, למדנו מכאן כמה גדול כחו של יצ"ה"ר דהלא מי לנו מאמין כיוסף הצדיק ומ"מ היה זקוק לדמות דיוקנו של אציו ולאיומו שימחה שמו מאורים ותומים כדי להתגבר על יצרו, וכן חזין בכל עובדא דאמוראי בקדושין פ"א דאע"ג דהיו גדולים לאין שיעור באמונתם וציראת חטאם, מ"מ היו רגעים שרצו אחר יצ"ה, והיכן היתה יראתם באותו רגע, אלא ודאי דכח היצ"ה"ר גדול כ"כ, וכדאמרו נדרים ל"ב ז' דבשעת יצ"ה הרע לית דמדכר ליה ליצ"ט.

וביצורים אנו להתפלל בכל שעה, ואל תביאינו לא לידי חטא וכו' ולא לידי נסיון ואל ישלוט בנו יצ"ה"ר, ובצוא האדם בנסיון תאוות חומרניות, תחת הרגשת השפלות והבהמות ישמח כמוצא שלל רב על הנסיונות שנשלחו עבורו, ליתן לו שכר על פרישתו, וכל רגע ורגע שהאדם ממתין מלחטוא מפני יראת ד' שצקצבו אין מלאך וצריה יכולין לשער גדול שכרו וצדקתו, ואל יפול צרוחו כיצד ישכנו

צמחשבתו תורה וקדושה וחמדת צשרים מטונפת כאחד, ומתוך כך ידכא וישוח על שפלותו, לא זו הדרך ולא זו העיר לימדונו חז"ל, ולזה הציאו כל העובדות בגדולי עולם שעמדו בנסיונות הללו, לאשמועינן דמותר האדם מן הבהמה אין, ותאוות צשרים וקדושה משמשים בערצוניה, הוא הוא טבע האדם, כי כן גורה חכמת הצורא להעלות את האדם מדרגא לדרגא, מבן תמותה למלאך.

איתא בחגיגה ט"ז א' ששה דברים נאמרו צני אדם שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה כו', ואיתא בשבת פ"ח צ' ואריצ"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה צינינו, אמר להן לקבל תורה צא, אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך כו' אתה מבקש ליתנה לצו"ד מה אנוש כי תזכרנו וגו', יאה"ר יש ציניכם מיד הדוד לו להקב"ה, וצריך לטכס עצות ולעשות כל טדקי להמנע מליפגש עם היאה"ר פנים אל פנים, וכדאמר רבא סוטה ח' א' גמירי דאין יאה"ר שולט אלא צמה שעניו רואות, וכשאמרה תורה ולא תתורו אחרי עיניכם ענה טובה קמ"ל, דגדר איסור ראייה להצלה מן החטא ולהקל על המלחמה.

סוף דבר לזכור בכל שעה כי שלחך גדול משלחנס, והפסד הנאות העוה"ז כולו כולו כולו רווח גדול, ואי לאו ההתגברויות על התאוות והמידות הרעות, צמה היינו זוכים צה וצבא, והדא אמרו חז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להן תורה ומצוות ומע"ט.

פרק כז

בבל לבבך בשני יצריך

א **האמונה** הפשוטה בצורא האדם, כשם שהעינים והלז והכליות וכל תאי הגוף וכל הצריאה כולה אומרת שירה ליוצרה, כך אנו צאמונה שלמה כי כנגד הקושי בהתגברות על החטאים, כנגד זה רצ הטוב, ולא רק בעוה"ב, אלא גם בעוה"ז, ומדוע לא נתן הצורא צטוצו להנות מכל העולמות, משום שצעומק האמת א"א לשחק את כל הדברים יחד, ולמעשה מתוך נקודת אמונה א"צ לפרש מדוע. כי שורש האמונה להאמין צאמונה תמימה צצורא עולמים כי מאתו רק טוב, ומלחמת היצר היא מתנה לאדם. ולסבך את האוזן י"ל עוד דבכדי לזכות צטוצ, חייבים להתגבר, ודאי וודאי כי פסגת האמונה להאמין צעצימת עינים ללא

מחשבה כי כל מה שננטוינו בתורה ובחז"ל הוא הטוב ביותר, אך להגיע לדרגת אמונה זו הדרך רחוקה נסיונות, ולהפנים את האמונה בצורה עולם שתפעל על האדם בכל השעות, עד שיהא הדבר מוכרח כאור החמה בצהרי יום.

ב] ב"ח האמונה הוא הוא אושרו של המאמין, כי מעשיו הטובים ופרישתו מן החטא, הם פסקת הטובה ביותר עבורו מכל הצחינות שבעולם, כשם שצורר לכל אדם כי שתיית רעל מתוך בלתי יעלה על הדעת. ומכאן הדרך פתוחה לאושר אין גבול, לשמחה בהתגברות, לשמחה בעמל התורה, ולשמחה בעשיית כל מצוה, ואדרבא לפוס נערה, תרצה השמחה, דלעומת כל רוזני ארץ ועשירי תבל וראשי ממשלות הרי הוא הקטן כביכול וזה ציומו לעשות את הטוב ביותר עלי אדמות, וזו התשובה האמיתית לנער משכיל, ולא פורק עול נטול שכל ומחשבה.

ג] להקל על העלייה בקולם האמונה, ראוי לחפש עזות, ועלה אמרו חז"ל ברכות פ"ט כ"ב כל לבבך בשני יצריך ציור טוב וציור רע, והיינו לרתום את היצר הרע לעבודת האמת, וכיכד ? כתב הרמב"ם בפיה"מ סנהדרין פ"י ו"ל בתו"ד ואתה המעיין הבן ממני משל זה ואח"כ שים לבך לשמוע דברי כל העינין הזה. נניח שנער נעיר הוכנס אל מחנה ללמדו התורה, וזה טובה גדולה לו בגלל מה שיגיע אליו מן השלמות, אלא שהוא מחמת גילו הנעיר וחסר דעתו לא יצין ערך אותו הטוב, ולא מה שיביא לו מן השלמות.

ד] ב"ח הרמב"ם שם והנה ההכרח מביא את המלמד שהוא מושלם ממנו, לזרזו על הלמוד בדבר החציב עליו מחמת גילו הנעיר, ויאמר לו למד ואתן לך אגוזים או תאנים, או אתן לך חתיכת סוכר, ואז ילמד וישתדל לא לעצם הלמוד לפי שאינו יודע לזה ערך, אלא כדי להשיג אותו האוכל, ואכילת אותו המאכל אצלו יותר חשוב מן הלמוד, ויותר טוב בלי ספק, ולפיכך חושב הוא את הלמוד עמל ויגיעה שהוא עמל בו כדי להשיג באתו העמל אותו המטרה החציבה עליו, והיא אגוז אחד או חתיכת סוכר, וכאשר גדל ונתחזק שכלו ונעשה קל בעיניו אותו הדבר שהיה מחשיבו מקודם, וחזר להעריך דברים אחרים, משדלים אותו באתו הדבר היותר חשוב בעיניו, ויאמר לו מלמדו למד ואקנה לך נעלים נאים או בגד שתארו כן, וגם אז ישתדל לא לעצם הלמוד, אלא לאותו הלבוש, כי אותו הבגד אצלו יותר חשוב מן הלמוד, והוא תכלית הלמוד, וכאשר תהיה דעתו יותר שלמה וייקל בעיניו דבר זה, משדלים אותו במה שהוא יותר מזה, ויאמר לו מלמדו למד פרשה זו או פרק זה ואתן לך דינר או שני דינרים, וגם אז ילמד וישתדל כדי לקבל אותו המעות,

וקבלת המעות אללו יותר נכבד מן הלמוד, לפי שתכלית הלמוד אללו אז הוא קבלת המעות שהוצטחו לו.

ובאשר יהיה צעל הכרה יותר וייקל צעיניו גם דבר זה וידע שהוא דבר פחות ערך, משדלים אותו במה שהוא יותר חשוב מזה ואומרים לו למד כדי שתהיה רב ודיין, יכבדוך בני אדם, ויעמדו מפניך, ויקיימו דבריך, ויגדל שמך בחיך, ואחר מותך כמו פלוני ופלוני, ואז ילמד וישתדל כדי להשיג אותה המעלה, ותהיה התכלית אללו שיכבדוהו בני אדם וינשאוהו וישבחוהו, וכל זה מגונה, אלא שצריכים לכך מחמת קלות דעת האדם שעושה תכלית הלמוד דבר אחר חוץ מן הלמוד, ויאמר מדוע לומד אני את הלמוד הזה אלא כדי להשיג בו הזיה צאמת, וזהו אלל חכמים שלא לשמה, כלומר שהוא מקיים את המצות ועושה אותם ולומד ומשתדל לא למען אותו הדבר עצמו אלא למען דבר אחר כו' ע"ש.

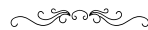
ש'למה המלך החכם מכל אדם בקוהלת אחר סיפור כל הצלי העולם מסיים, שמה צחור צילדותך ויטיבך לך צימי צחורותיך והלך צדרכי לך ודע כי על כל אלה יציאך האלוקים במשפט וגו' סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. זהו זה כל האדם ותו לא מיד, וכנגד האמת אין מאומה. ההחלטה צלצ להיות נמנה על הגדולים, ולזכור כי אין צין הגדולים מלקטנים אלא החלטת לב חזקה לעלות במסילה, ולא לירא מן הנפילות, כשם שחייל המועד צאצן בקרב לא ישב צדה לנפוש, הנפילות הן מטבע העולם, והחכם ממשיך לעלות במדרגות קומה אחר קומה עד הגיעו לגבהים, ומשם יראה כל העולם למטה אחרת כאותו הצופה ממגדל גבוה.

ה' השבחה הרי היא כשציעה מהאוכל, השציעה אינה תכונה, אלא תוצאה, השמחה היא תוצאה של אדם המשתדל צכח לעשות את המוטל עליו, וצפרט כשמחלוא אליו הידיעה כי ד' לך על יד ימיך, והוא הצוכה בכל יום ויום על זה שאינו יכול לעסוק צחורה ועוסק, ועל צחור הדר צכרך ואינו חוטא, והוא הוא הכל יכול נותן כל מנעמי החיים האושר והשמחה האמיתיים.

ד' מה שתשיב לעצמך, הנה פעמים דוקא זה המתמודד עם השקפת לבו מול תאוותיו, הוא יודע יותר מכולם להשיב תשובה ניצחת לעומד מולו, אולם פעמים כי התשובה שנאמרת לאחרים אינה עומדת צמצחן המציאות אפילו לזה שהתשובה שגורה צפיו, ומדוע? כי כח התאוות מסנוור עיני חכמים, כפי שהשוחד מעור עיני פקחים ומסלק דברי צדיקים, ועלה אמרו חכמים צחכמתם צעידנא

דינא"ר לית דמדכיר לינ"ט. אולי יש שיאמרו כן זהו האמת. היא מרה כלענה, לפחות בשנות הצחרות, אך כדאי צצילה להלחם, כשם שהאדם עמל ויגע מצוקר ועד ערב צעודה קשה ושחורה, להשיג את פת לחמו, ולהציא טרף לו ולצני ביתו, כל העולם כולו עמל להגיע לייעדו, אם העוזדים צמלאכתם, אם השחקן צמשחקיו, או הסטודנטים צלימודם לתוארם, או החיילים צמשמרתם, כולם כולם איש מחנהו ואיש על דגלו, עמלים צכל כוחם נכספים לתואר, נכספים לתעודה, נכספים לקורטוב צבוד, נכספים לממון, נכספים לגלי הערצה, נכספים לכותרות, ולמען מטרתם יעלו אצב כנשרים ירוצו ויגעו ולא ייעפו.

שביעית האמת גם היא דרך להפנים את האמת צדרך חיים, גם אם היא לא נעימה, וגם אם היא מכרחת לאזור כח ומרץ נגד זרם החיים השלויס, כדי להגיע לאיזו מטרה נעלית למילוי שאיפות קדושות להקים דורות ישרים, וצעטס למלאות את השאיפות העמוקות והטהורות.

פרק כח

תשובה

א] התשובה היא מהמתנות הגדולות ציותר שנתן הקצ"ה לישראל, מידת צשר ודם כשאדם חוטא נענש, ולא יועיל לו חרטה וקצלה על העמיד, ועאכו"כ אם שנה צחטא זה כמה פעמים יחמיר עונשו מאד, והקצ"ה פותח יד לקבל שצים, ומנפה לשצים ושמת צתשובתם, וזדונות נהפכות לזכויות. וצתצוננות צמתנה הזאת, יתמלא לב החוטא שמחה, על שזכה להכיר צאור האורות של האמת, ולהתענג צהתגצרות על החטא לריח ניחוח לפני ד'.

הםפריים כתצו ג' תנאים לתשובה, חרטה על העצב, עזיבת החטא, וקצלה על העמיד, [וצשע"ת לר"י ש"א פירט עשרים עיקרים], ולקושטא ציסוד התשובה אין אלא דצר אחד, לא יתכן להתחרט ויחשוב לחטוא צעתיד. לא יתכן לקבל על העמיד אם לא שצצור שטעה צחטאו, ואם טעה צחטאו ע"כ מתחרט. וכל עיקרי התשובה שמנה רצינו יונה הן תולדת החרטה כל חד לפי דרגות איכות חרטה דיליה, וזה תלוי צרגשות השצ צתשובה, כגון היגון והצושה והדאגה הן השתלשלות הצאה ממילא מהחרטה. אלא שפעמים החרטה אינה חזקה כולי האי להרגיש כל העיקרים אצל צעומק - החרטה כוללת את כל העיקרים. והנה פעמים

החרטה חזקה לאו משום התחדשות בחזק האמונה, אלא מגודל זער הנפילה, או מיראת העונש, או מרעון עו להיות בסיפוק צעזודת ד', ואשרי השב מפאת התחזקות באמונה, ומנטער שהמרה רעון השי"ת. אבל כל החרטות כולם בכלל תשובה אמיתית.

התבוססות צער החטא פעמים היא ענת היצר, להחליש את התקוה ולמנוע את ההתחדשות. יש שראוי לשקוד על העמיד בפתיחת פרק חדש, ולעזוז לעת עתה כל התעסקות בתיקון העצר. ולהסתפק בזה שנחרט וקיבל על העמיד. כי טבע טרדת הצער על העצר והדאגה מעונותיו להחליש את הכחות, אלא ישמח שמחה גדולה שזכה להתחרט על העצר ולקבל על העמיד, ושמחה זו תמרינהו לעזודת ד', וכדאמרו שבת ל' ב' ושבתאי אני את השמחה שמחה של מנוה כו' שאין שכינה שורה לא מתוך ענבות כו' אלא מתוך דבר שמחה של מנוה, ודברי הספרים הקדושים בתיקוני חטא כגלגולי שלג וכיו"ב, בדורנו אנו אזובי הקיר, יתכן הרבה שיפלו לענבות וההפסד ירבה על התועלת, ורוב האנשים לא יתצעו על שלא עסקו בזה, ואמרו תענית י"א א' כל היושב בתענית נקרא חוטא, ואר"ש האי צר צי צר דיתב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה, אר"י צר אבא אר"ל אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים. זולת אנשים גדולים מאד.

היחם לעזודת ד' כמוה ככל מסחר בעולם, לחשוב שיקולי רווח והפסד באיזה דרך יתמיד צעזודת ד' כראוי, ושקידת המורה בשמחה ודקדוק ההלכה והתגברות על הנסיונות, בשמירת העינים והתאפקות מכעס והארת פנים זל"ז הן הן התשובה האמיתית והרצויה לפניו ית', וכשיזכה להתעלות מעלה מעלה שנים רבות כבר יהא זכאו להכריע בעצמו, האם לעשות מעשים מיוחדים מלבד שקידת המורה ועזודת המידות, להוסיף על כפרת חטאי ימי עלומיו.

ב' רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כו', הנה מעשים שבכל יום שבצים בתשובה, ולאחר זמן שוב נכשלין, ושוב שבין ושוב נכשלין, וחוזר חלילה, ולא רק יודע תעלומות יודע שישב לחטא בעתיד, אלא השב בתשובה עצמו מכיר את נפשו דנהי דעכשו גומר בלבו לעזוב חטא זה, אבל קרוב לודאי או ודאי יחזור ויכשל בחטאים מסוימים, כפי שהיה בפעמים רבות קודמות אללו ואכל כל העולם. דטבע האדם לחזק הקבלה של שעת התשובה הולך ומתמעט ומתרופף, ומ"מ מועלת התשובה. [ועוד רעה נמצא דמפני הכרת טבע העולם, נגרם רפיון בקבלה על העמיד, דמפני

שנפשו יודעת שיחזור לחטוא בחטאים שהאדם דש בעקביו], וניתן להאמר דהסבור דמכאן ועד סוף חיי לא יכשל בזה"ר וכעס וכיו"צ הרי טפש הוא דעושה שקר בנפשו.

והתשובה לזה דכל שהאדם מגיע עכשו לדרגה הגבוהה ביותר של חרטה על העבר, וקבלה על העתיד, דלפי המצב העכשווי אם יזמן לפניו עתה חטא לא יחטא, נמצא דהרפיון לאחר זמן הוא ממצב חדש, ואין אדם נידון על מצב חדש שלא היה דעתו להגיע אליה בשעת התשובה, אע"פ שהרפיון הלזה בטבע העולם, מ"מ בדעתו לעמוד איתן נגד רוחות הזמן. ומש"כ הרמב"ם יעיד עליו יודע תעלומות אין הכונה על העתיד אלא בוחן לבבות היודע דבשעת התשובה גומר בלב שלם לעזוב החטא.

ולאחזקו אין מקום לשב ליפול ברוחו בחזק קבלתו, דנהי דיודע דטבע האדם להתרשל בכח קבלתו מ"מ כל שהוא מלא חרטה על העבר וקבלה על העתיד להשתדל, ויש בכחו להתגבר על החטא, הרי תשובתו שלמה, ואה"נ אם סבור בשעת התשובה דרך עכשו דכח תשובתו חזקה, בכחו לעמוד על המשמר, ואחר שתתרוקק ההתחזקות לא יעמוד על המשמר לבטא חטא, באמת אין תשובתו ראויה, אלא נריך להחליט בלבו להשתדל נגד ההתרופות, ואינו דומה לשבע הגומר בדעתו שלא יאכל כלום מהיום, דהתם יודע עכשו שא"א להתקיים בלעדי האוכל, אלא דומה למי שמקבל על עצמו שלא לאכול מאכל מסוים.

עוד יש להמתיק דהנה חומר החטא עיקרו הוא ההסכמה לעבור רצון הבורא, ובסוג העון הוא ההתרשלות בשימת לב למעשיו. הלכך בשעה שמתחרט האדם על ההסכמה ועל ההתרשלות, וגומר בדעתו להתחזק לעמוד על המשמר, נמצא שחזרת נפשו למצב שקודם החטא, בעמידה על המשמר שלא להסכים לעצת היצר. וענין מציאות טבע העולם שיארע שיחטא שוב, נידונה כמאורע מתחדש כדאמרן. ואיתא בר"ה ט"ז ב' ואר"י אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם, ולשון הירושלמי ר"ה פ"א ה"ג דא"ר סימון בשם ריב"ל אין הקב"ה דן את האדם אלא בשעה שהוא עומד בה, ואם בשעה זו שב בתשובה הוא בחרטה גמורה וקבלה על העתיד שלא להכשל, הרי בשעה זו הוא בעל תשובה גמורה, ואין לנו עסק בעתיד, דאין דעתו עכשו לחטוא לעתיד.

ג] רמב"ם הל' תשובה פ"צ ה"א אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא

מיראה ולא מכשלון כח, כיצד הרי שצא על אשה בעצירה ולאחר זמן נתייחד עמה כו', פשוט דלאו דוקא שנודמן אותו מעשה לידו ופירש, אלא כל שצורר בלבו דאילו היה מודמן אפשרות עכשו לחטוא היה פורש מן החטא, כמוהו כבא מעשה על ידו ופירש, ואם חרע לאחר זמן שנודמן ולא פירש אי"ו הוכחה שלא היתה תשובתו תשובה, דהר"ז כמו שנודמן פעם אחת חטא ונתגבר, ואחר זמן נודמן שוב אותו החטא ולא נתגבר, והיינו דשינוי מכות פ"ג מט"ו, כל היושב ולא עבר בעצירה נותנין לו שכר כעושה מנוה, עיין בשע"ת ש"ג ס"ט דשכר הנוהר מעבור על מנוה ל"ת ישיג לשכר עושה מנוה, דכבישת יצרו מעקרי יראת השי"ת.

ד] יסוד התשובה הוא חידוש האמונה המוחשית בהסכמת הלב בהכרה פנימית באמינות מציאותו וקבלת עול ציווי השי"ת. ואפשר דלכך קרינן לחרטה על העונות "תשובה". דהנה השימוש בעלמא בחיצת תשובה, כמענה לשאלה, שורשה "שובה" היינו חזרה כאדם השב על עקבותיו, דמנצב שאלה בא מחוסר בהירות בהבנה, ודכוותה סיצת הגורם לחטא שהיה האדם שרוי בשעה שלא היתה אמונתו בהירה במוחש, או שלא היה ציפוי הדעת בהכרה ברורה צמעשיו, [משל לה"ד לאש, דהאדם חי במוחש בהכרתו בכל שעה שאין להכניס ידו לאש, ואם אימתו שהכניס ידו לאש, ע"כ דנעלם מהכרתו מציאות האש], הלכך המתחרט על החטא ומקבל על העתיד הרי הוא שב על עקבותיו, לחדש שוב את האמונה בקרבו באמתת מציאותו ית', וע"י הכרה זו שב לטהרת נשמתו הראשונה, נמצא דשורש כל עון ועון הוא ההתרשלות בהכרה התמידית במציאות הבורא ית', ועשיית החטא היא רק תולאה מהעדור אמונה מוחשית.

ה] ברבות י"ז א' מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומע"ט, ופירש"י תכלית חכמה עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומע"ט, והנה לשון תכלית משמעו דכל עיקרה של תורה ככלי לבוא למע"ט, וצודאי אין הכונה דהיגע בתורה ולא עשה תשובה מע"ט לא הגיע לתכלית, דתכליתה של תורה גם היגיעה בתורה לכשעצמה, וכמו שהפליגו חז"ל בכמה דוכתי.

והנה ציבור מע"ט הוה מצינו לדחוק דר"ל שלא יהא הלימוד לשם פלפול, אלא שיהא דרך הלימוד לאסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא, בצירור דיני המצוות והחוקים לענפיהם, [וכמו שכתב מו"ז זללה"ה בשם מרן החזו"א זללה"ה שהלמד ע"מ לעשות הכונה כדרך לימוד לקנין התורה], ברם פשטיה דלישנא דמע"ט, שתציאו התורה לעשות מע"ט בפועל, ולא רק לימוד לצירור ההלכה, וכן צריך לפרש מה שיך למימר דתשובה היא תכלית עיקרה של תורה, הלא תשובה היא

חרטה על חטאים וקבלה על העתיד, ואטו איש שלא חטא אינו שייך בתכלית עיקרה של תורה, וכן מי שיגע בתורה בשקידה ולא זכה עדיין לטהר לבו בתשובה, אינו בתכלית עיקרה של תורה.

ויש לפרש דביאור מילת תכלית ר"ל שלמות, וכאילו אמר שלמות החכמה תשובה ומע"ט, ומש"כ רש"י עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומע"ט, ר"ל דתורה בלא תשובה ומע"ט, כמאכל טפל בלא תבלין, דתשובה ומע"ט הן הן כלי המחזיק את התורה ומשלימין זא"ז. וכיו"צ כתיב בתהילים הלא משנאיך ד' אשנא וגו' תכלית שנאה שנאתים, ופי' המצ"ד סוף השנאה שאין למעלה הימנה, וכן כתיב באיוב פי"א פ"ו החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא, ור"ל דא"א להגיע לסוף עומק הצורה, וע"ד זה ביאור מימרא דרבא דתכלית החכמה היינו סוף פסקת התורה הוא האדם השלם שמתלווה לתורתו תשובה ומע"ט.

[1] ב"ק נ' א' א"ר חנינא כל האומר הקצ"ה ותרן הוא יותרו חייו שנאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, והנה יש לפרש דויתור היינו להתייחס לחטא כאילו לא נעשה, ושורש כל חטא הוא פגם מציאותי בנשמה, הלכך לא שייך ויתור למחוק חטא, אלא צעי כיצום לנשמה להחזירה לטהרתה, והעונש הוא הכיצום, דאין צער לגוף בלי נשמה, מדע דמת אינו מרגיש ציסורים, וכשהנשמה מתייסקרת היא מתמרקת מנאות העוונות, והיינו דמייתין לקרא הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, דהיסורים אינן מידה כנגד מידה ואין העונש חלילה כנקמה על שעצר על פקודת צורא העולם דומיא דעונש מלך צו"ד, אלא כל דרכיו משפט דהנשמה היא חלק אלוה ממעל, וכשנדבק בה טומאת עוון צריכה טהרה להחזירה לצור מחצבתה השכינה הקדושה. ופעמים דהתשובה מספקת ללא יסורים דעצם חרטה פנימית עמוקה ממרקת, וק"ו כשמוסיף תורה ומע"ט והתגברות על הנסיונות דזכויות הללו מטהרים את הנשמה.

והנה רש"י שם פי' יותרו חייו יופקרו חייו וגופו שמורה אל הצריות לחטוא עכ"ל, ומשמע דכדיכול חטא האומר הקצ"ה ותרן הוא חטא דאחטא ואשוב ומחטיא את הרצים, ועוד משמע דאילו לא אומר לאחרים דהקצ"ה ותרן לית לן בה, ולכאורה אי"ז כונת רש"י, אלא י"ל דמודה רש"י דלא שייך ויתור בעוון מטעמא דאמרן לעיל, ואחא רש"י לפרש מ"ט אמרו יותרו חייו, ולא אמרו דאינו אלא טועה כדאמרו בש"ס בכמה דוכתי, ולכך פירש"י דמחשבה כזו לצד מהטעות שבה, היא גורמת לחטוא לו ולאחריני, דהרי הוא כמורה היתר לחטוא, וגרע

מהאומר אחטא ואשוב דאין מספיקין צידו לעשות תשובה, דהכא אומר דאפשר לחטוא בלא תשובה דהקצ"ה ותרן.

ז] בנהדרין מ' ב' רשב"י אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות כו' ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה משונה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו כו', וניהוי כמחנה עונות ומחנה זכיות, אר"ל בתורה על הראשונות, מהכא נראה דענין עבודת האדם בעולמו דמי לאומן באומנותו שמטרתו בעבודתו להעמיד בפני הלוקח מוצר בשלמותו, ואף אם אירעו תקלות ונכשל בעבודתו אם עמל בתיקון החפץ ולבסוף הציגו במתכונתו הכליחה יגיעתו, וכן אצל האדם הכל הולך אחר החיתום, דעבודתו בחייו להחזיר לצורא יתברך נשמה טהורה, ולפיכך גם נשמה שהיתה בתחילה מוכתמת במלאת עונות אם עשה תשובה ונטהרה, הרי השיג יעדו להחזיר נשמה טהורה, וכן איפכא אם היתה נשמתו בתחילה זכה ונקיה, אצל קלקלה לבסוף הפסיד, משום דלמעשה החזיר נשמה מוכתמת, ומי שנכשל טרם מיתתו ומת פתאום קודם שהספיק לעשות תשובה, נהי דהפסיד הרבה בהשגת נשמה מוכתמת מ"מ לא אבדו זכויותיו, כי היכי דכל בעל עבירה אינו מאבד כל זכויותיו שעשה קודם העבירה, וכן איפכא מי שעשה תשובה לבסוף, נהי דאין מזכירין לו רשעו, מ"מ זכויות על דברים שלא קיים אין צידו עליו ומה רב ההפסד לנפשו. ושנינו שבת קנ"ג א' תנן התם ר"א אומר שוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו את ר"א וכי אדם יודע איזהו יום ימות אמר להן וכל שכן ישוב היום שמת ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה ואף שלמה אמר בחכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר.

פרק כט

אחטא ואשוב

א] יובא פ"ה ב' מתני' האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין צידו לעשות תשובה יש לעיין אטו מי שיראתו טופחת בפניו גם בשעה שהוא חוטא לתאבון ודעתו שישוב בתשובה למחר יגרע חלקו ממי שיראתו מועטת הימנו ואין דעתו על התשובה, ואטו מי שלא היה חוטא אלמלא מציאות תשובה בעולם, גרע ממי שחוטא גם אם אין תשובה בעולם, ואדרבא האיש דכבר בשעת החטא היה דעתו דח"ו לא ישתקע מהיום בחטאים דרגתו גבוהה, ודורך במדרגת בעלי התשובה אשר תביאנו למיעוט חטא, מפני שהוא זוכר את צוראו גם בשעת בולמוס

התאזה, ואין הנאתו מהחטא שלמה, מחמת נער המנפון על שאין בכחו עכשיו להתגבר על יצרו, ודוחק לפרש דגדר אחטא ואשוב היינו דקוצר החוטא דלכחילה אין פגם בחטא שעושה תשובה אחריו, דאטו בשופטני או במופקרין עסקינן.

ואפשר דאחטא ואשוב היינו צעת שנפגש בנסיון במלחמת היצר, אם משקל הכרעתו לחטוא, מחמת האפשרות שיחזור בתשובה זהו אחטא ואשוב, דיסוד התשובה הוא החרטה שלאחר המעשה, אבל לחטוא ע"מ להתחרט אח"כ אין כאן חרטה, אלא עויצת החטא, ויש להוכיח קצת דאין גדר אחטא ואשוב דמתני' צמי שקוצר דאין פגם בחטא שעושה תשובה אחריו, דמקשינן בגמ' פ"ז א' למ"ל למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני, ומשני ר"ה א"ר דאשמועינן דכיון שעצר עבירה ושנה צה נעשית לו כהיתר, ואם איתא דמתחילה היתה דעת החוטא דמותר לחטוא ע"מ לשוב, אכתי תיקשי למ"ל למימר אחטא ואשוב תרי זימני, אלא ודאי משמע דאין קוצר החוטא מתחילה דהוה היתר גמור, אלא מציאות התשובה גורמת לו להכשל, ואם יחטא שוב בחטא דאחטא ואשוב תעשה לו כהיתר.

ב' יומא פ"ז א' רש"י ד"ה כדרך הונא דכיון דחטא תרי זימני שוב אין מספיקין צידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר, מבואר דהחוטא באחטא ואשוב חדא זימנא לא נאמר עליו דאין מספיקין צידו לעשות תשובה, וירדו חכמים לסוף דעתו דאם חוטא צשנית ע"מ לשוב משום דנעשית לו כהיתר, ולפ"ז י"ל דענין עבר ושנה דנעשית לו כהיתר, אינו אלא בחטא דאחטא ואשוב, דיסוד קיצה דדמי ליה כהיתר, מפני שדעתו על התשובה, אבל בשאר חטאים כיון דאין תיקון לחטא, מהיכי תיתי תעשה לו כהיתר, אבל אפשר דבכל חטא בתרי זימני, טבע האדם דנתקרב אללו פחד מחטא הזה והכא אשמועינן לאידך גיסא דאף אחטא ואשוב דקס"ד דצפעס ראשונה דמי ליה כהיתר מחמת שדעתו על התשובה, קמ"ל דפעם הראשונה אין לצו שלם לחטוא ע"מ לשוב, ואין חילוק בין חטא דאחטא ואשוב, לשאר חטאים, וכ"מ בסוטה כ"ז א' מהד"ת שונין בחטא וכדאר"ה כיון שעצר אדם עבירה ושנה צה הותרה לו, והיינו בכל החטאים, [וכ"מ בקדושין כ' א' ובקדושין מ' א'], אבל קשה א"כ מדוע מנה הרמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"א ככ"ד דברים המעכבין את התשובה את האומר אחטא ואשוב, [וגם לא הזכיר אחטא ואשוב תרי זימני].

ג' יומא שם אין מספיקין צידו לעשות תשובה, וא"ת מאי שנא חטא דהאומר אחטא ואשוב משאר חטאים דמספיקין צידו לעשות תשובה, וי"ל דאין מספיקין כו' ר"ל לעשות תשובה על אותן חטאים שהיה דעתו לעשותן ע"מ לשוב

עליהן, אבל תשובה על חטא דאחטא ואשוב מספיקין, עוי"ל דהוא כזיכול מדה כנגד מדה דהתשובה צאה להעביר החטא והחוטא הלו נשתמש בתשובה לעשות חטא דאלמלא התשובה לא היה לו היתר לעשות חטאים

ד] ונראה פשוט דמועיל תשובה לחטא דאחטא ואשוב, והא דאמרו אין מספיקין צידו לעשות תשובה היינו דניטל הימנו הסייעתא דשמיא לשוב על חטא זה, וכ"מ לשון ר"י בשע"ת דדברים המעכבים את התשובה ר"ל שנכשל באחד מהם תמיד תשובתו קשה, אך יש לעיין מהא דאמרו ביומא פ"ז א' וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין צידו לעשות תשובה, שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם, ואם איתא דמצי לעשות תשובה, הרי משכחת לה שיהא הוא בג"ע, ותלמידיו בגיהנם, ונראה דודאי אין הכונה שא"ל לעשות תשובה כלל, דאין לך דבר דננעלו בפניו שערי תשובה, אלא ר"ל דמפני שאין הגון לכתחילה שיהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם, לפיכך ינטרך להתאמץ בתשובתו יותר, וזהו מש"כ רבינו יונה דתשובתו קשה, שו"ר ברמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ו דכל הדברים המעכבים את התשובה אין מונעין אותה, אלא אם עשה אדם תשובה מהן הר"ל בעל תשובה ויש לו חלק לעוה"ב.

פרק ל

העוה"ז דומה לפרוודור

בנהדרין ז' א' מתני' כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כו', ואיתא התם ז' ב' ואתם הדבקים בזה' אלהיכם חיים כלכם היום, פשיטא דחיים כלכם היום אלא אפילו ציוס שכל העולם כולם מתים אתם חיים, מה היום כולכם קיימין אף לעולם הבא כולכם קיימין, ואיתא בצרכות ל"ד ז' ואר"ח צר אבא אריו"ח כל הנביאים כולן לא נתנצחו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך.

מעשה בספינה שטבעה צים והיו בה בן מלך וכלתו, ואחזו בקרש אחד ועלו ליבשה על אי בודד והעמידו אהל, והיו ניזונים בזיעת אפיהם מן האילנות והנמחים וצידת עופות ובהמות, והרבה אפרתקי עדו עלייהו, ונולד להן בן וגדל באותו חבל ארץ, ולא ידע מאתו מאומה מכל העולם הגדול. יום אחד עגנה ספינה סמוך למקומם, וחפזו אציו ואמו לעלות עליה לשוב לביתם בית המלך, להתענג

צקרבצמו וצכל שעשועיו, אך דא עקא הצן זעק מרה וצכה שאינו חפץ ללכת למקום שאינו מכיר, ומפחד מאד מהצלתי נודע, ולא הועילו כל דיבורי אציו ואמו, כי צבית המלך יש כל תענוגות העולם, אשר עינו לא ראחה מעולם, ויתענג שם צכל מילי דמיטצ ויקרצוהו ויאהצוהו, ועדיין עמד צדעתו שלא לעזוב את מקומו, ומכורח המציאות הוכרחו ליטלו צעל כרחו צידעם נאמנה כי אך טוב וחסד עושין עצורו, עאכו"כ כשצא שליח ד' להעציר את האדם לעולם שכולו טוב, אשר עין לא ראחה אלוקים זולתן מפני מה יחת וידאג, ורק ישתדל לעשות נחת רוח ליוצרו שיהיה רוכצ צערצות שש ושמה עמו.

איתא צצ"צ ע"ח צ' אר"ש צר"נ אריו"ח מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו', המושלים אלו המושלים צירס, צואו חשבון צואו ונחשב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עצירה כנגד הפסדה, תצנה ותכוון, אם אחה עושה כן תצנה צעוה"ז ותכוון לעולם הצא. ואיתא חס קכ"צ א' ולא כחלוקה של עוה"ז הוה חלוקה של עוה"צ, העוה"ז אדם יש לו שדה לצן אין לו שדה פרדס, שדה פרדס אין לו שדה לצן, לעולם הצא אין לך כל אחד ואחד שאין לו צהר וצשפלה וצעמק. ואיתא צסנהדרין מ"ג צ' אריצ"ל כל הזצח את יצרו ומתודה עליו מעה"כ כאילו כיצדו להקצ"ה צשני עולמים העוה"ז והעוה"צ, דכתיב זצח תודה יכצדנני. ואיתא צע"ז ה' א' ואר"ש צר נחמני אמר ר' יונתן כל העושה מצוה אחת צעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"צ, שנאמר והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספק.

אחה / אדם דואג על איצוד דמיו / ואינו דואג על איצוד ימיו / אדם דואג לנטור **כרמיו** / ועל נפשו לא ימלאו **רממיו** / אדם דואג לכל **מנעמיו** / ואינו דואג לכונן **פעמיו** / כאצק פורחים ימי **עלומיו** / ונותר האדם **צמערומיו** / איככה יציט נוכח **אשמיו** / צאצידת הזמן ויקרת **עצומיו**.

פרק לא

במצות ושמתם לפני ד' אלוקיכם

ויקרא פכ"ג פ"מ ושמתם לפני ד' אלוקיכם וגו', וכן כתיב צדצרים פט"ז פי"ג י"ד חג הסוכות תעשה לך וגו' ושמת צחגך וגו', והנה חג הסוכות הוא זכר ליציאת מצרים וכדכתיב צויקרא שם פסוק מ"ג למען ידעו דורתיכם כי צסכות

הושבתי את בני צהריא אולם מארץ מצרים, ויש לעיין מדוע נטווינו על השמחה בחג הסוכות יתר על חג הפסח, ואדרבא חג הפסח היה ראוי טפי לשמחה שהוא זמן יציאת מצרים וזמן חירותנו ואנו צבתינו ולא צדירת עראי בסוכה, וי"ל ע"ד הדרוש דאין השמחה שלמה מתוך חלאת עוונות, ואחר שנטהרו ישראל מעוונותיהם צוה"כ הוא הזמן הראוי לשמחה.

איתא במדרש תנחומא הוצא בטור או"ח ס' תקפ"א ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות, נמצא דעם ישראל בחג הסוכות בשלמות טהרתו ונקיותו, וזה מציא בכנפיו שמחה עולמה, ואפשר דדוקא בשעה זו זכו לשאוב רוח הקודש בשמחת בית השואבה, וכדאיתא בירושלמי סוכה פ"ה ה"א אריב"ל למה נקרא שמה בית שואבה שמעם שואבים רוח"ק ע"ש ושאלתם מים בששון ממעיני הישועה, והיינו דשנינו סוכה נ"א א' מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, דלא הרי שמחה בטרה ונקיות בלא עוונות, כשמחה מתוך נער החטא, וכ"ה בצרייתא סוכה נ"ג א' אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו, דזמן טהרת הלב הוא הזמן המסוגל לתשובה שלמה, ואין השמחה שלמה צדאבון לב על נער החטאים, ואדם הנקי מעונות הוא האדם השלם, והשלמות הוא הסיפוק המעורר שמחה גדולה.

ולאמור ניחא כיצד נוותה תורה על השמחה בחג, הלא מצות שמחה תלויה בלב, והיאך יתכן לזוות על האדם לשמות, והתשובה לזה דאם נותנים מתנה גדולה לאדם שאין משלה עלי חלד, בהכרח לבו מתעורר לשמחה, ואיזהי מתנה המעוררת שמחה ודאית בנפש הישראלי, הוי אומר מחילת עונות, דהמעיצ היותר גדול על שמחת היהודי הוא הנער הפנימי על טומאת נשמתו בחטאים, וכיון דכאז"א מישראל כביכול נולד מחדש צוה"כ, לכך נטווינו בחג הסוכות להתבונן בתכלית החיים וההזדמנות שניתן לן לפתוח פרק חדש, ולקבל כל ההשפעות הטובות מאתו ית', אזי תתרוץ הנפש ברגשות טהרה, וזהו הזמן המסוגל ביותר לשמחה בטרה הלב.

ודאיתא עלה י"ל ע"ד הדרוש דהשיצה בסוכה היא הדרך להציא את האדם להתבוננות על עראיות החיים והתכלית האמיתית, ועוד דזכרון עניי הכבוד ע"י הסוכה מציא אותנו לזכור בכל רגע ורגע דלא הצית ולא שאר מילי הן אלו הנותנים מחסה לאדם עלי אדמות, אלא המחסה צלילא דמהימנותא. והיינו דכתיב ושמחתם לפני ד' אלוקים דלא הרי שמחת הישראלי כשמחת שאר איה"ע

זהוללות ושכרות אלא השמחה האמיתית היא שמחת טהרת הלב לפני ד' אלוהינו, הוא הנותן הכל בזה ולנצח נצחים, והאמונה הזאת נוסכת בחדם כח ומנפחו שמחה עמוקה בטוב השלם.

פרק לב

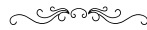
אתה בחרתנו

עבד בן עבד היה צאי שצרכי הים, דור אחר דור לעבדים מאות בשנים, עובד עבדות פרך יומם וליל, נבזה נמאס מושפל מוכה מעונה מיוסר ושפל ברוחו, בניו ובנותיו נחונים לעם אחר, ועיניו כלות ואין לאל ידו, חיייו אינם חיים אין תקוה לאחריתו, מושליו רוננים פריצים מתעללים בנפשו, ורוחו קנה בחיים, ואתה יום וצא מלך לבקר צאי שצרכי הים, והציט אל העבד ומנא העבד חן בעיני המלך, בחר בו המלך מכל אנשי ופריצי הכרך, הוציאו לחירות גדלו רוממו האכילו והשקו, הפקיד משרתיו לשומרו, והציאו אל בית המלך, אמנו המלך לבן ופרש חסותו עליווהיה העבד מסור למלך בכל נפשו ומאודו, וכל כולו מלא הכרת הטוב בלא שיעור, והיה העבד הוא ואשתו וצני ביתו וכל צאצאיו משבחים ומפארים ומעריצים את המלך בכל יום ויום, לא מש מפיהם זכר התודה בקר וערב למלך הרחום שפדאם מצית עבדים, ובחר בהם מכל יושצי הכרך, והצטיח להם את אהבתו לעולם, והם ראשונים במעלה לקבל מצוקשם, הכחירם לנסיכים בני מלכים, והמלך חפץ בקרבנם ומשתעשע עמהם תמיד, וקבע להם ימי שמחה ומשתה בלוותא מיוחדת עם המלך, וכל יקר אצרותיו הנחיל לשבט צאצאי העבד הלו, והיה כי יסטה אחד מצאצאי העבד מדרך נסיכי המלכות, יקרבו המלך בעבותות אהבתו, ופעמים אף בשבט, כדי להשפיע עליו את כל טובו הראוי רק לנוהג בדרכי מלוכה, והיה אם יסתיר המלך פניו מהעבד, חלילה לא מניכור, ולא כהה האהבה הראשונה, אלא מפני שלא יוכל המלך להציט נכוחו אל פני העבד בשעת שכחת אהבתו וטובתו והשפעתו התמידית עליו, ויעשה המלך כל טנדקי להחזיר את העבד למוטב, כדי שיזכה לבתר נזר המלוכה.

ויצו המלך לעבד ! אמור לכל משפחתך ולצאצאך, אינכם יותר בני עבדים, אלא בני מלכים, וכדי להמשיך את שושלת המלוכה, עליכם להתנהג בגיינוני מלכות, לפרוש מדלת העם, להתנשא בצאצאות נאללה, לא ישאו נשים ואנשים אלא מצני שבט המלוכה, לא ילכו בדרכי כל אנשי הארץ, יתעטרו במלבושי כבוד נזר תפארה,

לא יתנבלו במאכלי עבדים לא יבשו בהפקרותם, לא ימנאו במחיצתם, אלא יטיילו בחצרות המלוכה במסדרונות ארמונות, בין מגדלי שן, יעסקו בחכמה, ויתעלו גבוה מעל גבוה בעינוגי מלכים.

והיו משפחת העצד וכל צאצאיו מתאספים מידי שנה לחוג יחדיו את חרותם ואת היותם נסיכים בני מלך, אכלו ושתו ופרצו בשיר והלל למלך, "משכני אחרין נרועה נגילה ונשמחה בך". האח האח אם יתן איש את כל הון בית צאהבה שאהב המלך את עבדיו בוו יבזו לו.

פרק לג

זמן חרותינו

ש"ע או"ח סי' תפ"ז ס"א יום חג המנוחות הזה כו' זמן חרותנו, משמע דהאידינא נמי חג המנוחות זמן חרותינו ואינו זכר לזמן חרותנו, וקשה דאכתי עבדי אחשורוש חנו, ואנו שריין בגלות בהסתר פנים בצירא עמיקתא, נחשזנו כאלן לטבח יוצל להרוג ולאצד למכה ולחרפה, וכינא יאמר בגלות, יום חג המנוחות זמן חרותנו, וא"א לומר דזמן חרותנו קאי על חרות הנפש בלימוד התורה וקיום המצוות בקבלת התורה אחר י"מ, דא"כ כולי שתא נמי אנו בני חורין, ומה המיוחד בחג המנוחות, [עיין אבות פ"ו מ"ב אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בת"ת].

החירות היא תוצאה של חדווה פנימית, יש אדם בן חורין איש עשיר, משופע בכל טוב העולם, אך לבו עכב, מחשבותיו נוגות, נדכא ונשצר, ואין בינו לחירותו מאומה, ולעומתו עבד עני נקלה ונרמס תחת יד אדוניו, אך מלא שמחה וחדוות לב, לא חת מה ילד יום, אינו נופל ברוחו, שש כל עוד רוחו באפו ממתנת החיים עלי אדמות, בן חורין אמיתי בחירות הנפש, יש עושר ויש אופר, ואין לך עושר כעושר האופר, כי אין לך בן חורין אלא המאופר בחלקו.

ועל דרך זו יש לפרש ענין זמן חרותנו. דזמן יציאת מצרים הוא זמן התבוננות בחרות נפש הישראלי מכל העמים, שזכו להצטרף למצטר המין האנושי נור הצריאה, אשר בידם לזכות לחיים נחיים, שאין משלם עלי חלד, ואמתת דברים הללו, הן הן החירות הנפשית הגדולה ביותר בהצטרפת הטוב האין סופי לכא"א מישראל, והיינו דתנן פסחים קט"ז ב' בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו

כאילו הוא יצא ממזרים כו', הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה כו', ומשעבוד לגאולה כו', כי המתצונן לעומק מה היה אלמלא יצ"מ, ומה נשכרנו צי"מ וקבלת התורה, ומתענג לבו באמת הצרורה באהבה בחרתנו מכל העמים אהבת אמתנו ורציתנו כו', ימוג כל עול האומות מנאורו, וכל היותו ותשוקתו אל קדש באהבה ד', אז יתרון בצטחון שלם צור העולמים, כי כל מה שנעשה ויעשה בעולם הכל מאתו ית' לטובת ישראל, ובהתמלא שמחת לבו על האושר שנפל בחבל ישראל יחוג בדינה חירות הלב.

ובמתוך ימי ההתצוננות הללו ילל צבטחה וצשמחה כל מהמורות ימי השנה בחרות אמת, וע"ד זו יש לפ' החודש הזה לכם ראש חדשים, דנהי דראש השנה בתשרי, מ"מ תחילת השנה צנפיש הישראלית בהתצוננות ביקוד בחירתנו וחרותנו מכל העמים, ובאהבת ד' אותנו לקחת אותנו עמו לחיים נחיים.

עוד יש לפ' ע"פ המבואר בכתבי המקובלים, דבכל שנה ושנה מושפע בעולם מההשפעה שהיתה בשעת יצ"מ, ונמצא דומן זה הוא זמן של השפעת חירות, וצ"ל להשפעת החירות שכל שנה ושנה, יש בה כח מיוחד להשפיע השפעות חירות, דאלת"ה למאי נפ"מ דאיהו זמן חירותנו לדידן.

בבל מצב יש בחינה של חרות הנפש, בהתצוננות בזמן הזה, שהוא הזמן שהתחיל בה חירותינו, ע"פ כל העמים, חרות נחית שהוא הטוב שאין כמוהו בשום מושג בעולם, וכל היסורים רח"ל הן כעין קוץ קטן קטן באמצע חתונה גדולה.

פרק לד

בשבילי נברא העולם

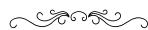
בנהדרין ל"ז א' לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאצד נפש אחת מישראל כו', ופירש"י להראותך שמאדם אחד נברא מלואו של עולם, והנה משמע דאי לא היה נברא יחידי לא היה מצינו למילף דכאילו איצד עולם מלא, ולכאורה הטעם מפני שיכול העולם להתקיים ע"י אחרים, וא"כ קשה היכי ילפינן למאצד נפש מישראל עכשיו שיש אחרים והעולם יכול להתקיים בלעדיו, דכאילו איצד עולם מלא, וי"ל דזה שלא נבראו בראשונה הרבה צנ"א לגילויי לן כמה מעלת האדם, דיש כח ציד יצור אנוש אחד לבנות עולם מלא, ואם היה אדה"ר מת בלא צנים היה העולם חרב, ואם לא היה נברא האדם יחידי הו"א דאין זכות ציד אחד לברוא

עולם, וממילא דאין מעלת האדם כעולם מלא, ונהי דלאו מילתא זוטרתא היא לקיים אדם אחד, מ"מ אינו דומה ערכו של מי שיש בידו זכות להעמיד עולם לבדו, למי שאין בידו אלא זכות קיומו או למי שזכותו להיות רק שותף בהמשך העולם.

תנן התם לפיכך כאו"א חייב לומר בשבילי נברא העולם ומשמע דקאי אלפיכך קמייתא, וי"ל דה"ק דע"כ כדאיתא היא הצריחה גם רק לאחד, אף אם לא היא לו זרע, דאם נברא אדה"ר משום זרעו, למה נברא יחידי ורק אח"כ יתרבה, יבנה מתחילה בריבוי בנ"א, אלא ללמדך דאין צריחתו תליא בזרעו, אלא דמשום איהו בלחודיה כדאי, ומזה ילמד כל אדם דכי היכי דאדה"ר נברא בלא זכות אבות, כן כאו"א ראוי שמהא ראשית הצריחה מכאן ולהבא בזכותו, ואם קיום העולם מכאן ולהבא מחמתו נמצא דצריחת העולם מראשית היתה גם בשבילו, וכאשר יטע בלצבו כי בכחו לקיים את העולם, ואין קיום העולם בלא תורה ככתוב אס לא ברייתי וגו' חוקות שמים וארץ לא שמתי, ירבה בתורה ומצוות ומע"ט, וכדאמרו קידושין מ' ב' עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות.

ומבאין יתבונן האדם בעת בקשת נרכיו בחפלה כיון דכל העולם על קרבו וכרעיו הכל היה קיים גם אילו היה עכשיו לבדו בעולם, וממילא מתחזק מהרגשתו דראוי הוא בעצם לקבל כל בקשה שיבקש מבורא עולם, דהרי הבורא יתברך היה מקיים כל העולם גם רק בשבילו, ולמי יעשה אם לא לו, וע"כ דכל מה שנעשה בשבילו הוא לטובתו ויתחזק בבקשת רחמים, כדאיתא בצרכות ל"ב ב' אמר רבי חמא ברבי חנינא אס ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

וראוי לזכור תמיד ידיעה פשוטה וברורה דכל אדם מבין צדדרי לבדו דאילו היה הבורא מפקיד בידו ניהול העולם לשעה, הרי אס יסבור דנשעה זו היה נותן חיים וצריחות ופרנסה לכולם ויושיע את כאו"א מכל צרותיו הרי הוא אפיקורס, דנמצא אומר שהוא רחמן יותר מהקב"ה ח"ו, אלא כך היה אומר לקב"ה אתה מנהל העולם טוב הימני, ואתה אב הרחמים, איך אוכל להעמיק חקר לכל חשבונותיך וכינ"ד אוכל לידע מה המעשה אשר אעשה, וההצוננות באמת הפשוטה הזאת מתחזק האדם באמונה בחי העולמים שכולו טוב ומיטיב בלא גבול.

פרק לה

כפה עליהן הר כגיגית

שבת פ"ח א' מלמד שכפה הקצ"ה עליהם את ההר כגיגית כו', ארצ"י מכאן מודעא רבה לאורייתא, [וכ"ה צע"ז ז' ז'], ועיין תוס' דהור"ך לכפות עליהם שלא יחזרו מהנעשה ונשמע מחמת היראה מהאש הגדולה שיצאתה נשמתן, וקשה דאיתא צע"ז ז' ז' דאזה"ע אמרי כלום כפית עלינו ולא קבלנוה והקצ"ה משיב דז' מנזות שנתן להם לא קיימו, ואמאי לא השיב לאזה"ע דגם על ישראל לא היה כופה אלמלא פתחו בנעשה ונשמע, ולא כפה עליהן אלא שלא יחזרו בהן מהיראה, אבל להתחיל בכפייה מאן דכר שמיא, ואפשר דכונת אזה"ע דסו"ס גס ישראל אלמלא שכפו עליהם היו חוזרין בהם, ונמצא דמשום הכפייה מחזיקין בתורה, א"כ אף אנן נהי דלא אמרנו נעשה ונשמע, מיהו אם היית כופה עלינו היינו זוכין.

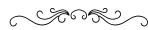
אך יש לעיין אם איתא דהסכימו ישראל בלב שלם אלמלא היראה מהמעמד דהר סיני שיצאה נשמתן, מהו מכאן מודעא רבא לאורייתא, דהלל לאחר שנסתיים מעמד מתן תורה ונשארו בחיים למה לא יחזרו להסכמתן הראשונה, וי"ל דכיון דראו אש התורה וקדושתה כביכול חזרו בהן מהסכמתן להתקדש בקדושת התורה, עם כל הנלוו לזה, והרגשה זו קיימא גם לאחר מתן תורה ומכאן מודעא רבה לאורייתא, ואכתי צ"ע מהי המודעא רבא לאורייתא ומ"ל אי קבלוה מרצון או מאונס, סו"ס משועבדין הן לקיים רצון הקצ"ה, שצוה עליהן את התורה, והלא אפי' קבלוה מרצון, אטו אינן נלחמין במלחמת היצר שלא היה עמהן בתענומות כאלו בשעת אמרם נעשה ונשמע, וי"ל דהאדם מחויב למה שקיבל על עצמו, אע"פ שיש לו נסיונות לקיומה בעתיד, משום דע"ד הכי קבלוה, אבל אם נאנסו בקבלת התורה יש להן איזה פתחון פה. וענין הכפייה שכפה הקצ"ה פשוט הוא. דברור לכל דהטוב האמיתי הוא קיום התורה הן בזה והן לנצח, והדבר דומה לתינוק המחזיק ברעל מתוק וכופין אותו ומוציאין מידי הרעל אע"פ שבוכה התינוק תמרורים על שעסקו הימנו הרעל.

והנה צריאת העוה"ז סוד הוא נעלם מאתנו, מה יתרון לקודשא בריך הוא אין סוף ואין חקר לתבונתו וגדלו, בעולם הגשמי על כרעיו וקרצו, הדומם החי והלומח והמדבר, היצבה והים, בני אדם ובעלי חיים, מטרתם ותועלתם, ושפעת תפוחות תבל ויושבי בה ומאורעותיהם, אך הודיענו הנביא בנבואת ירמיהו (פלא"ג

(פכ"ה) כה אמר ד' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ופירש"י שם שבשציל התורה נבראו שמים וארץ, וכן איתא בפסחים ס"ח ב' אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי וגו', ונמצא סוד הצריאה ותכליתה התורה הקדושה, לא נשיג מטרתו אלא מצוין אנו להאמין כי קיומה והעמל בה, היא היא תכלית החיים הנצחיים, ולא נברא העולם אלא לזאת למקיימי התורה ועמליה.

איתא בסנהדרין נ"ט ב' אפיקורוס כגון מאן אר"י כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו, א"ל אב"י האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב אם לא בריתי וגו', ואיתא בע"ז ג' א' אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה, אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעין בעדותן שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו', וארשב"ל מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו. הרי לן דהצריאה מתחילתה הוסדה על התורה בלבד, ואיתא במדרש תנחומא פ' נח אור גדול אור שנברא ביום ראשון שגנוז הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה, שבכותן העולם עומד שנאמר כה אמר ה' אם לא בריתי וגו', אי זה הוא ברית שנוהג ביום ובלילה זו תלמוד.

ובזוהר פ' יתרו כתוב צעת קבלת התורה והוא יומא הוה חדוה קמי קב"ה יתיר מיומא דאתברי עלמא בגין דיומא דאתברי עלמא לא הוה בקיומא עד דקבילו ישראל אורייתא דכתיב אם לא בריתי וגו', כיון דקבילו ישראל אורייתא על טורא דסיני כדין אתצבס עלמא ואתקיימו שמיא וארעא ואשתמודע קוב"ה עילא ומתא ואסתלק ביקריה על כלא כו' ואין עוז אלא תורה שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יצרך את עמו בשלום עכ"ל הזוה"ק.

פרק לו

זווגו של אדם

א על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מנא איתא בצרכות ח' א' א"ר חנינא לעת מנא זו אשה שנאמר מנא אשה מנא טוב, התפלה היא ההשתדלות הצטווה ציותר בכל הענינים. עיני האדם כסומות בארובה, לא יראה מה טומן זווג זה

בחובו, אינו יכול לנפות עתידו מה ילד יום. יהיה הזיווג איזה שיהיה, כליל המעלות פאר היחס עדיין כל כולו גורל, פעמים מלא טוב, פעמים מר ממות, פעמים זכה צפיק זכיית חייו, ופעמים אושרו הוצרר כתצוקת חייו, והמתצונן בשכלו בצופן עתידו יתחלחל כיצד יכריע משפט חייו לעולמים, באצחת שיקולים שאינם עומדים במבחן האמת העמידית, משל לה"ד ליוצא לדרך ארוכה ולפניו צ' דרכים להגיע למחוז חפצו האחת נראת בתחילה ישרה וחלקה והשניה יש זה בתחילה אצנים ומהמורות. האם תחילת הדרך מורה היכן הדרך המרווחת יותר ? לא ! שצתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לצנים עשר וגם לא לידעים חן כי עת ופגע יקרה את כלם, כי גם לא ידע האדם את עתידו כלפריס האחויות צפח כהם יוקשים בני האדם, התקוה היחידה להלחח ולהכרעת אמת היא התפלה מעומק הלצ לזופה נסתרות שיצוננהו ירנהו כאישון עינו כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אצרתו ד' צדד ינחנו ואין עמו אל נכר.

ב[הרועץ המרעץ לאדם בשיקוליו צמאיאת זווג המחשבה מה יאמרו... מחשבה מעיקה מקיפה תחומים רבים. מחשבה זו אמנם יש זה נקודות חיוב כשתועלתה למנוע מהאדם לפרוש מהציבור. למנוע מלנהוג באופן משונה, למנוע מלסור מדרכי חיים שהתוו גדולי הדורות. אך השתלטות מחשבת מה יאמרו על כל החיים, מטרידה, טורדת, ומעוותת משקל אמת. אדם מתהלך שנים רבות בלא משים ואינו מודע כמה מחשבת מה יאמרו משפיעה על פעולותיו בחיים, וכמעט בלתי ניתן לדמיין כיצד היה נראה העולם אלמלא מחשבה זו. ולהאמת הדמיון בזה נוטל חלק צראש, כי אינך חשוב כולי האי להטריד את מחשבות מכריך זמן ממושך, זאת ועוד צעת שהנך טרוד מה חושבים אחרים עליך, טרודים האחרים צמחשבה מה הנך חושב עליהם. אשרי האדם שזכה להתנתק מהשקר, ויהיו כל מעשיו לש"ש, ומה יאמרו ? יאמרו ! פלוני שלמד תורה, ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר צך אתפאר.

המחשבה האחת והיחידה הראויה לנתב את ההשתדלות צמאיאת זווג, היכן יזכה לעמול צתורה צלילות, היכן יזכה להקיס צית נאמן על אדני הקדושה והטהרה, היכן ילח לאיתעציד לאילנא רברצא צכרס צית ישראל, הוא וזרעו וזרע זרעו. והמתנהל ע"פ מחשבה זו צבר זכה הרצה. אולם רבים נופלים צרשתות הדמיון המסובצ צשקרייו, והאדם משוכנע ששיקוליו ממקור טהור יהלכו ולשם שמים. ואינו שם על לצ דפעמים לצו אומר על טמא טהור ועל טהור טמא. והענה לצאת

מכשוננו של עולם היא, לדון על כל ענין מה היה מורה לאיש זר בשאלה כזו, ובזאת תבחן תשובתו נקיה משיקולים אישיים ולשם שמים באמת.

ג] בור"ק י"ח ז' ומי אמר שמואל שמה יקדמנו אחר והאר"י אמר שמואל בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני כו', אלא שמה יקדמנו אחר ברחמים, יש לעיין מעיקרא מאי קסבר כיצד יקדימונו אחר, והלא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אר"כ מכריזין עליו מלמעלה, וכי שייך לחטוף דבר שלא נגזר שיצא אליו, ואת"ל דקס"ד דמצי להפוך הגזירה ברחמים, מאי קשיא ליה מהבנת קול, ומהיכי תיתי הבנת קול אלימא מכל הנעשה תחת השמש, שאין נעשה אלא בגזרתו ית' המשגיח על הכל, הוא אמר ויהי הוא נזהר ויעמוד, ונ"ל דמהא דאמר שמואל למימרא דבכל יום ויום יוצאת בת קול כו', ש"מ דאתא לאשמועינן דיש דברים שגזרתם קבועה טפי, [משל לה"ד למהלך השמש והירח דודאי יתכן לשנות בזה מיוחד כעוצדא דיהושע ז"ל דאמר שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון, בזה כריך לזה כח מיוחד מאד לשנותם מקביעותם], וה"ל גזרת בת פלוני לפלוני.

אבל יש לחלק בדברים שבטבע העולם לא יועיל רחמי לשנות הטבע, וכדאשכחן ברכות ס' א' דלא מועיל רחמי שחלד אשתו וזכר אפי' קודם מ' יום, אר"כ הזריעו שניהם צד"א, ומשום טבע העולם דתלוי מי מזריע תחילה, ומשני דאעפ"כ מועיל רחמים, ומיהו יש ללמוד דלזווג כריך להתאמן בתפלה טפי משאר מילי, אך יש לעיין מאי שנא זיווג דגזרתו אלימא טפי או מוקדמת יותר, ואת"ל משום דנשמות האיש והאשה כחדא נינהו או זוג זל"ז משורש בריאת הנשמות, תיקשי שדה פלוני לפלוני דכיל להו שמואל בחדא מחתא.

ואפשר בדרך אחרת דקס"ד דנהי דאין נעשה דבר בעולם בלא שיסכימו עליו תחילה מלמעלה, מ"מ מדקאמר שמואל שמה יקדמנה אחר, משמע דלא נקבע הדבר מקדמת דנא, אלא כביכול בכל רגע נידון העולם לפי עכשו, הלכך אם לא יזדרז להתארכ במועד יתכן דברגע הבא ישתנה הכל, ועלה פרכינן דבכל מילי דעלמא הדבר נקבע מתחילת ברייתו של אדם, וממילא אפשר להמתין אחר המועד, ומשני דהגזירה על כל איניש מה יהיה עמו בכל חייו יכולה להשתנות ברחמים, או ע"י מע"ט וכיו"צ מתהפכות הזכויות והחובות, ולפ"ז ניחא דאין חילוק בין אשה לשדה ודוגמא נקט, וה"ה כל מילי דעלמא, ומסייע לזה הא דדריש ר"ח בר פפא נדה ט"ז ז' דמלאך הממונה על ההריון נוטל טפה ומעמידה לפני הקצ"ה ואומר לפניו רבש"ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני.

ואין להקשות דהא גליא קדם מריה דצשמיא כל העמידות, ואמאי לא תהא הגזרה מתחילה ע"ש סופה של משקל הזכויות והחובות ברגע הנכון, לאו קושיא היא כי היכי דהקושיא הידועה על הצחירה מידיעת השי"ת בעמיד אינה נוטלת כח הצחירה, ה"נ הקצ"ה בסודו יסד העולם דיהא כח ציד איניש להטות ברחמים את ההכרעה, כי היכי דתשובה ומע"ט קורעים גז"ד, הלכך נתייחד הדבר שהגזרה הראשונה תהא לפי מנצ של משקל שוה בזכויות וחובות, ובשינוי המשקל ממילא משתנה הגזרה, ולא אכפת לן ידיעת השי"ת, דלקושטא יש כח ציד בעל צחירה לבחור לפעול רחמים, ואטו אם יצוא אליהו ויאמר העמיד שלא יצחר, מש"ה נשללה הצחירה הימנו, ובאמת דברים הללו הם גם מהנסתרות שבצריאה, אך אין העדר ההצנה הצרורה ממעט את חובת האדם בעולמו, מפני שאנו מצויים לעבוד את הצורא בלא שום חשבון מחשבות השכל, אלא לדרוש כל חפציו ומאוויו מלפניו ית', ולקבוע בלצנו כי כפי התבטלותינו להשי"ת ישמע וישעינו.

וראיתא עלה יתייבצו דברי הרמב"ם בפ"ח משמונה פרקים שכתב שמעשי האדם כולם מקורים אליו אם ירצה יעשה ואם ירצה לא יעשה מבלי כפיה ומבלי הכרח לו על כך כו', אלא שהרצה יטעו בו צנ"א ויחשבו בקצת מעשי האדם הצחיריים שהוא מוכרח עליהם כגון הזיווג לפלונית או היות זה הממון צידו וזה אינו אמת, כי זאת האשה אם היתה לקיחתה בכתובה וקידושין והיא מותרת ונשאה לפו"ר הר"ז מנזה וה' לא יגזור בעשיית מנזה ואם היה בנשואיה פגם הרי היא עזירה וה' לא יגזור בעזירה כו' עכ"ד, והקשו המפרשים מסוגין דבת פלוני לפלוני, ולמש"כ לעיל אי"ז סותר כלל, כי באמת בתחילת צריחתו מכרזת בת קול איזהו זיווג הראוי עבורו לפי הנכון בשורש נשמתו, וכן לפי הגירסא בסוגין בכל יום ויום צ"ק יוצאת כו', היינו לפי המכוון בטבע העולם במנצ העכשווי, אבל לא ניטל מהאדם כח הצחירה להטות את המכוון הזה לטוב ולמוטב, [והעירוני דעמדו בזה המאירי בסוטה והתשצ"ץ בליון לרמב"ם ובקובץ הערות צביאורי אגדות ולא עיינתי]. כללו של דבר י"ל דכביכול הצת קול שיוצאת אומרת כך וכך יהיה, והוא בתנאי שלא יעשה האדם פעולות הגורמות לשינוי.

ברם יש לעיין בעובדא דמייתנין בגמרא מו"ק י"ח ב' דרבא שמעיה להווא גברא דבעי רחמי ואמר תודמן לי פלגיתא, א"ל רבא לא תיבעי רחמי הכי אי חזיא לך לא אזלא מינק ואי לא כפרת בה', וקשה אם איתא דחיישינן שמא יקדמנה אחר ברחמים, מאי קאמר ליה רבא אי חזיא לך לא אזלא מינק, ותועיל תפלת ההוא גברא שלא יקדמנה אחר להיא פלגיתא, א"נ בקש רחמים לקדמנה לעצמו אע"ג

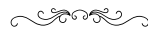
דאיהי לאו שלו, ואולי מיייתין לרצא למימר דפליג אדשמואל דמאי למיקדם לזיווגו ברחמים, וס"ל לרצא דזיווגו של אדם אינו משתנה, צרם לשון כי הא דרצא קצת משמע סייעתא, ועו"ק מאי א"ל רצא ואי לא כפרת צה', ופירש"י ד"ה כפרת דקאמר דלא מסייע כלותא כלום הואיל ולא מזמנה ליה, ומה מיוחד בתפילה זו הלא מתפללין כל שעה על הרצה דברים ומבקשים סחורה מסוימת וכיו"ב, אע"ג דפעמים אין נענים וז"ע, ומוהר"מ שליט"א יישב דהא דאמר רצא וכפרת צה' אפשר דהכירו לפי תכונתו דיציא אכלו הדבר לכפירה רח"ל.

שו"ר צריטצ"א מו"ק שם שעמד על הקושיא ע"ד רצא אי חזיא לך לא אזלא מיינך, דהא איהו סבר שיכול אחר להקדימו ברחמים, ויישב הריטצ"א וז"ל דאח"כ אלף הכי צעי למימר דמשום הא מילתא בעלמא דקאמר לא רוח, [ד]להכי צריך רחמים וזכויות, א"כ דמילתא בעלמא א"ל כי הכיר בחכמתו שאינה טובה לו, והיינו דא"ל נמי לא אמרי לך לא תיבצי רחמי עלה דמילתא, כלומר להכי אמרי לך לא תיבצי עלה רחמי שהייתי יודע ומכיר כי סופך להתחרט צה עכ"ל.

בשו"ת חת"ס או"ח סי' נ"ה מפרש הא דאין מזכירין שהחיינו על נישואי אשה, דדבר התלוי בצחירת וחפץ האדם ואין הקצ"ה משנה בחירתו של אדם ואילו לא רצה הזוג הזה להזדווג זע"ז לא היה ממעשי שמים לכופס לך, ואין לנו עסק בנסתרות דארבעים יום קודם יצירת הולד, מ"מ כיון שלא נגמר ע"י הקצ"ה לבדו אין לצרך עליו, ולא דמי למקבל מתנה מחזירו שהתם כיון שהקצ"ה גזר עליו לזכות לחפץ זה בזמן הזה אילו לא רצה זה לתנו לו היה הקצ"ה מזמין לו חפץ כזה ממקום אחר והוא כולו ציד"ש, משא"כ קידושין ונישואין אע"ג דציד הקצ"ה להזמין לו שום אשה אחרת מ"מ אין לצרך שהחיינו על זיווג גוף זה עכ"ל.

והדברים קשים חדא מ"ש מצנה בית חדש וקנה כלים חדשים דמצרך שהחיינו, אע"ג דהדבר תלוי בצחירתו מיהת כבחירת אשה לנישואין, ומהיכי תיתי דרכשת כלי חדש חשיב טפי שנגמר המעשה ע"י הקצ"ה מהנישואין, ואיתא צמו"ק י"ח צ' א"ר משום רבי ראובן בן אבטרוצילי מה"ת ומן הנציאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש, [ומצואר דאשה לאיש הוא דבר מיוחד טפי משאר חפצים בעלמא], ואיתא שם משמיה דר"י אמר שמואל בכל יום ויום צת קול יוצאת ואומרת צת פלוני לפלוני, ואי לאו דיקדמנו אחר ברחמים הרי תהיה היא שלו, ורצא סבר דאי חזיא לך לא אזלא מיינך, ואיתא צמד"ר וצילקוט פ' ויצא ר"י צר סימון פתח אלהים מושיב יחידים ציתה מטרונה שאלה את ר"י צר חלפתא מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו א"ל הקצ"ה יושב ומזווג זיווגים.

בַּיּוֹמָא ז' א' משמיה דר"ל אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, ואמר רבה זצ"ח אריו"ח וקשין לזווגן כקריעת ים סוף כו', ופריך מממרא דרב דארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יונאת ואומרת בת פלוני לפלוני, ומשני הא צווג ראשון הא צווג שני, מבואר דציווג ראשון נקבע הדבר ולכאורה אין צו בחירה, ואין להקשות מדאיתא בקדושין ע' א' כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו כו', והיכי שייך שישא אשה שלא נגזר שישאנה, דההלכה מכוונת את האדם איזה אשה לבחור כדי שיגיע עי"ז לאשה שגזרו לו משמיה, והקצ"ה הנהיג את העולם שיתקיימו גזירותיו ע"י מעשה האדם ולא יפסע ויטה מהזווג הנכון עבורו, וכן הא דאיתא זצ"ח ק"ט ז' לעולם ידבק אדם בטובים, ר"ל דחובת ההשתדלות לחפש את הטוב וע"י מעשיו יכונן הקצ"ה שימלא את זיווגו, וכן הא דאמרו פסחים מ"ט ז' לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח לא מאכ בת ת"ח ישא בת גדולי הדור כו', וקשה מאי שייך שיבחר כזה או כזה, הלא זיווגו נכון עבורו וימתין עד שיזדמן לו, אלא ודאי דהנהגת האדם נריכה להיות שהוא הפועל בהשתדלותו, ופעולתו תהיה לחפש הטוב ביותר פוחת והולך וכשילך צורך זו יזמין לו הקצ"ה הנכון עבורו, [ויש כאן עוד אריכות דברים לסבר את האוזן בכל ההשתדלויות שבעולם מה המכוון בזה, אחר שכבר נגזר בר"ה כל מה שיהיה עם האדם, ועיקרי הדברים כנ"ל].

פרק לז

באורחות תלמידי חכמים

יִּוְמָא כ"ז ז' ואריו"ח משום ר"ש בן יהונדק כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, המפרשים פי' דאיירי בכבוד התורה שאין לו למחול, ויש לפרש דאין הכונה שהוא נוקם ונוטר במעשיו אפי' במילי דשמיה, אלא דטבע העמל בתורה שנעשה תקיף, ונציעת מעיין התקיפות, מההרגל בחתירה לאמת ללא חת, והיא מולידה טבע נקימה ונטירה לאותן שאינן עומדים במבחן האמת, וזה פועל על החכם גם במילי דעלמא, ללחוס על העמדת האמת על תלה, ות"ח המתגבר על מידותיו אינו מושפע מהטבע הלזה, הנולד אללו ברוב הימים. [ומיהו טבע זה גורם לו דנקיט ליה בליציה עד דמפייסא ליה כדאיתא שם], והיינו דאמרו אס רחית ת"ח שאין צו טבע של נוקם ונוטר, סימן הוא שאין צו תוקף גושפנקא דת"ח.

וּבְמִדָּה לְדַבֵּר מִימְרָא דְרַבָּא תַעֲנִית ד' א' הָאִי לוֹרְבָא מַרְבָּנָן דִּרְתַּח אֲוֵרִייתָא הוּא דְקָא מִרְתַּחָא לִיה, שְׁנֵאמַר הֲלוֹא כֹה דַּבְרֵי כֹאֵשׁ נֹאֵם ה', וְאִיתָא הָתֵם אֲר"א כֹל ת"ח שְׁאִינוּ קָשָׁה כְּבֻרָזֵל אִינוּ ת"ח, שְׁנֵאמַר וּכְפֻטִּישׁ יִפְנֹךְ סָלַע כו', וְאָמַר עֲלֵה רַבִּינָא אֲפ"ה מִיִּצְעֵי לִיה לֹאִינִישׁ לְמִילָף נִפְשִׁיה בְּנִיחוּתָא שְׁנֵאמַר וְהִסָּר כַּעַם מִלִּבָּךְ וְגו', ר"ל דְּטַבַּע הַחֲכָם דִּנְעָשָׂה כֹאֵשׁ, מִתְבַּעֲרַת אֵשׁ הַתּוֹרָה שְׁבַקְרָבּוּ, וְטַבַּע הָאֵשׁ הִלְזוּ לְבַצּוּ גּוֹעֵשׁ וְחֹרֵד לֹאֲמַת, וְכֹל נְטִייה קֵלָה מֵהֶאֱמַת אֲוֵרִייתָא מִרְתַּחָא צִיָּה, וּמִלִּינוּ הִרְבָּה גְדוּלֵי תוֹרָה שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים צַעֲדֵינוּתָם וּמִידוּתָם הַתְּרוּמִיּוֹת, וּמ"מ צִכְתָּצִיָּהֶם נִיכָר תְּקִיפּוֹת נּוֹרָאָה לֹאֲמַת לֵלָא חַת וְלֹא יִגְוֵרוּ מִפְּנֵי אִישׁ, וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ חֲכָמִים דֶּהֱתִקִּיפּוֹת מִטַּבַּע הַחֲכָם, אֲלֵא דִרְאִי שִׁחְלִיף טַבַּעוֹ צִמְגָּעוּ עִם צִנִּי אֲדָם כֶּשֶׁאֵר עֲבֹדַת הַמִּידוּת.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִתְפַּרֵּשׁ מִימְרָא דְרַבִּי אֲבָא אָמַר רַשְׁבַּ"ל שְׁבַת ס"ג א' אֵם ת"ח נֹקֵם וְנוֹטֵר כִּנְחָשׁ הוּא חֲגֵרִיהוּ עַל מַתְנִיךְ, ר"ל דֹּאֵל תַּחוּשׁ הַיָּמִינוּ שְׁמָא יִפְגַּע בָּךְ בְּתַבַּעֲרָתוֹ, אֲלֵא אֲדִרְבָּא הַתְּקַרְבַּ אֲלֵיו דְּנֵהִי דְּטַבַּעוֹ כֹאֵשׁ, אֲבָל מִידוּתָיו מִתּוֹקְנוֹת וְלֹא תֵלֵא רַעָה מִמֶּנּוּ, לֹאֲפּוֹקִי ע"ה הַמַּתְנֵהֵג בְּחִסְדֵּינֵהוּ, דְּפַעֲמִים גָּרַע מַע"ה הַמַּתְנֵהֵג כַּע"ה, דֶּהֱצֻבַע שְׁאִין תּוֹכוֹ כְּבָרוּ יֵשׁ לַחוּשׁ הַיָּמִינוּ טַפִּי. [וּכ"כ מֵהֶרֶשׁ"א בְּאֵגְדוֹת דּוּדָאִי אֲדָם יֵרָא לַחֲגוֹר וּלְכַרְוֹךְ נֹחַשׁ עַל מַתְנֵיו, אֲבָל מִנְטִירַת ת"ח שֶׁהִיא כִנְחָשׁ אֵל תִּירָא חֲגֵרֵהוּ וְהַדְבֵק צוֹ וְלֹהִיפֵךְ צַע"ה כו'].
 תִּירָא חֲגֵרֵהוּ וְהַדְבֵק צוֹ וְלֹהִיפֵךְ צַע"ה כו'.

תַּעֲנִית ד' א' פִּירֵשׁ"י אֲוֵרִייתָא מִרְתַּחָא לִיה שִׁישׁ לוֹ רוֹחַצ לֵב מִתּוֹךְ תּוֹרָתוֹ, וּמַשִּׁים לְבַצּוּ יוֹתֵר מִשְׁאֵר בְּנ"א, וְקַמ"ל דְּחִיבִין לְדוּנוֹ לִכְף זָכוֹת, וְנִרְאָה דֶּהֱיִינוּ הָא דֹאֲמָרֵן לְעִיל, דְּכִיוִן דְּמַעֲמִיק בְּכֹל דְּבָר לְעִיין אַחֵר שׁוֹרְשׁוֹ נַעֲשֶׂה טַבַּעוֹ שְׁמַבְחִין תִּיכְף בְּתַרְמִית וְחִיּוֹף, וּבְמִי שְׁפִיו וְלַצּוֹ אִינוּ שׁוִין, וְנַעֲשֶׂה קִנְאִי לֹאֲמַת יוֹתֵר מִשְׁאֵר בְּנ"א הַשִּׁטְחִיִּים, וְלִכְךָ חִיבִין לְדוּנוֹ לִכְף זָכוֹת עַל כַּעֲסוֹ, מַשׁוּם שְׁאִי"ו מִמִּידוּת הַשְּׁלִילִיּוֹת, אֲלֵא טַבַּע הָעֵמֶל וְהַשׁוֹקֵד עַל תּוֹרָתוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה לְהַבְחִין בִּין טַמָּא לְטָהוֹר, וְע"פ הָעוֹמֵק יֵשׁ צוּה עוֹד דְּבָרִים שְׁקָשָׁה לְתַאֲרָם, דְּמַתְכוּנוֹת הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה שְׁנַעֲשֶׂה כֹאֵשׁ מִמֶּשׁ, וְטַבַּע הָאֵשׁ שִׁישׁ צֶה גַם הַשְּׁלִילָה, כְּגוֹן כֹּה הֵיכֵר דֹּאֲתָא בְּחֵדָא מִחֲתָא עִם עֵמֶל הַתּוֹרָה כִּידוּעַ וְאֲכ"מ, עִיין מֵהֶרֶשׁ"א בְּאֵגְדוֹת תַּעֲנִית שֶׁם, וּבִפ"י רַבִּינוּ גִרְשָׁם כְּתוּב שְׁאִינוּ קָשָׁה כְּבֻרָזֵל הֵיִינוּ שְׁאִינוּ קָשָׁה לְרָצוֹת, וְנִרְאָה דֶּהֱיִינוּ הֵךְ דֹּאֲמָרֵן, דְּמִפְּנֵי שֶׁהוּא קִנְאִי לֹאֲמַת אִינוּ מִקְבֵּל הַרִיזוֹי הַמְּזוּיָף. וְהוּבָא צֶסֶם הַיַּעֲרוֹת דְּבַשׁ (ח"א דְּרוֹשׁ ט"ו) וְהַרְצִי ר' הַעֲשִׂיל זֵלְלָה"ה דְּדִמְיוֹן ת"ח לְנַחֵשׁ, דֶּהֱת"ח אִינוּ נִהְנֶה בְּנִקְיָמָתוֹ וְנִטְרִיתוֹ, אֲלֵא לִש"ש קַעֲבִיד, כִּי הֵיכִי דֶּהֱנַחֵשׁ אִינוּ נִהְנֶה בְּנִשְׁכָּתוֹ, כְּדֹאִיתָא

זערכין ט"ו ז' (וכ"כ בס' חסידים סי' ק"ז ובחכ"א כלל קע"ב סט"ו זשם השל"ה), ור"ל דטבע הת"ח דאורייתא מרתחא ביה וקנאי הוא לאמת הרי הוא נוקם לש"ש.

בנהדרין נ"ב ז' אר"א למה ת"ח דומה לפני ע"ה, בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש, כיון שנשצר שוב אין לו תקנה, ביאור הדבר פשוט דע"ה סבור כי רוממות הת"ח בפרישותו מעניי העוה"ז, וככל שמתקרב לת"ח בגשמיית, שוב אין תואר החכם בעיניו כבתחילה, דאינו מבחין בין תכלת לקלא אילן להבין מהותו של הת"ח בחכמת תורתו ובעדינות הגיונו, ומה שתלו הדבר גם בנהנה ממנו, משום דטבע הדברים כשרואה הע"ה דהת"ח נכרך לו מתצוה החכם בלבו, [ופעמים גם על מעט חנופה המתלווה לה]. ויש כאן אזהרה לחכם שיתרחק מקירצה לע"ה, ולשון המאירי אע"פ שמדת הרבנות שנואה, ראוי לת"ח ולבן מעלה להסתכל במדותיו וליקר את רוחו, שלא יתהדית בין עמי הארצות וציציבת קרנותיהם, שהחכמים שנואי נפשם של אלו הם, וכשהוא מתצוה מעט הם משקעין אותו בצזיונו עד ארכוזותיו, ושורפין את נשמתו בהבל פיהם, ומתחכין בגופו כחתוך בדלועים או בנבילה, דרך הערה אמרו למה ת"ח דומה כו', [הוצא זשם השו"מ שפי' עפ"ז מדוע לא אכל אליעזר קודם שדיבר, כדי שיתקבלו דבריו, ואילו אחר האוכל כבר נתמעט כבודו, ועיין חזו"א שביעית ס"י סק"ז דאיתן שמשתתן סדורה להן מקופיא, ואינם יודעין לעיין ולהבין ומתגאין נגד רבותינו היודעים התורה באמת, ואינם שומעין להם ואינם נכנעים להם].

אם כי חרוט בלב רבים, הידיעה הצרורה והטהורה, כי התענוג היותר גדול והנכחי עלי אדמות הוא הוא עמל התורה לאסוקי שמעתא אליצא דהלכתא, אך מעטים המה לעומתם שבעקבות כ"ז קבעו מושצם בצילה, ממיתים עצמם באהלה, הטו שכמם בכל כוחם ואונם, לשקוד ציגיעה ולללול לעומקה, מדידים שינה מעפעפם, בערסם יטו מחשבותיהם בטחינת הרים ועקירתם, בנשמת אפס תשוף תורה, בשאון גליהם יריקו תצונה, בעורקם יגעש ויזעף דמם, לריתחא דאורייתא מקור חיותם, בשכבם, בקומם, בלכתם, ובאכילתם, שיחם, שיגם, תשוקתם, חמדתם, ועולמם, מעגל סובב בצל תורתם, להעמיק ולדלות ממעמקי ההיות, עיקרי הדינים ואמיתת הגיונם, לדחות העקלקלות ולבדוק את המוסכמות, ליישר ולאהדר ולתקן הלכות, לייסדס ולתמכס בראיות מונקות, לאזנס ולחקרס בסצרות מתוקות, מה רצ הוא אושרם, ומה ישוה לתענוגם, מה שונה הוא עולמם, ומה אחר הוא תוכנם, רצון ד' נר לרגלם, ותורתו עמל כפס, רצון ד' בראש מעיינם, ותורתו חמדת עינם, תפילתם

זכה חדורה יראה, מעומק לבבם ישאו תחינה, לאשר צחר צם מכל עם ונתן להם חמדתו, שיאיר עיניהם בצרכי תורתו, ינחם וינלחם באור איש, במידות נעלות ונועם הליכות, מאירים פנים ומעוררים בצריות, התורה המעדנת נסוכה על פניהם, ואזילות נאללה מזלה לזילהם, יראתם קודמת לחכמתם, וקנאותם לד' יוקדת בקרבם, בטחונם בצורם בכל נשימה, כי אמונתם חדורה ברורה ושלמה, במהמורות היצר לא יקוש ליצם, וברשתותיו לא תמעד רגלם, מחמדת צשרים תגעל נפשם, להצלי העולם תלעג רוחם, ירם מסור בצפם, כי שותי ד' תמיד לנגדם.

פרק לח

בלימוד תורת הנסתר

חגיגה י"ג א' אמר רבי אמי אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים, שר חמשים, ונשוא פנים, ויועץ, וחכם חרשים, ונבון לחש כו' ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה כו', חרשים בשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשין כחרשין, ונבון זה המצין דבר מתוך דבר, לחש זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש. הנה בדבר לימוד תורת הקוד העומד לנגד עינינו דברי רבותינו הרמ"א והש"ך זללה"ה יו"ד סי' רמ"ו ס"ד, וז"ל הרמ"א ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא, משנה וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם, וזה יקנה העה"ז והעה"צ אצל לא בלמוד שאר חכמות, (ריב"ש סימן מ"ה ותלמידי רשב"א) ומ"מ מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות, ובלבד שלא יהיו ספרי מינים, וזהו נקרא צין החכמים טיול צפרדס. ואין לאדם לטייל צפרדס רק לאחר שחלל כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות (רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסוה"ת).

ש"ך יו"ד סי' רמ"ו סק"ו אצל לא בלימוד שאר החכמות כגון ספרי הפילוסופים ותכונה וחכמת הקבלה וכיו"ב, ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא צין החכמים טיול צפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול צפרדס ואינו כן, שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי התורה שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותו פרדס כמ"ש (בפ' אין דורשין) ארבעה נכנסו לפרדס ואע"פ שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו, לא כולם היו צהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על צוריין, ואני אומר שאין ראוי לטייל צפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם וצמר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות,

ואע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים, שהרי אמרו צ"צ קל"ד א' דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הוויות דאז"י ורצא, אעפ"כ ראויין הן להקדימן שהם מיישבים דעתו של אדם תחלה, ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקצ"ה לישוב העוה"ז כדי לנחול חיי העוה"ב, ואפשר שיודעים הכל קטן וגדול איש ואשה צעל לצ רחצ וצעל לצ קצר ע"כ כו' ונ"ל שפרדס ר"ל ע"ד שאמרו ד' נכנסו לפרדס והוא חקירה עיונית אלהיית, ואפי' אזה כתב הרמז"ס שאע"פ שבכלל הש"ס הן, מ"מ לא ילמדנו רק אחר שמילא כריסו ממשנה וש"ס עכ"ל, ואילו ראה דברי הרמז"ס שצספ"ד מהלכות יסוה"ת שהצאתי לא כתב כן, גם המקובלים ושאר האחרונים הפליגו בדבר שלא ללמוד חכמת הקבלה, עד אחר שמילא כריסו מהש"ס.

ובתב הש"ך שם ויש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה, כמ"ש בן ארבעים לצינה, בשגס שצריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה, ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת כמ"ש כל זה בד' חכמי האמת. וכתב מרן הגר"א זללה"ה יו"ד רמ"ו סקי"ח ועש"ך ואמת שאין לאדם לטייל כו' כמ"ש בחגיגה י"ג א' אין מוסרין סתרי תורה כו' וכנ"ל, וכתב צפ"ת סק"ד עיין בתשובת חות יאיר סימן ר"י שיש לרחק לימוד הקבלה כי ידיעתנו קצרה ואונס רחמנא פטריה.

בתב צעל שמן המאור זי"ע וזה לשונו אמרתי עם לצי לעורר ולהוכיח על דרכי בני אדם בדורותינו ראיתי עוללים לא ראו אור. יאמרו חמותי ראיתי אור. בקרבם טמון השאור. אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם. לא ידעו להשכיל דיני תורה בלימודיהם. בלתי מצינים. ואין להם דמיו"נים. לא בג"פת ולא בח"ו. ולא בסק"וד לא שרק ולא כחול. יעשו להם כנפים. לעוף בשמים. באורח לא סלולה לדעת דרכי הקבלה. קוצעים לימודים בזוהר. לא הדיר לו ולא תואר.

הרמב"ם והצ"י צספריהם הסתירו את התעסקותם בציאור תורת הנסתר, וכל השתדלותם היתה למסור את תורת הנגלה לעם ישראל, וזו היתה עבודתם של כל הראשונים והפוסקים להיות נמנים על מוסרי התורה שצע"פ צים התלמוד, ועיקר מלכות תלמוד תורה ציגיעה נמסרה לנו מהראשונים ציגיעת הש"ס, וכמבואר בקידושין דף ל' א' לעולם ישלש אדם שנותיו שליש צמקרא שליש צמשנה שליש צתלמוד וכו', וכך היה ידוע מימות עולם דקודם שעמל אדם בתורה שנים רבות צעומק הסוגיות לאסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא, עדיין אין מוחו סביל להצין הכמוס והסוד, וא"צ לפניו דעומק הסוד לא יגרע מעומק הנגלה וכדמטו משמיה מרן החזו"א זללה"ה, ואם צעמל הנגלה צריך יגיעה וכשרון רב להגיע

לאמת, עאכו"כ לא יתכן להגיע לחקר האמת בתורת הסוד, אלא בעמל ומתוך קדושה וחסידות, ואם מנחנו אלו אשר קוראים בספרי הסוד ואינם יודעים כמעט להתייגע בליצון תוספות ורמז"ן או לשדד מערכות בלימוד הש"ס, סימן הוא לנו בצירור שהם לומדים מקופיא, ויודעים לחזור על מושגים בשטחיות, ואלו המדמים מילתא למילתא בסודות הסוד, הן הנה חזיונות ודמיונות, אשר אם היו נאמרים דברים הללו בנגלה היו ללעג וקלס, ורק הגדולים בנגלה, מהן שזכחם לגלות מעט בנסתר, ולא יתכן נסתר בנגלה ונגלה בנסתר, כל האמור קבלנו מרבותינו מוסרי התורה.

הדבר מוסכם על כל עוצדי ד' כי קריאה בזהר ובשאר ספרים בהצגת הכתוב בפשוטו שגם לזה צריך עומק, הוא טוב לתוספת יראת שמים ולקירבה להקצ"ה, לדעת כי העולם הזה אינו כפי הנראה בפשוטו, אבל אי"ז ענין להללו אשר בשיחה אודות חשבון בגמ' ותוספות הם מאצדים את הצגת הענין לאחר זמן קצר, ואין צחם לרדת לעומק ענין מורכב, וכל זה הוא משורשי הצגת כל בר די רב, אלא שטבע האדם ליתפס ולמנא ענין בדברים נסתרים ונשגבים, ואין ספק כי מרן הצ"י היה לו יד גדולה בקבלה, יותר מכל המקובלים שצדורות האחרונים, אך לא היה תפקידו בכתביו לגלות כחו בעינים אלו. וענין עשר ספירות והשתלשלות הכחות וענין נוקבא וזיכרא וכו' הן נחלת כל לורב צידיעת המושגים, אך העוסק בהם בלא רב מובהק, כמוהו כילד הקורא גמרא ויודע שכתוב בו אותיות א' ב'.

תורת הנסתר קרויה נסתר כי היא נסתרת. רגילין אנו להרתע מליכנס לדברים שאין לנו יד ורגל בהם, ומי שהגלוי נסתר בפניו היאך יהא נגלה בנסתר, ולא לישתמיטתיה הלכתא גצירתא מכל אלפי רבותינו מנזקי ארץ מוסרי התורה התנאים והאמוראים הגאונים הראשונים והאחרונים שכתבו את התורה לדורות שלא הזכירו כמעט מתורת הסוד, וכל התעסקותם והוייתם בהיות דאצי ורבא וריו"ח ור"ל ואידך זי"ע, וע"כ חד מתרי או שאין מתעסקים בנסתר בגלוי [ואי"ז סיבה מספקת שלא יהא נרמו בדצריהם מאומה עלה], או שבאמת לא עסקו בה אלא כטפל, אבל עיקר עמלם היה בליצון סוגיות הש"ס לאלפים ורצבות, יגיעה שאין משלה עלי חלד, וגם רשצ"י וחצריו כידוע כל הש"ס מלא מלא במימרותיהם.

ובדור האחרון מצוי אנשים שכמעט אין להם חלק בנגלה, ואין צחם לעמוד לעומת לורצים נעירים בחשבון סוגיא בש"ס, וכבר יא לא להם שם כאילו הם שולטים בתורה הקבלה והנסתר, וגדולה מזו מקהילים חצורות ללימוד הנסתר לכל עמי הארץ בשווקים, וחלילה אין לדבר סרה מאלו הלומדים קבלה בתורת מוסר,

לחזוק האמונה ומה טוב, אך לחשוב כי יש אולי מהן ומהמונס שיש לו יד בקבלה לעומת תלמידי חכמים אשר יש להם יד בנגלה הצל הצלים, פירוש המילה קבלה. קבלה איש מפי איש.

מה שנכתב בספרים שלא היה להרמז"ס יד בקבלה הכונה צרורה שלא התעסק בה בגלוי כידוע מהאר"י וגוריו והרח"ו, אך לבטח ידיעותיו בקבלה עלו אלפי מונים, מהמקובלים של דורות האחרונים, וזה א"ל לפנים, וכשאלו באים לדון על דור עני דילן מה דרכנו בחיים, בזה שלוחה דעת אצירי הצפן גדולי האחרונים אשר לשמעם נרעד העולם. סוף דבר אין אנו מלמדים את בנינו אלא הויות דאצ"י ורצא לאסוקי שמעתתא אליצא דהלכתא, וצוא היום יאיר השמש לכולנו. כל נשמה ונשמה צריכה ליטהר בקדושת התורה ועבודת ד' כפי יכולתה, וצדורנו אנו בשעה שאנו נמנעים מחטא, וגדולה מזו עוסקים בתורה ובתיקון המידות אין קץ לאושר ושלמות תיקון הנשמה, והחכמים הנסתרים הלומדים נסתר בנסתר, נסתרים.

במשג עליית נשמה מצואר צביאורי הגר"א לזוה"ק ולהיכלות, דעליית נשמה היא התדבקות המחשבה בשעת עמל התורה ותפלה היא סוד כל העליות שהוא עליות הנשמה במחשבתה, [ע"י צס' יהל אור ריש פ' פקודי] וכמה מאושר האדם שפול בחלקו להתדבק במחשבתו בעליית נשמה בקדושה, וזוה יובן פגם המחשבה בהרהורים אסורים.

פרק לט

צדיק ורע לו

ברבות ז' א' צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו צדיק בן רשע, רשע וטוב לו רשע בן צדיק, רשע ורע לו רשע בן רשע, ע"ד הפשט שנינו כאן דזכות אבות מסייע, ודאשכחן בכמה דוכתי דכלל ישראל ניזון מזכות אבות אברהם יצחק ויעקב, והכי אמרינן זכור לנו צריית אבות וכיו"צ הרבה, הלכך צדיק בן צדיק טוב לו, אבל צדיק בן רשע באותן פעמים דרע לו, אין הכונה בהכרח דנענש על חטאי אצ"י, דהא כתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, אלא ר"ל דכיון דאין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, לפיכך צדיק זה דאין לו סיוע זכות אבות, פעמים דלית ליה זכות לינצל מעונש חטאו בזכות אבותיו, ולכך משכחת לה דרע לו, ורשע בן צדיק דכוותה פעמים זוכה לינצל מפורעניות המתרגשות לצוא לעולם בזכות אבות.

וע"ד הדרוש לפי מה שאנו רשאים אולי לומר, יש לפרש דגלגולי נשמות עסקינן, ולדיק בן צדיק היינו נשמת צדיק שהיא גלגול של נשמת צדיק, ולדיק בן רשע, היינו נשמת צדיק גלגול של נשמת רשע, רשע בן צדיק היינו רשע שצקרצו גלגול נשמת צדיק, ורשע ורע לו היינו רשע בגלגול נשמת רשע, ורשע לאו היינו דוקא רשע גמור חלילה, אלא שהרשיע צמעשים הצריכין כיצום, והכל צדיק לסבר האוזן, דאין חלילה נער פורתא בלא דין, והקצ"ה בורא עולמות ומחריבן, ומה לנו בגלגולי נשמות, והגוף לכשעצמו הרי גם בחיותו אינו מרגיש כלום, והכאז הוא החיות, והחיות היא הנשמה, ולכל נשמה חשבון משלה עלי אדמות, צשמים ממעל ובארץ מתחת.

ובל יושבי תבל ושוכני ארץ הן מלבושים של נשמות ערטילאות, המשוטטות בעולם לתקן חלק אלוה ממעל שצמצמיותם. ואין לשאול אטו משה רע"ה לא ידע הדבר הפשוט הזה, ומה שאל הודיעני נא את דרכיך, מפני מה יש צדיק וטוב לו כו', אלא י"ל דחפץ משה לראות את הנעלם, כדי לעמוד על חשבונו של עולם בגדלות הבורא ית' במשפט אמת, ושאלתו היתה ע"ד משל וכדאמר הראני נא את כבודך, ואע"ג דהקצ"ה לא ישיגוהו משיגי הגוף, אלא ע"ד משל קאמר, וה"נ מפני מה יש צדיק וטוב לו כו' היינו על דרך זו, והשיב לו הקצ"ה כי היכי דצדיק בן רשע מוצן לכל, כי הוא נשמת רשע הבאה על תיקונה, ה"נ כל חלקי המשפט צנמשל הזה כמוצן למצינים.

קידושין מ' ב' כק הקצ"ה מציא יסורים על צדיקים צעוה"ז כדי שיירשו העולם הבא, שנאמר והיה ראשיתך מנער ואחריתך ישגה מאד, נראה דלאו דוקא על צדיקים אלא אף על הצדיקים, דהטוב האמיתי הוא הנצח, ובכדי לזכות לנצח שאין לו סוף צריך להזדקק, ומכאן תשובה נוספת לאותם השואלים על מה עשה ד' ככה לעם הזה צדור האחרון שנשחטו ונטבחו באדמת אירופה רצות רצות אלפי ישראל קדושים תמימים צמיתות משונות ויסורים נוראים, דהנה בעולם הנשמות יתכן דממתינין רצות נשמות לתיקון השלם לשב לזר מחצבתם צטהרה, טרם כניסתם להיכלות היותר גבוהות בגן עדן להנות מזיו השכינה לנצח נצחים, והקצ"ה צרחמיו המרוצים מזרז גאולתם, ומוריד נשמות הללו לעולם השפל, ופעמים מוריד עמהן אלפי מלאכי חבלה הנטועין באומות העולם, ומורה הבורא למלאכי החבלה לזכך נשמות הללו תחת גלגולם בכף הקלע ויסורי הנשמות בגיהנום, להכשיר כניסתם ע"י מיתה עקד"ה מתוך יסורים להנות מזיו השכינה מכובסים מכל זואת העוונות, ויוצאת בת קול אשריכם שאתם מזומנים כולכם לעולם הבא. וכמה שמחה

לנשמות בפמליא של מעלה לאחר שנעקדו אותן הגופים או זיכרונות וחזרו הנשמות לזר מחצבתם, ונסללה הדרך לציאת משיח המתעכב עד שיכלה תיקון הנשמות, וזהסתכלות אמתית זו לנו אומרים אל מלך יושב על כסא רחמים מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו, עושה נדקות עם כל בשר ורוח. ואמרו חז"ל ברכות ל"ד ב' כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא אין לא ראתה אלהים זולתך.

ובמך לזה ציאת מנרים דכתיב ב"מ כי אני הכבדתי את לבו וגו', ולמען תספר באוני בך וכן בך את אשר התעללתי במנרים, דאפשר דכלל חיוב סיפור יציאת מנרים, להזכיר כי הקשה ד' את לב פרעה, למען נזכור לנו וזינו המפורש בתורה כאן דלכ מלכים ושרים ביד ד' כפשוטו, ולא רק בישועה, אלא גם בזה רח"ל, הוא המכניס בלבם להזר את שונאיהם של ישראל, והכל בחשבון אמת בחסד וברחמים, ובשטף החיים נשכח הדבר הפשוט דלא רק שהקב"ה יושע מידי הנרים לנו אלא הקב"ה הוא המסובב הנה מתחילה, וכל הנרים שעמדו לישראל הן מלאכי חבלה שלוחי דרחמנא שהקשה הם את לבם. ומי שאמר להזר יאמר להושיע.

ולקרוצי חומר הכופרים החוקרים על הנעשה בעולם לנו משיצין יש לזכור כי הכפירה עם טענה על הנהגת הצריחה אינן יכולין לשמש בערצוביה, אם כפירה אין טענה. ואם טענה יש אמונה. ומה ילין המאמין על בעל הצירה, הרי צריכותיו צידו והוא צראס ומקיימם ברחמיו, כשם שצרא את המוח והלב והכליות, כן צרא את הרגשות והמחשבות חלק אינטגרלי ממוח ולב, ומי פחי סבור להצין חשבונות עולם, ואם יוצר המוח מתאכזר חלילה, הרי צידיו שיהא המציאות עוד אכזרית רבה יותר, ומה לו לאכזרי חלילה לצרוא את החיים ולקיימם לזונם להפרותם, ורוב רובם של החיים אושר ורחמים לעומת בלתי קיומם, ומדוע כאן מרחם וכן מתאכזר חלילה, וכמעט ליכא אנשים בעולם המסכימים בלבם דטוב להם שלא נצרא משנצראו.

אלא ודאי אחת משתים. או הכל רחמים, אלא שלא פרושה השמלה לעיני צו"ד, או שאין דיון לא בלשון רחמים ולא בלשון אכזריות, אלא חידה אחת סתומה לעינים סומות, אבל תשובה אחת צידנו לאפיקורס, אם ברצונך להאמין וגם להציע תערומת, מיד הודעת בשער צה רבים קוצר שכלך, נשטפת בשכרות כעסך על המציאות לשצר כלים בחמתך, כי כאמור אין אמונה וציקורת משמשים בערצוביה.

פרק מ

מאמר בדברי הרמב"ם בפרנסת ת"ח

רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"י כל המשים על לבו שיעסוק בתורה, ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הדקה, הרי זה חלל את השם וזוהי את התורה וכזה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העוה"צ לפי שאסור ליהנות מד"ת בעוה"ז, אמרו חכמים כל הנהנה מד"ת נטל חייו מן העולם כו', הנה חפשו בכל ספרי הרמב"ם ובפיה"מ ובתשובותיו ובמורה נבוכים ולא הזכיר הרמב"ם בשום מקום לשותפות יששכר וזבולון ושמעון אחי עזריה והדבר תימא, אבל אפשר שזה נמנע בזה דעות פ"ו ה"צ מ"ע להדבק בחכמים ותלמידיהם כו' לפיכך צריך אדם להשתדל כו' ולעשות פרקמטיא לת"ת, וכ"כ הרמב"ם בזה"מ מ"ע ו' שזנו להדבק עם החכמים כו' ולהאכיל ת"ת ולתת להם עסק כו' והמהנהו מנכסיו כאלו נדבק בשכינה, אך קשה א"כ היאך סיים הרמב"ם בזה"מ ת"ת וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון, וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הצריות עכ"ל, ואטו שזנו יששכר ושמעון אחי עזריה תורתם סופה שטולה וגוררת עון, ומהיכי תיתי שילסטמו את הצריות, ואח"כ כתב הרמב"ם בזה"מ מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא, וזוהי זוכה לכל כבוד וטובה שבעוה"ז ולעוה"צ שנאמר יגיע כפיך כו', אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"צ עכ"ל, ואטו יששכר אינם בכלל חסידים הראשונים, וכי לא זכו לכל הטובה שנתכוין הרמב"ם.

וגראה לישב דהרמב"ם לא איירי על נדיבי עם המחזיקים דוקא לומדי תורה כדי שיהיו שותפים בשכר ת"ת, אלא על ת"ת שאינו מתעסק במלאכה וקובע מלכתחילה את מקומו עם העניים המקבלים דקה מקופת עניי העיר או מחזרים על הפתחים, ועלה קרא הרמב"ם תגר לדקה כזו עשויה לעניים קשי יום שלא יוכלו או לא הצליחו להתפרנס, והנוטל מקופה של דקה כאלו הוא עני שאינו ראוי למלאכה זהו משתמש בכתרה של תורה, ומחלל את השם דאינו ראוי לקבל מקופת העניים שמטרתה לפרנס את אלו שאינן יכולין להתפרנס מיגיע כפיהם, ומש"כ הרמב"ם דסוף אדם זה שיהא מלסטם את הצריות, ר"ל דהבא לתצוה דמים מקופת דקה בתואנה שמגיע לו, אע"פ שאין קופה זו עשויה לנרכס כאלו, אם לא יתנו לו סופו שילסטם את הצריות בהוותרו בעירוס ובחוסר כל, ואולי יורה היתר לעצמו דחייצין לפרנסו, אבל יששכר העושה שותפות עם זבולון חשיב היששכר שמתפרנס ממעשה ידיו, וזה בכלל דברי הרמב"ם בזה"מ דזוהי זוכה לכל כבוד וטובה

שצוה"ז ולעוה"ב, דאוכל מיגיעו בעצור שמתייגע יומם ולילה בתורה, משתוקק זבולון להשתתף ביגיעתו והרי הן כשותפין בכל מסחר בעולם.

ובן נדיב עם החפצים להחזיק לומדי תורה שיסירו מעליהם עולו של עולם ויתמסרו לעמל התורה ויהיו הנדיבים שותפים להחזקת התורה בדור, ודאי וודאי דאין מניעה מצד החכמים ליטול מהם, דא"ל להתעסק במסחר וגם לעמול בתורה כראוי, וכדאיתא בעירובין נ"ה א' ולא מעבר לים היא לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים, עיין תוד"ה אף תענית ז' א' דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא כו' ולא באיסקרולגין א"ל לשמואל והא מר איסקרולגוס הוא א"ל תיתי לי דלא מעיינא בהו אלא בעידן דנפקא להטיל מים ולא אני מצטל לעצמי.

ואיתא בחולין קל"ד ז' ההוא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא, קדים רבי אמי וזכה ביה, והיכי עביד הכי, והא תניא ונתן לכהן ולא שיטול מעצמו, אדם חשוב שאני, ואיתא בתענית כ"א א' מלך ר' יוחנן שעשאווהו ראש ישיבה ופירש"י ומי שהוא ראש ישיבה היו נותנים לו ממון הרבה כדאמרין גבי כ"ג וזהוריות י' א' גבי ר"ג שנתן דעתו על ר"א חסמא וריו"ח בן גודגדא שהיו עניים ולא היה להם פת לאכול למנותם ולהשיצם בראש, כדי שיגדלו ישראל צעושר וצפרנסה, ועיין רש"י סוטה מ' א' כי אימנו רבן עליה דר' אבהו לממניה ברישא, חזייה לר' אבהו דמן עכו דהו"ל בעלי חובות, א"ל איכא רבה ופירש"י אית לן רבה חכם גדול וראוי לישב בראש יותר ממני כדי שיושיצוהו בראש, ונותנין לו מנות ומעשירין אותו, כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו, כדתניא והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו, ועיין רש"י גיטין ס' ז' בשם רב שריא גאון דשיפורא שהיה מונח אצל אמוראי הוא שופר שהיו נותנין לתוכו נדבה השלוחה לבני הישיבה כמו י"ג שופרות היו במקדש.

ולאמור נחא גם להרמב"ם הא דאמרו כתובות קי"א ז' וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו, כיון דחזייה דקמטער א"ל רבי מנאחי להן תקנה מה"ת כו', העושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו מעה"כ כאילו מדבק בשכינה כו', וזהו מש"כ הרמב"ם בהל' דעות דלר"ך אדם להשתדל לעשות פרקמטיא לת"ח, וחסד עושין הלומדים עם שותפיהם שמסכימים להשתתף עם הנדיבים לאחוז בכתרה של תורה ולזכות לכל הצרכות, כדכתיב במשלי פ"ג פסוק י"ח "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר", ועל מי נאמר פסוק זה אם אסור לקחת מתומכיה, וכן איתא במד"ר פ' ויחי דהפסוק עץ חיים וגו' נאמר על זבולון, וכתב מרן החזו"א דישכר הממאן לזבולון החפץ לסייעו

בלימוד התורה הו"ל צרות עין מיששכר, ולא חשיב נהנה מד"ת בעוה"ז אלא אם לוקח מדקה בלא ליתן תמורה, וכופה על קופת הדקה שיתנו לו בשם כחיה של תורתו, וזהו עושה תורתו עטרה להתגדל בהן וקרדוס לחפור בהן, ונדיצים המחזיקים לומדים שלא יתבטלו מתורתם מחזיקים בכח התורה שיתנשא בראשם של ת"ח.

איתא בזוהר פ' וישלח ומאן דלעי באורייתא וליה מאן דסמיך ליה ולא אשתכח מאן דאטיל מלאי לכיסיה לאתתקפא, על דא אורייתא קא משתכחא בכל דרא ודרא, ואתחלש תוקפא דאורייתא כל יומא ויומא כו', והציאור דהתורה משתכחא בכל דור ובכל יום מפני שאין מי שיחזיק את לומדי התורה ואין להם על מה לסמוך, ומלכות הרשעה מתחזקת מחמת החוב הזה.

ודאתאן עלה ניחא כל המימרות שנאמרו בש"ס בשבח המחזיקים לומדי תורה, ולא גינו את הנוטלים, דלא איירי בעני המחזר על הפתחים שראוי למלאכה וצא לדרוש דקה על לימודו, אלא איירי בנדיצים הבאים לחכמים לרצותם שיתמסרו לעמל התורה בלא טירדה, וזהו דאיתא פסחים נ"ג ב' אריו"ח כל המטיל מלאי לביס ת"ח כו', ובכתובות ק"ה ב' כל המציא דורון לת"ח כו', וציומא ע"א ח' הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונו של ת"ח יין, ובצרכות י' ב' כל המכניס ת"ח לתוך ביתו כו' ומהנהו מנכסיו כאלו מקריב תמידין, ובסנהדרין ז"ט ח' כל הנביאים כולן לא נתנבאו כו' ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך ומבואר דאותן ת"ח שנהנו מאחרים עין לא ראה אלוקים זולתך, ואמרו שם ק"ב ב' דאחאב מתוך שנהנו ת"ח מנכסיו כפרו לו מחלה, ואיתא בצרכות י' ב' הרוצה ליהנות יהנה כאלישע.

והשתא אצוה להשיב בדברי הר"מ בפיה"מ אצות פ"ד מ"ו, [ומפני האריכות לא אכתוב רק את הציאור] התורה אינה כלי לפרנסה, אלא יוכל להשתמך עם חצרו שיתמוך בו כדי שיוכל לעסוק בתורה, אין חובה לעזור לעוסקים בתורה היכולין להתפרנס בעצמן, אבל זכות גדולה להיות נמנה על מחזיקי התורה בדור שלא ימושו חכמים מעתיקי השמועה ומורי הוראה, והלל שחטב עצים, י"ל דלא הניעו לו שותפות יששכר אלא לאחר שלמד כדאיתא בסוטה כ"א ח' (שו"ר שכ"כ הכס"מ), ח"נ חשש הלל שלא יעמוד בהתחייבות בשלמות, ח"נ חשש משכר שאינו כשר כל הצורך, ח"נ בגודל ענותנותו לא ראה בלימודו תמורה להחזקתו, ח"נ חשש שאין נותנים בלב שלם, או שדעתם על חייה שכל גדול ממה שמגיע להם באמת, או שמתוך כך יפטרו את עצמם מן התורה, ח"נ נהג כשמואל הרמתי, וכדאמר

רצא ברכות י' ז' הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, והרוצה שלא ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי.

ואיתא במגילה כ"ח א' ר"א כי הווי משדרי ליה מצי נשיאה מידי לא שקיל כו', ר"ז כי משדרי ליה לא שקיל, ואיתא בחולין ז' ז' דרבי פנחס ז"י מימיו לא בנע על פרוסה שאינה שלו, ומיוס שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו, ומסתברא דהלל בשעה שהיה רבן של ישראל כבר לא היה חוטב עצים, אלא בשנות נעירותו שלא הכירו עדיין בגדלותו, (שו"ר שכ"כ בכס"מ, ועיין קידושין ע' א' דאר"ה בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה), ורבי חנינה בן דוסא לא ציקש מבג"א, אמת לא היה צריך יותר מקצ חרוצין בגודל הסתפקותו במועט, ולפיכך אף אם הפצירו בו ליקח מלאך, כדין שונא מתנות יחיה, וקרנא דיין מומחה, אף לא היה דיין מטעם איזה קהילה המפרנסת דיין, וכל מה שאמרנו בהלל ה"ה בקרנא שלא היו חפצים ליטול שטר עבור תורתם, אלא קיימו בנפשם ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ומה אני בחנם אף אתה בחנם כדשנינו בצבורות כ"ט א'.

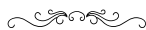
ואחר שנתפשטו הכוללים והחלוקות ללומדי תורה ובלא"ה עשוין כל הדמים שציד הממונים רק עבור ת"ח כבקשת התורמים, ממילא ראוי ת"ח להתפקד ברשימת הלומדים ואי"ו משתמש בכותרה של תורה, אלא שהנדיבים החפצים להיות שותפין עם הלומדים אינן מכירין את כל הלומדים לצוא לכאור"א בפ"ע וגם רבים המה, אצל לפשוט יד ולדרוש בנע כסף בעבור התורה מאן דכר שמיה.

ובתוך דברי הרמב"ם תראה כי אין מחלוקת בין הרמב"ם לשאר פוסקים, דהנה הרמב"ם ז"ל סיים בדברים שהתירה התורה רק לת"ח מטיל מלאי לכים תלמידי חכמים, ושתמכר סחורתם תחילה ותתפס להם ראשית השוק דוקא והן כמתנות לכהן והמעשרות ללוי, ופטרה התורה את כל הת"ח מחובות השלטון כולן, מן המיסים, והאכסניות, ומיסוי הנפש, ויפרעם בעצורם הקהל, ובנין החומות וכיו"ב ואפילו היה ת"ח בעל ממון רב לא יחוייב בדבר מזה וכמו שפטרה התורה הכהנים ממחצית השקל, והנה יש לשאול אמאי אין כאן חילול ה' כלפי ההמון שמשתמטים הלומדים מהוצאות בנין העיר ומהמיסים וכי בשביל שהם לומדים צריכין כולן לשאת בהוצאותיהם, וק"ו עשירים שבת"ח מהיכי תיתי, וכי מפני שעסקו בתורה אינן כאחד האדם אדרבא הם יהיו לדוגמא היאך צריך להתנהג, אלא ודאי יסוד התקנה היתה לסייע ללומדי התורה ע"י שיכבדו את לומדיה ויסירו מהן ככל האפשר עולו של עולם כדי שיוכלו להתמסר לתורה וזו טובת כל הציבור, וכל בני העיר מטיין

שכס להיות להם כזולון ליששכר שיעסקו בתורה בלא עול הולאות שאין פרטיות, ומתוך זה יבואו הנדיבים שבעם להחזיקם בכל הזכותם, ונמנע דגם הלל וחזריו שלא נהנו מאחרים לדברי הרמב"ם, מ"מ נהנו ממיסוי כל התושבים הנעשין ע"י טובי העיר.

ובמב' זה מוכח כדאמרן דכונת הרמב"ם בקראו תגר על אלו הצאים לדרוש צפה הבו לן בשביל תורתנו, או דסברי דזהו חיוז לתמוך בכל הלומדים, ואיתא במדרש לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ושניים להם אוכלי תרומה שפרנסתן מנזיה להן, וכבר הביא התשב"ץ הא דאיתא בשבת קי"ד א' איהו ת"ח שצני עירו מנזין לעשות מלאכתו כל שמניח עסקיו ועוסק בחפצי שמים, למאי נפ"מ למיטרה ל' בריפתיה, ואיתא ביומא ע"ב ב' ריו"ח רמי כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשית ארון עצי שטים מכאן לת"ח שמנזין צני עירו לעשות מלאכתו, ואיתא בתנחומא פ' תצוה מעשה בסופר א' שעלה לירושלים בכל שנה ושנה הכירו צו צני ירושלים שה' אדם גדול בתורה א"ל טול ממנו חמשים זהובים ושצ אללנו, ושנינו באבות פ"ו מ"ט בעובדא דר"י בן קיסמא שהציעו לו לדור במקום מסוים תמורת אלף אלפים דינרי זהב ואצנים טובות ומרגליות, והשיב להם איני דר אלא במקום תורה, אבל עכס הצקשה לא היה דבר מופרך.

פרק מא

בחובת החזקת הישיבות והבוללים

יומא כ"ח ב' מימיהן של אצותינו לא פרשה ישיבה מהם כו', גדולי הדורות באחריותם לכלל ישראל שקדו להעמיד דורות ישרים, ואס אין גדיים אין תיישים, וא"א ללמוד עם הגדיים בלא להאכילם ולהעמיד עליהם ראשי ישיבות ומורי דרך, הרי טובת כאו"א מעמ"י להשתתף במפעלי הישיבות לקיום ההמשכיות של כל האצאים, כי בלעדי תורה בעס תכבה גחלת היהדות, ומעולם לא התקיימה קהילה בישראל בלא מורי הוראה, ומאין לן מורי הוראה אס לא מאותן ישיבות, ומאין לן ישיבות אס לא מתמיכת אחצ"י, ולא פסקה ישיבה מישראל בכל גלותם, ומקומות שלא היו ישיבות בגלילותיהם חרב כל היהדות שס, הלכך ראשי ישיבות הנצבים במערכה על חינוך הגדיים קוראים לכל נדיבי עם בואו והשתתפו עמנו, הנוכל להתמסר לרוח וגשם אין, הנוכל לתת לאצאים לשוטט בחונות קריה ככל

העמים, ומה יעשה הבן ולא יחטא, ומי יעמוד בפרץ לשמור על טוהר המחנה כאשר שמרו ראשי הישיבות בכל הגלויות על המשכיות העם.

ובאמת היה ראוי מטעם טובי העיר ליטול מיסים מבני העיר להחזקת הישיבות בעיר, וטובת כל העיר בזה, כי צפריחת חיי תורה בעיר תהיה נציונה קודש לה', ויהיו אלאפי בני העיר מוצתים ללכת בדרך ישראל סבא, והשראת הקדושה תחפוף על העיר מפני פורצי גדר. והן הנה דברי הרמב"ם ז"ל בזה' דעות פ"ו ה"ג מ"ע להדבק בחכמים ותלמידיהם כו' לפיכך צריך אדם להשתדל כו' ולעשות פרקמטיא לת"ח ובסה"מ מלוא ו' והוא מגמ' כחוצות קי"א ב' העושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו מעה"כ כאילו מדבק בשכינה כו'.

והן הנה דברי הרמב"ם בזה' שמו"י פי"ג הי"ג ולמה לא זכה לוי בנחלת א"י ובציזתה עם אחיו מפני שהוצדל לעבוד את י"י כו' לפיכך הוצדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל כו' אלא הם חיל השם כו' ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והצינו מדעו להצדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעבודו לדעה את ד' והלך ישר כמו שעשה האלהים ופרק מעל נוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים כו', וכי היכי דצבא מחזיקים העם צפרנסת כל חיל וחיל, ה"ג חיל ד' הוא בלתי נפרד מכל העם והוא חוסן וסגולת עם ישראל להגן עליהם, וכשם שא"א לצבא בלא פלוגות ומנציה ומפקדים הממונים כאו"א על משמרתו, ה"ג א"א לעמ"י בלא לומדי תורה.

ראש ישיבה המחזיק מאות תלמידים ואין צידו לפרנסם ומקצץ אלל אחצ"י לזכותם בהחזקת תורה כדי להעמיד דורות מעתיקי השמועה שלא יאבד שארית ישראל בגולה, הרי זה קידוש השם, כי הכל יודעים שא"א להתמסר לחכמת התורה בעוד הקרדוס ציד להתעסק בהצלי העולם, וכבר כתב הי"ש חולין פ"ג ס"ט כי א"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשה ידיו, והמרצין תורה ברבים עון הוא צידו אם לא יקבל מאחרים, אפי' יודע מלאכה וחכמה שיוכל ליגע בה להרויח כדי לפרנס את ביתו, בון יצונו לו באהבת התורה ולומדיה, כי א"א שיצטל מלימודו. ועוצדא דר"ט שגנטער שנשתמש בכבוד התורה, וכן עוצדא דר' יונתן בן עמרם דאמר פרנסני ככלב וכעורב שלא רצה להנות בכבוד תורה, אינו סותר לכל פניית ראשי הישיבות והכוללים לנדיבי עם בצקשת סיוע, דאין הלומדים משתמשים בכבוד התורה בתואנה שמחויבים להם, אלא הפניה לכא"א להחזיק בעץ החיים שלא תמוש התורה מפינו וזרענו עד עולם.

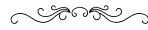
אִתָּא צמכות י' א' מי גרם לרגלינו שיעמדו צמלחמה שערי ירושלם שהיו עוסקים צמורה, ואיתא צפוטה י' א' דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא צת"ח שנאמר והמלך אסא וגו', אר"י א"ר אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, ואיתא צפוטה דצמלחמות מנזה הכל יונאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, ולפ"ז יתכן דת"ח ישארו צציהמ"ד גם צמלחמת מנזה כי היכי דהיה חלוק צענין אסא צין חתן וכלה לת"ח, והכי איתא צנדרים ל"צ א' א"ר אצבו אר"א מפני מה נענש אצבהס אצינו ונשתעצדו צניו כו' מפני שעשה אנגריא צת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ציתו, וכתב הר"ן שם שעשה אנגריא צת"ח שהולכן למלחמה כו', ואיתא צתענית ז' צ' דצעון ציטול תורה נעצרין הגשמים וא"כ צזכות לימוד התורה זוכה כל עמ"י לגשמים צעתם.

והדברים ידועים דכל עניני העולם על כרעיו וקרצו נצטוו צצביל לימוד התורה, וכבר כתב הרמב"ם הל' מלכים פ"צ ה"ד דלא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו צעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמות, אלא כדי שיהיו פנוין צמורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומצטל כדי שיזכו לחיי העוה"ב.

סוף דבר הוראת הש"ך יו"ד סי' רמ"ו סק"ך שכל שאין לו ממה להתפרנס מותר ליטול שכרו ללמד, צין מהתלמידים עצמם צין מהצבור, אלא שאין לאדם לפרוק עול מלאכה מעליו כדי להתפרנס מן הצריכות כדי ללמוד, אבל אם אינו יכול לעיין צשמעתא כראוי אם יעסוק צמלאכה מנזה ליטול מהחפץ ליתן, וראינו כל חכמי ישראל קודם זמן הרמב"ם ואחריו נוהגין ליטול שכרם מהציבור, ואפשר שהסכימו קן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאלו לא היה פרנסת הלומדים והתלמידים מנזיה לא היו יכולין לטרוח צמורה כראוי והיתה התורה משתכחת ח"ו.

בבה"ל סי' רל"א הציא תשובת דבר שמואל אם לעסוק צמורה ולהרבות גבולו בתלמידים כל ימי השבוע וליהנות מאחרים, או ליהנות מיגיע כפיו כל ימי השבוע, ולעסוק צמורה ציום השבת, ויקצע עיתים לתורה צאמצע השבוע, והשיב שאפילו הרמב"ם ז"ל יסכים צנד"ד דכיון דא"א לזה האיש החפץ צחיים להתקיים תלמודו צידו לזכות צו את הרבים, כ"א צסיפוק צרכיו ע"י אחרים, הרי הוא ככל המון הדיינים והחכמים שהיו מקבלים שכר מתרומת הלשכה, והעירוני

דמאמר מרבינו יצחק אלחנן זללה"ה כתב על תשובת ד"ש דמרצה גבולו בתלמידים
לאו דוקא, אלא ה"ה כל הרוצה ללמוד אפילו בינו לבין עצמו.

פרק מב

בעסק התורה אחר הנישואין

בתובות ס"א ז' התלמידים יוצאין לתלמוד תורה כו' וזגמ' ברשות כמה כמה
דבעי, מכאן תשובה לרוטנים על דרך חיים שנתחדש דור האחרון לפיה
כל נושא אשה עוסק בתורה ואינו נושא בעול פרנסת הבית, ומציאים סמך לדבריהם
מדברי הרמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"י כל המשים על לבו שיעסוק בתורה, ולא
יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הדקה הר"ז חלל את השם כו', ובכל סוגיות הש"ס
מבואר דכבר היה לעולמים תלמידים שעסקו בתורה כל היום אחר נישואיהם ולא
מנעוהו חכמים כשנעשה הדבר ברשות האשה, ועאכ"כ צנישאו ע"ד הכי כמנהג
בני הישיבה האידנא.

ובבמה עובדא איתא בגמ' בכתובות ס"ז ז' ביהודה בריה דר' חייא חתניה דר'
ינאי דהוה אזיל ויתיב צבי רב כל השבוע, ורבי איעסק ליה לבריה צי ר'
יוסי בן זימרא פסקו ליה תרתי קרי שנין למיזל צבי רב, ורבי חנניה בן חכנאי
יתיב תרי קרי שני צבי רב, ורבי חמא בר ביסא אזיל יתיב תרי קרי שני צבי
מדרשא, ור"ע יתיב כ"ד שנה, וברתיה דר"ע עבדא ליה לבן עזאי הכי לפירש"י
שם, ורב יוסף בריה דרבא דשדריה אצוהי לצי רב לקמיה דרב יוסף פסקו ליה
שית שני כי הוה חלת שני מטא מעלי יומא דכפורי אמר איזיל ואיחזינהו לאינשי
ביתי שמע אצוהי שקל מנא ונפק לאפיה אמר ליה זונתך נזכרת, א"ד א"ל יונתך
נזכרת, איטרוד לא מר איפסקין ולא מר איפסקין, ופירש"י דשקל רבא כלי זיין
להלחם עם בנו ומתוך המריצה לא הספיקו לאכול סעודה המפסקת, והדברים
נוראים דתחת לקבלו בצרכת שלו' עליכם לאחר ג' שנים שנעדר מציתו ינא במלחמה
לקראתו בעויה"כ על שחזר טרם זמנו.

ולמודנו שהיה הדבר נפוץ בימיהן שעסקו בתורה שנים רבות אחר נישואיהם, וצבי
מדרשא הוו עוד הרבה תלמידים, ואיתא בעירובין כ"א ז' דרש רבא מאי
דכתיב לכה דודי נלא השדה וגו' צא ואראך ת"ח שעסקין בתורה מתוך הדחק,
ודרשו שם שחורות כעורב צמי אתה מוצאן צמי שמשכים ומעריב עליהן לביהמ"ד,

רצה אמר צמי שמשחיר פניו עליהן כעורב, רצא אמר צמי שמשים עצמו אכזרי על צניו ועל צני ציתו כעורב, כי הא דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לצי רב אמרה ליה דציתהו יוקי דידך מאי אעביד להו אמר לה מי שלימו קורמי צאגמא, ופי' ששאלה אשתו מה אתן אוכל לילדיך והשיב לה דלא כלה העשב צאגס הראוי להאכיל הימנו לילדים, וצגמ' הציאו מעשה זה לשבח, והא דאמרו גיטין ס"ז ב' רב יוסף איעסק בריחיא רב ששת איעסק בכשורי אמר גדולה מלאכה שמחממת את בעליה, החם מייתו לה לענין התעמלות להועיל לגופם וכדמוכח בכולי סוגיא עי"ש.

איתא בקידושין כ"ט ב' אר"י אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה, ר' יוחנן אמר ריחיים צוארו ויעסוק בתורה ולא פליגי הא לן והא להו, ופירש"י הא לן הא להו צני צבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים צא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם, אין צרכי הצית מוטלים עליו, נושא אשה דהוה צלא הרהור, ואח"כ הולך ולומד תורה, להו לצני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהו צרכי הצית מוטלין עליו ויצטלוהו, ומצואר דלכו"ע אפשר לעסוק בתורה אחר הנישואין צלא להתעסק בפרנסה, וגם ר"ת צחו' שם לא חולק אלא צעניים ממש, אצל לפי מצב צני תורה היום שיש להן לחם לאכול וצגד ללבוש, וכל הנידון אם לצאת לפרנסה הוא לרווחא ולנורך נישואי הילדים בזה לא חלק אדם מעולם דיכול ללמוד תורה, ויעוין בריטב"א דיש מפרשים דשמואל איירי צצני צבל שהיו נשיהם עמלות וטורחות אחר מזונותיהם, וכ"כ צצהגר"א יו"ד סי' רמ"ו סק"ט דצכה"ג שא"צ לטרוח עבור מזונותיו לא נאמר שילמוד ואח"כ ישא, וכתב הרמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ד דאם היה הוא רוצה ללמוד תורה ויש לו צן ללמוד תורה הוא קודם לצנו, וכשם שמצוה עליו ללמד את צנו כך הוא מצווה ללמד עצמו.

בדורות האחרונים אשר פשתה ההשכלה צעולם וההפקרות הומה צראש כל חולות, וכל היוצאים לשוק החיים הרת הסכנות כל עתיד קדושת ציתם על המשקל, הנה ראו גדולי הדורות כי אם לא ייסדו קיצון לאצרכים נשואים שימשיכו צעמל התורה לא יהיה עתיד לצית ישראל, הרי עת לעשות לה' להחזיק את המסכימים ללמוד מתוך הדחק להציל את המשך כל הדורות, ולהעמיד מתוכם את החכמים והמורי ההוראה וגדולי ישראל.

עם ישראל כולו צריך ללגיונות ולגדודים של עוסקי תורה לעמוד כסדר צפני נחשולי הנסיונות המסתערים על חלונותינו, ואלמלא הלומדים מי יודע כיצד היו נראין האחרים, דע"י עמל התורה צהיכלי התורה נשפך רוח טהרה צעולם, וגם צצביל

משקל אלף נכנסים למקרא ואחד יוצא להוראה, דאי ליכא לאלף ליכא לאחד, ואף אם היו יחידים שיסכימו לעמול בתורה לא די בזה להחזיק את כלל ישראל בים המתינות, וכידוע מקומות התורה הן מגדל אור לכל סביבותיהם, ושני בנ"א המשתתפים ביניהן האחד במלאכה והשני בתורה, קדוש ה' הוא בעולם החומרי לחפון ליטול חלק בעניי רוח ונצח, [והאידנא הרבה מהחילול ה' בא מאלו שאין מכירין מהי תורה ונדמה להם או כשאר החכמות או רח"ל כחכמה שאין בה תועלת לעולם עפ"ל].

והדבר פשוט שיכול האדם להתנות קודם נישואיו שרצונו לעסוק בתורה כל ימיו, ולא להתעסק בפרנסה ואינו מתנה על מה שכתוב בתורה, ובדורנו בנ"ד ההורים והבנות צבחים שומרי תומ"צ אינן חפצים בשום אופן בחתן שאין שאיפתו לישיב בחצרות בית ה' כל ימיו, וכמעט כל הבחורים נישאין ע"ד שאם יהיה חפצו לעסוק בתורה כל ימיו לא ימנעו בעדו, והבנות שנתחנכו במוסדות בית יעקב על ערך לימוד התורה עז חפצם לזכות בצעל ת"ח ולהיות שותפין בשכר לימוד התורה בעוה"ז ובעוה"ב.

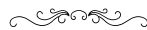
ובנגד הטענה שרצו הנושאים מחמת העניות שצבית לומדי תורה, אין הדבר אמת כלל, צדורות קודמים (שלפני המלחמות) שבה עמלו כולן לפרנסתם היתה תופעת הנשירה רבה הרבה יותר ע"י תנועות נוער למיניהם, וכל רבבות החילונים, הם נאלצים להורים שעמלו לפרנסתם, ומהם אנשי מעמד אמידים גבירים וראשי קהל, ואנן סהדי דשורש כל התנועות והאידאולוגיה הן תירוצן לפריקת עול דעבדא בהפקירא ניהא ליה, ואדרבה נתמעטו הנושאים בעקבות מסגרות הישיבות וצית יעקב, והדברים ידועים כי תופעת הנשירה רח"ל מחמת חוסר אהבה והערכה, והרבה ממיעוט חכמה בחינוך הראוי, ועל כולנה הפריצות והמתינות כאש צנעורת, מלצה דמיון לצבות נעירים ונדה במכמורותיה שלא זכו למשכן האור, וכמדומה דיש להתפאר על רבבות ראשי בתי אב ונערי ובחורי ישראל וצנות בית יעקב בארץ ובתפוצות אשר לא כורעים לצעל במערבולת התאוות הגועשת והשוטפת בים החיים, וקוצעים עיתים לתורה אחד המרבה ואחד הממעט, וברוב רובן של קהילות ישראל אין לך בושא כנער או בחור שאינו עוסק בתורה בשיבה, ואין לך כבוד כת"ח רום המעלה.

והל"ב אומר דהרבה מקדושת כח התורה שנתרבה בכל אחר ואחר מזילה רבים וטובים שלא יטו מהמסקילה, וכבר כתב החזו"א דבני תורה העמלים בתורה לאמתתה מזילים ילדים הרבה ואנשים רבים מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"צ בשפע

קדשם בהשתפך רוח טהרה בעולם, ובסביבות בעל תורה אמתי הדבר ניכר לעינינו והשפעה מרובה על אנשים הרבה מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה, וכמו"כ יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם.

ובנגד הטענה שאין צדי האב העוסק בתורה לשאת בהוצאות נישואי ילדיו, הדברים ידועים שלא נמלטו מזה גם אותן המתפרנסים מיגיע כפם, מפני שהוצאות המחייבה רבות, וכידוע גם העוסק במלאכה הוצאותיו השוטפות מרובות משל בן תורה, ולצד מיחידים אמידים וגצירים אין צד ההורים לשאת בהוצאות הנישואין והחילוק בין בני תורה ליגיעי כפים הוא בהרווחה כלכלית שוטפת, וגם אם נודמן לחסוך סכום ניכר לא יועיל אלא לנישואי ילד או שתיים, אבל המשפחות המבורכות הנפשות מרובות אין להן יתרון על הבני תורה, ואדם העמל לפרנסתו שעות רבות במשכורת מרווחת, אפי' יחסוך שליש ממשכורתו כל חודש במשך עשרים שנה לא יהיה צידו אפי' חצי מהוצאות נישואי ילדיו, וכידוע לא קם אצ לעשרה ילדים שהצליח לחסוך שליש ממשכורתו לחודש במשך עשרים שנה רזופות.

ואדרבא אותן ת"ח העמלים בתורה זוכים לסייעתא דשמיא מיוחדת הידועה לכל, ותנן אבות פ"ג מ"ה רבי נחמיה בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעצירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ כו', ודורנו כדור המדבר ניזונים ממנו כאשר ראו עיינינו ולא זר ניסי ניסים בנישואי ילדים, מצלי יכולת לסבך ארון האריך וכינף, והרבה שלוחים למקום. ועל כולנה יש לזכור כי היציאה למסחר בשוק החיים בדורנו אשר הפריצות והכפירה והזלזול בקדשי ישראל הומות בראש כל חוצות היא סכנה גדולה ליחיד ולרבים הן בעיני קדושה והן בקרירות טהרת הלב, ורבים חללים נפלו בשווקים במהמורות היצר האורז בגלוי ובסתר, ולואי ויזכה כאו"א להיות נמנה על אלו המקבלים על עצמם עול תורה באמת.

פרק מג

גדול המחטיאו וגלות השבינה

קיימא לן גדול המחטיאו יותר מההורגו, ובעוה"ר מאז יסוד ההשכלה והציונות ימ"ש, לא היה חורבן כחורבן הלז, אשר הפילו ברשתם רבבות רבבות אלפי ישראל, אנשים נשים וטף נער וזקן בחורים ובחולות, לעוקרם ממקור קדושת ישראל ורוח ישראל סבא, ועלתה צידם רח"ל מה שלא עלה ציד עמלק והמן ונבוכנצר

וסנחריב ימ"ש, דאינהו זממו לגוף, ואינהו הכחידו רבבות אלפי ישראל מכל זיק רוחני. ואיתא צע"ז י' ז' לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו, וכתב מרן החזו"א זללה"ה יו"ד סי' קנ"ז סק"ה דלא יניח ד' גין ונכד לעמלק היינו בעושה מעשה עמלק, ולפ"ז רח"ל מנזות חיוז מחיית עמלק האידנא נאמר על דרכם, דענין עמלק בעושה מעשה עמלק, והדבר פשוט וברור דמעשים הללו להחטיא את כלל ישראל להפשיטם מכל המנזות ונכשלין בכריתות ולאחין וכל איסורי תורה שעה שעה גרע הרבה יותר ממעשה עמלק להחטיא ולהכחיד את הנשמות רח"ל, ונהי דדין מורידין ולא מעלין ליכא האידנא משום דאין יד ישראל תקיפא, וגם רוצן מינוקות שנשבו (וכמו שהאריך מרן החזו"א זללה"ה ציו"ד ס"ב סקט"ז ד"ה ונראה) אצל לקושטא מעשיהן מעשה עמלק והו"ל כתינוק עמלק].

והנה פשוט לכל בר צי רב דזוהמתם ונחנתם בהפקירא בטומאת קדושת א"י, עולה על מעשה נבוכנצר בקודש רח"ל, ואוי לנו שכן עלתה צימנו, דהכפירה הומה בראש כל חולות הפרועות, וזרע אברהם יחזק ויעקב נכשלים בשאט נפש בכל עזירות שבתורה, וכבר אמר דהע"ה (תהלים קל"ט) הלוא משנאיך ד' אשנא ובתקוממין אחקוטט, תכלית שנאה שנאחים לאויבים היו לי, וסוד הידוע לכל כי כל חורבן אירופה ברצח שש מליון יהודים הרבה באשמת הציונות שהציתו שנאה באומות העולם הן בגרמניה והן אצל הישמעאלים, ודם ישראל ניגר כמים עד עכשם היום הזה בחולות. עפעפים יזלו מים בגלותא דשכינתא, כאשר בפלטרין של מלך עוקרים את רצון המלך בכל התרי"ג מנזות, אוי אוי פלגות נוראה שנאטננה אצל יושבי ארץ ישראל, ולב מי לא יצין התאניה והאניה וההסתר פנים. מזמור לאסף חלקים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלם לעיים, ויה"ר מלפני אבינו שצשמים שיטהרנו מחטאותינו כשלג וכזמר ויזרוק עלינו מים טהורים ויטהרנו מכל טומאתנו ומכל גילולינו וצא לציון גואל בצ"א.

הנה גלות השכינה וההסתר פנים, יתכן לפ' ע"פ הידוע דכל הנשמות חלק אלוה ממעל, [עיין זוה"ק והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, מאי והרוח תשוב דא שכינתא דאיהי רוח קדישא כו'], ופגם החטאים כביכול פוגם בעליונים, ומשעה שחרב ציהמ"ק ופסק הכפרה ע"י הקרבנות, הרי אויר העולם עכור בטומאת החטאים, וא"א לשכינה הטהורה לדור בכפיפה אחת עם עכירות החטא למטה, וכשהשכינה אינה יורדת למטה היינו מנצ של הסתר פנים, והיינו דכתיב ולא יהיה בך ערות דבר ושצ מאחריך, דע"י פגם ערוה כביכול נפגם מקדושת עצמותו ית' דהנשמה וקוב"ה חלק אחד, ועצמותה של שכינה בהכרח מסתלקת, [וחומר עריות

שנעשה בגוף עם המה משכן הנשמה כחטא בתוך ביהמ"ק, לאפוקי שאר חטאים שאין החטא בתוך הגוף ממש].

ועל דרך זו יתפרש הא דאמרו שבעות ל"ט א' מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה, כי נשמות כולם חצוצים חלק אלוק ממעל, ונמצא דכל הנשמות יש בהן חלק אחד המחולק לגופים נפרדים, ושמעתי מאחמו"ר זללה"ה שהשיב לאפיקורס ששאלו על דאגת החרדים לדבר ד' למנוע חילול שבת ואכילת טריפות וחזיר מכל ישראל, דערבות זו מצייה נמי אללם וכלל אוה"ע, בעת ראותם איש החפץ לאצד עצמו לדעת, עושין כל טנדקי למונעו, ומשום דכל בר דעת משכיל מדין דהאיש הלו במנוקה, ומליין אותו משעה הקשה ששרוי בה, ע"י שכופין אותו להמנע מלפגוע בעצמו, ודכוותה כל ישראל ערבים להציל את החינוקות שנשבו מלאצד עצמם לדעת.

ולאחמור יומתק עוד הבטחת עוה"צ עבור כל ישראל, דבהיות הנשמה הישראלית חלק אלוק ממעל בהכרח היא קיימת לנצח, ועפ"י יתכן לפרש ענין דדיק ורע לו ורשע וטוב לו, כי נשמות הצדיק והרשע כולהו כנשמה אחת ורק הגופים מחולקים, וכיד שמאל הנענשת על חטא יד ימין, והעירני הרי"ע שליט"א דכעין זה איתא בירושלמי נדרים פ"ט ה"ד כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך. היך עבדא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידי תחזור ותמחי לידיה, והיינו דיחס איש הישראלי לחברו כיחס יד ימין ליד שמאל, ויעוין בגליונות החזו"א לחומש [נדפס בסוף חזו"א טהרות] דאיש המשדל את חברו בין בכפיה בין צפיתו לעבדות ד', לא הוי ציטול הצחירה, כיון דהמעשה עושה צחירה, וכל ישראל כאיש אחד, ופי' הרי"ע שליט"א דכונת מרן ז"ל כדאמרן, דכל הנשמות כנשמה אחת המחולקת בגופים.

והנה ירדת כל חלק וחלק אלוק לחומר ולצחירה, הוא מסודות הצריאה, דבהתמזגות קדושת הנשמה עם מלחמת החומר מתעלה הנשמה, וע"ד זו יש לפ' דרגת הנצואה מלפנים צישראל, דכביכול היו הנשמות טהורות יותר וקשורות וקרוכות לחלק האלוק ונורות לשכינה, וכשנתמעטו הלצבות והעכיר החטא את אור העולם, אין קדושת הנצואה כביכול סובלת טומאת הארץ, [ולפ"י יתכן איש צדיק דאילו היה צדור ההוא היה זוכה לנצואה לפי דרגת קדושתו, וע"ד שאמרו בנח איש צדיק בדורתי למ"ד לשבח].

וראיתאן עלה יתפרש משל הנחיות של נשמות ישראל בעוה"ב, כי הנשמה היא היא מחלק האלוק שאין לו סוף, ולעומת זה רח"ל הכרת, הוא גוף

שנעכר בטומאה כה גדולה, עד שנתנתק ניצוץ החלק האלוקי מעצמותו ית', וממילא אצדה חיותו הנלחית, דחיות הנשמה ויניקותה מציצורה לעצמותו ית'. והנה קוצ"ה ואורייתא חד הוא, והעוסק בתורה מתאחדת נשמתו שהיא חלק אלוק ממעל עם התוה"ק, וזה השלמות השלמה שהפליגו בה חז"ל צעמל התורה, דע"י היגיעה בתורה צמשכן המח מתקשרת ומתאחדת הנשמה והתוה"ק, והיינו דשינוי ות"ת כנגד כולם, ואמרו גבורים ציד חלשים, וגדולה מזו טמאים ציד טהורים, וגדולה מזו רשעים ציד נדיקים, וגדולה מזו זדים ציד עוסקי תורתך.

פרק מד

שמחה והסתר פנים

דברים פכ"ז פמ"ח תחת אשר לא עצדת את ד' אלוקיך בשמחה וגו', וכתב צקהלת פ"ח פט"ו ושצחתי אני את השמחה וגו', הנה העדר השמחה מהעדר שלות הנפש, והעדר שלות הנפש מהעדר האמונה וצטחון, כי לא נעשה ולא יעשה שום דבר בעולם קטן כגדול שלא בהחלטת צורא כל העולמים, וכמאמרס ז"ל אין אדם נוקף אצבעו למטה אלא"כ מכריזין עליו מלמעלה, וצורא העולמים אצ ראשון לכל הרחמים, וכל מעשיו צחסד, ומזומן בכל רגע לשמוע קול קוראיו וקרוצ אליהם, ועושה רצון יראיו.

והידיעה הלזו נוסכת שלוה המציאה את השמחה, ולהאמור יש לפרש הא דאמרו חכמים משנכנס אדר מרצין בשמחה, משום דצחודש זה נסתיימה שרשרת מאורעות ארוכה ע"פ תשע שנים שנצטרפו למגילה אחת, דצחצונות בה חזינן דמאורע הצטרף למאורע ונארגה ישועה גדולה, ואשר נדמה צשעתו כצרה משם תצמח ההללה, הצצונות זו מציאה צכנפיה שלווה ועמה שמחת הנפש, שמחת הרועג, שמחת הצטחון, דאין שום רע ומר מאתו ית', שמחת הגמול עלי אמו, והדא הוא דכתיב תחת אשר לא עצדת את ד' אלוקיך בשמחה, ומה העון הגדול אשר הפליגה תורה צו כתשובה על סיבת הקללה, מפני ששורש הירידה הוא צהעדר האמונה המוחשית המציאה לעצודת ד' שלא בשמחה, ומיד מתגלגלין לחטאים, והעובד את ד' בשמחה והיינו שאמונתו מושרשת צלצו מול עיניו תמיד, שמור הוא יותר מן החטא.

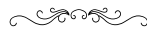
בתב צמ"צ סי' תרס"ט סקי"א והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג צאה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. וכתב החזו"א

עיקר העבודה בשמחה, כי באמת אין כל עצב בעולם, למי שמכיר באור האורות של האמת.

איתא בתיקוני זוהר דעצבות פוסלת בכהן, וז"ל הזוה"ק תקונא עשרין אחד ועשרין וארריך למחדי זה הדא הוא דכתיב ושמחת בחגך דאיהי חדוא דקצ"ה אתקריאת ומאן דאזיל למחמי לה נריך לנטרא גרמיה מעציבו דאיהי לילי"ת חשוכא עצבון שאל טחול דאיהי מוס ועליה אתמר כל אשר צו מוס לא יקרב עכ"ל, ויעוין שבת ל' ז' ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות כו' אלא מתוך דבר שמחה של מנחה.

חולין קל"ט ז' אסתר מן התורה מנין ואנכי הסתר אסתיר, הנה דבר הנסתר יתכן בז' אופנים, האחד דהדבר מכוסה, או שהעין מכוסה, ודכוותה יתכן לפ' הסתר פנים דקוצ"ה, דלאו דוקא דחלילה הקצ"ה מסתיר פניו מעמנו, [וכדאר"י חגיגה ה' ז' ואנכי הסתר וגו' ידו נטויה עלינו שנאמר וצלל ידי כסיתיך], אלא דמחמת ירידת הדורות והעדדר דרגת אמונה טהורה ורופה, כדיכול אין אנו רואין את מעשה השי"ת בכל דבר ודבר, וכמים הפנים אל הפנים אין השכינה קרובה לרחוקים, אלא קרוב ד' לאשר יקראוהו באמת, [ולשון הסתר אסתיר נהי דמשמעו שהוא כדיכול יסתיר, אבל יתכן לפ' דע"י החטא נגזר דיסתתמו עיניהם של ישראל, מלהרגיש את הבורא כראוי, וזה בכלל הסתר פנים שסיבב הקצ"ה].

ובר' מגילת אסתר כולה הסתר פנים, שלא ראו ישראל את הישועה הנארגת ברנף המאורעות, מחמת שנכשלו בחטא השתתפות בסעודתו של רשע, ובשעה שהתפללו והטביעו את האמונה בלצם, באה ההללה הגדולה, ונפקחו עיני כל ישראל לראות באמונת אומן את ההשגחה הפרטית, וקימו וקבלו, וכדאמר [שבת פ"ח א' ובשבעות ל"ט א'] קיימו מה שקבלו כבר, ואמרו מגילה ז' א' משמיה דשמואל קימו וקבלו, קימו למעלה מה שקיבלו למטה, אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבז מדשמואל דלית ליה פירכא.

פרק מה

תחיית המתים

ברכות ס' ז' ואחיה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה צי לעתיד לבא, שואלין העולם לפי המקובלנו בסוד גלגולי נשמות [עין מהרש"א אגדות שבת קנ"ז ז']

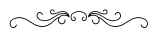
וצנדה ל' צ'] לאיזה גוף תחזור הנשמה בתחיית המתים, והנה יש לפ' כפשוטו
 להגוף כידוע אינו אלא רק לבוש לנשמה, וכי היכי דכל אדם יש לו כמה
 מלבושים ה"נ הנשמה, וא"כ יתכן שהנשמה תחזור לגוף חדש לגמרי, וכל
 התהפוכות דעדו על הנשמה בכל גלגוליה כגון נשותיו ונאצאיו בכל גלגול וגלגול
 הכל ענין גשמי להביא לתכלית ביאת כל הנשמות לעולם, ומסובב הסיבות סיצב
 איזה נשמות יחיו צוותא וכו', [כגון אם חיו בעולם אלק אנשים ונשים אבל
 הנשמות היו רק מאה, דכל נשמה נתגלגלה עשרה פעמים], ומ"ל דנשמה פלונית
 בגלגול פלוני היתה אשה של נשמה אלמונית [זה מסוד ד' בקשרי הנשמות],
 אבל סו"ס הנשמה תתחדש כאילו לא עדו עליה שום דבר מעולם, כי כל
 המעשים והמציאות שהיתה בעולם לא היתה אלא לתכלית טהרת הנשמה, ונמצא
 דכביכול יצא האלוקים בתחיית המתים הכל מחדש וכל התהפוכות כמאן דלא
 הוו, ולפ"ז אין בתחיית המתים פלוני בנו של פלוני ופלונית אשת פלוני, ונתיישב
 היכי ישובו לדור בכפיפה אחת אשה שנישאה לכמה אנשים וכיו"ב, דלקושטא
 נשמה זו לא תחזור לאף אחד מהם והכל היה כחלום גרידא וד"ל, ולהאמור
 י"ל דתחיית המתים אין הכוונה דכל גוף וגוף שצכל קצר וקצר תתלבש בו
 נשמה, דהלא יש נשמה שהיתה בתוך כמה גופים, אלא הכוונה דנשמת גוף זה
 תקום לתחייה חדשה.

אך קשה מחזון העצמות היבשות ביחזקאל פל"ז דהקצ"ה מציא בהם רוח ומעלה
 עליהם בשר וקורם עליהם עור, וכתיב שם הנה אני פתח את קברותיכם
 והעליתי אתכם מקברותיכם וגו' [עיין שבת קנ"ב צ'], וי"ל דכביכול יתאחדו כל
 הגופים של אותה נשמה לגוף אחד, א"נ תתחלק הנשמה הרוחנית לכמה גופים
 [שו"ר דכ"כ צל"ח הוצא צמח], אבל אין בהכרח שיחזרו להתאחד כאו"א עם
 אשתו וזניו, דמציאות המשפחות אפשר דאינו אלא כחלום, כיון דלקושטא מציאות
 הנשמה אינה קשורה לעיני משפחות הגשמיים, אלא לקשר הרוחני שביניהן, וצב
 מסובב הסיבות לאחד שוב את קשרי הנשמות בגופים החדשים, [ונוסח צרכת
 הרואה קברי ישראל ששנינו צברייתא צרכות נ"ח צ' ועמיד להקימכם צדין כו'
 והוא עמיד להחיותכם ולקיים אתכם יתפרש להחיות הנשמה בעולם המעשה,
 והצל"ח שם דקדק לשון וידע מספר כולכם כו', דהקדים ידיעת המספר לתחיה
 וא"כ עם הגופות המתים ידבר שידע מספר כולם וכל הגופות צכלל, ועל כולם
 שוב אמר ועמיד להחיותכם שכולם ישארו חיים, והביא גירסת הרי"ף ועמיד
 להחיותכם, ויש ליישב דמספר כולכם קאי על הנשמות, וחשבון מספר גלגוליה

בגופות]. ועוד יתכן ע"פ סוד דנשמות משפחתו של כאו"א חצובות מחלק אחד, וסמך לזה שנינו במסכת כלה רבתי פ"ד שש בחלקך זו אשה וכן הוא אומר ומה חלק אלוה ממעל.

ולפי סוד הנשמה כידוע שהיא חלק אלוה ממעל [עיין מהרש"א באגדות מנחות מ"ג ב'] בלא"ה ניחא דשורש כל הנשמות כחטיבה אחת והחלוקה לגופות כמוהו כב' שרולי בגד אחד, [ויתכן דזה גם בכלל מאמר כל ישראל ערצים זל"ז], ותחיית המתים כמוהו כגוף אחד הקם לתחייה, ומ"ל אי מחולק למאה או לאלף.

אחר כותבי ראיתי בל"ח ברכות נ"ח ב' דברים דמהם תואמים לדברינו. וז"ל והנה יש כאן חקירה גדולה ועמוקה קצר השכל האנושי להשיגה, והוא כי ידוע מה שנחפרסם באומותינו שיש גלגול נשמות ונשמה אחת מתגלגלת פעמים ושלש, ובכל פעם הגוף הוא גוף אחר אינו הגוף הראשון, ולעתיד בתחיית המתים איך יהיה תחיית הגופים, אם כולם יקומו או רק האחרון אשר צו נגמר תיקון הנשמה והראשונים ישארו בתרדמת המות ולא יקימו בתחיית המתים כו', אבל גירסת הרי"ף ועתיד להחיותכם, דבר תחלה מהתחיה ואח"כ אמר וידע מספר כולכם, דהיינו מספר הנשמות והגופות שיחיו, דהיינו האחרון והשאר לא יקימו. ואמנם עוד נראה פירשו על דרך הזה שכתבתי שלעתיד יקומו כל הגופים, ונמצא יש כאן כמה גופים שאין לכולם רק נשמה אחת, והיה מקום לומר שאף שקמו כולם, היינו לדון אותם מי הוא שעשה ביותר מצות ומעשים טובים הוא שיזכה להנשמה וישאר חיים והשאר יחזרו לעפרן, ולכן קאמר כי לא כן הוא רק כולם יתקיימו, ואל אלקי הרוחות הוא יודע באיזה אופן תוכל הנשמה להשפיע לכמה גופים. וכל זה לנוסחא שלנו, אבל לנוסחת הרי"ף שבאמת לא יקום רק גוף אחד, שוב פשיטא שיתקיים, לכך לא הוצרך לומר ולקיים אתכם עכ"ל. [חגיגה י"ג א' כתוב צבן סירה במופלג ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התצונן אין לך עסק בנסתרות, ומ"מ אשכחן שדנו המפרשים ליישב לפי עיני המעיין דברי חז"ל שבתלמוד].

פרק מו

מרשימות אאמו"ר רבי אהרן הכהן זללה"ה

בהשקפה מימי בחרותו

\$אמר המעתיק בן אהרן הכהן. למען ידעו דור אחרון צנים יולדו יקומו ויספרו לצניהם. דברים הללו חוצבי להצות אש נכתבו ע"י אאמו"ר זללה"ה והוא בן י"ט שנים, ונכתב כתשובה לקרובים טועים, אחר המלחמה הנוראה באירופא, שעה שהחושך כסה ארץ, וערפל לאומי... דור תהפוכות, שנסתמו עיניהם של ישראל ונשטפו בטומאת הציונות. כלכל דעות. כפירה. אידאליזם. להחיר פורקן יצרים. בין השיטין ברשימות הללו מצי דברים הפשוטים לך, אך היו חידוש וזעקים ויפס לשעתם לפני שישים שנה, ובפרט לבחור הגדל צעיר תל אביב, בסצינות נוער קלוקל ואוירת שמד.

וזכות אבות עמדה לו [נו"ג לבצלל המו"ט, ובעל קונטרס הספיקות, ודברי גאונים, ואורחות חיים, וגא"צ"ד קאפיס, וגא"צ"ד מונקאטש, והאמרי יוסף מספינקא], לעמוד איתן באמונתו השקפתו וקנאותו, וצורר שבזכות אותן ראשונים החלוצים האמיתיים.. שמסרו נפשם על קדה"ש, לקצוע מסמרות בכבוד מעמד בן ישיבה, נלחמו להקים בתים נאמנים בישראל, על אדני הקדושה והטהרה, ודקדוק הלכה, בהכוונת מרן החזו"א והגר"י הלוי זללה"ה, שכללו מסלול הנראה כהיום טוב, לילך לישיבה, ולשקוד על דלתות התורה כל הימים, דרך שהיתה אז שפלה תמוהה ונבזית רח"ל.

ובאן המקום להוקיר טובה, לחלוצים הצדיקים הקנאים זללה"ה, שהושיצו בין החכמים, והעמידו בקרן אורה, ונטעו כלבנו קנאת ד' לבאות, לשאוף שאיפה אחת כלכל, שבתי בבית ד' כל ימי חיי, לחזות צנועם ד' ולבקר בהיכלו. וזה אאמו"ר זללה"ה הכהן בן שצט לוי, להקרא לדגל "מי לד' אלי", ולחם מלחמה וקינא לאלוקים, וקיים בנפשו הלוא משנאיך ד' אשנא ובתקוממין אבקוטט, תכלית שנאה שנאחים לאויבים היו לי, ועליו הכתוב אומר וצנו ממך חרצות עולם מוסדי דור ודור תקומם, וקרא לך גודר פרך, משוצצ נתיבות לשבת, יה"ר שיעמוד לאאמו"ר זללה"ה זכות תורת אציו שיחיו כ"י, להנות מזיו השכינה ומכל טוב הצפון לצדיקים, וזאת התורה לא תמוש מפי זרעו ומפי זרע זרעו עד עולם. \$

אָלד' תשי"ז

השפעת הציונות שנבעה ממקורות חילוניים, חדרה גם לנחמיה חרדים ציבור, והוציאה את הנוער מכתלי הישיבות, ונטעה בהם אידאליזם של עליה לא"י, תוך נתוק גמור מהתורה ומצוותיה, ואם לא נתוק גמור, אזי נתוק חלקי וזלזול צמנויות שונות, שכמוהו כנתוק גמור, הישיבות, בתי המדרש, גדולי ישראל ומחמיה, נהפכו צעירי אומות נוער לסמל של תקופה עתיקה שעברה עליה הכלה, נוער זה עלה לארץ, ובמסירות נפש גאל אותה משממותיה, בנה ערים כפרים מושבים וקבוצים, נטע ענבים ועצד את אדמות הארץ, ואף הקריב את חייו כדי לשמור ולקיים את שעמל עליו, אבל פרט חשוב ועיקרי שכחו אותם חלוצים, שארץ ישראל אינה נתנת לגאולה גשמית, המשוללת כל גאולה רוחנית, ההלכה הגדולה בכל השטחים, קנאותה את עיניהם, והם שכחו את מהותו תפקידו ותכליתו של עם ישראל, הדבר התבטא אלל חלק גדול בכפירה מוחלטת, ואלל חלק אחר בזלזול חלקי בתורה ובמצוותיה, תופעה זו מזכירה במקצת את הפסוק, וישמן ישורון ויצעט.

אנו עדים היום לפריקת עול, שכמוה לא ראינו מאז חורבן הבית, קמו אנשים שהפנו את גבם לכל האידאליזם המשחיים, פנו עורף לעצר, צעטו בגסות רוחם בתורה הקדושה ובמצוותיה, כדי למלאות את החלל הריק שנוצר עקב סטייה זו, היו חייבים הם להאחז ברעיון של צנית א"י וכו', תוך התעלמות גמורה מעליה רוחנית, אנשים אלה האמינו לתומם שתתכן גאולה של אדמת הקדש, ע"י אנשים חלוצים שפרקו מעליהם את כל חוקי העבר השייכים לימי הביניים, (זאת היתה השקפתם על תורת ישראל ועל ערכיה הנשגבים, גישה שהושפעה באופן ישיר מהקומוניזם ברוסיה).

רבינו סעדיה הגאון אומר אין אומתנו אומה אלא בתורתיה, כלומר קיים הצדל מהותי ויסודי בין עם ישראל לשאר האומות, יסוד וסוד קיומו הנצחי של עמנו, היא התורה הנצחית שנתנה לעם קגולה, אשר בחר בנו מכל העמים, למעלה מחמשת אלפים שנה עברו מאז בריאת העולם, אומות גדולות ואדירות כבשו ושלטו על חלקים גדולים בתבל, ולכאורה היה נראה שמלכותם לא תתמוטט, בכל אופן אנו רואים שהן ירדו מעל צמת ההיסטוריה כלעומת שבאו, לא נשאר לכל אותן אומות זכר, פרט למונחים ארכיאולוגיים, לא כן עם ישראל, פורענויות, יסורים, גלויות, גזירות, טביחות, כל אלה לא יכלו לבלות את העם ולהשמידו, להפך תופעות אלו חשלו את העם, ונטעו בו אמונה נרופה וכה, שיש דין ויש דיין ושחלף ימים

אלה עתיד לבוא זמן בו יתקיים דברי הנביא כי נחם ד' ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ד', ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה.

נשאלת שאלה נוקבת, מהיכן ינק עם ישראל את כל הכוחות הדרושים כדי להחזיק מעמד בנסיגות אלה, בעיה זו העסיקה גם את מוחותיהם של גדולי ההיסטוריונים, המסקנה היתה אחידה, תורת ישראל היא שהעניקה לעם את סגולותיו הנפשיות, והיא שנסכה בעם את העוז והמרץ הדרושים כדי להתגבר על תהפוכות הזמן, עם ישראל ותורת ישראל חד הם, הא' זהא תליא, הם קשורים זה בזה, כגוף ונשמה, לא יתכן קיום לעם ישראל בלי תורת ישראל, בלי התורה היתה נכחדת האומה, כשם שלא נשאר שריד לאומות, כמזרים הקדומה, בצל אשור רומא וכו', כל נסיון בעבר של יחידים או קבוצות להתרחק מהתורה, להקל להחיר וכו', נסתיים בנתוק גמור של אותו חלק מגוף האומה, ולו היה זה גם החלק הגדול שקטה. הלדוקים, האסיים, המתיונים, ובתקופות יותר מאוחרות אנשי שבתאי צבי, וצימיו תקופה ההשכלה לכל גווניה, כל התופעות השליליות האלו גרמו אמנם הרס ליהדות, אבל עם ישראל פלט את הפסולת מקרביו, ומאותו קומץ שנשאר נאמן לד' ולתורתו, התפתח העם והמשיך לשגשג.

בימינו אנו עדים לתופעה דומה. חלק גדול מהעם סטה לגמרי מהדרך, וחלק אחר סטה באופן חלקי, קיים נסיון חזק לטשטש במדת האפשר את העבר, ולנתק כל עול, חסרה ההבנה ברוב חלקי הצבור שנישמת התורה ומנוותיה, הרי היא דומה לאדם היושב על ענף וקולצו צמו ידיו, ההיסטוריה עדיין לא למדה אותם לקח, הם מתעלמים מהעבר, מנסים לשכוח, משתדלים לשכוח, מפחדים מהעבר ומהאמת הנפונה בו.

בל' אדם אוציקטיצי בעל עין חדה ושכל ישר, שאין לו כל נגיעות ונטיות עצמיות, יראה בצורה מוחשית, שדרך זו סופה כליון, עזיבת התורה וזלזול בערכיה, וכל פרט מפרטיה, הרי היא כנטילת הנשמה מהגוף, ופירושה ירידה מוסרית ורוחנית, שאנו עדים לה על כל צעד ושעל, לא קיימת הוכחה מוצקת יותר לקשר שבין עם ישראל ותורתו, מאשר ההסתכלות על ממצא הנוער, אני נוקט דוקא לשון נוער, בהשוואה לבחורי הישיבות, למרות שגם בשכבה הצעירה קיימת שחיתות ורקבון, מעשי הרגל, השוד ההתאבדותיות וכו', הן עובדות המדברות בעד עצמן, אין לורך להעמיק ולהתבונן, כדי להבין שממצא זה שמאות שנים היה נעדר המציאות, נוצר עקב חסרון באמונה, הנוער והצבור ניזונים מספרות זולה וקלוקלת, המציאים לגירוי יצרים שאינם נתינים לרסון, לא ע"י החוק לא ע"י המשטרה ולא ע"י חנוך חלוני,

החזק מרשימות אאמו"ר רבי אהרן הכהן זללה"ה במוסר קבט

מנצב זה יתוקן אך ורק ע"י אמונה תמימה ושיצה לדרך אצות, עד כמה שזה יראה מגותך למראית עין לדבר בתקופת המאה העשרים, על שיצה לדרך אצות, זו היא מציאות קימת שאינה נתנת להשתנות ע"י שום כח בעולם.

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ד', אל תקרי בניך, אלא בניך, מלים אלו שנאמרו מפי תנאים קדושי עליון הן המשקפות את מהות עם ישראל, ואת תכלית קיומו, עם ישראל חייב לגדל בכל דור תלמידי חכמים שהם מהוים את הצסק שעליו נשענת היהדות והאומה הישראלית.

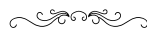
המושג תלמיד חכם נטשטש בשנים האחרונות מסצות שפרטיתן לעיל, חלק גדול מהצבור רואה בצחורי שיצה המוסרים את נפשם על למוד התורה, צורת בטלים וקנאים, המעוניינים אך ורק לנגח ולצקר, הצבור מתעלם צמויד, ממחשצה עמוקה ומקיפה, בקשר לאותו קומץ המשתדל להחזיר את העטרה ליושנה, אנשים העומדים בשפל המדרגה, לקויים מצחינה מוסרית, מתמכרים לתאוותיהם, משוללי כל שאיפה להפיק הגאה רוחנית מהחיים, הם הצאים לצקר את אלה שהצליחו להתגבר על יצרם, והחרדים לגורל העם, וערים לכל תופעה של ירידה מוסרית ודתית הקשורות זה בזה, רבי הקדוש חותם המשנה ואחרון התנאים, חזה צרות קדשו את העמיד להתחולל בעקצתא דמשחא, ואלו דצריי. בעקצות משיחא חוצפא יסגא, והמלכות והעוצדי גלולים תהפך למינות, ואין תוכחה, בית ועד יהיה לזנות, וחכמת סופרים תסרת, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב.

דברים אלו נכתבו לפני קרוב לאלפיים שנה, ולעינינו מתגשמת נצואה זו לכל גווינה המחרידים. ודבר אחד צריך להיות צרור, דכל יהודי שמרגיש שיש לו זיקה לתורת ישראל, חייב להאמין בזה, שתלמידי חכמים וגדולי ישראל בעבר וצהווה, הם המכוונים את הדרך לעם, שנאמר את ד' אלקיך תירא, אמר רבי עקיבא את לרצות תלמידי חכמים, בשעה שרבי אלעזר ורבי חנינא אמרו, אל תקרי בניך אלא בניך, הם ידעו היטב את כל הצעיות והשאלות שהתעוררו אז, והעמידות להתעורר, ובכל זאת לא נמנעו מלהביע את דעתם והסקפתם, משמע שזו היא הדרך, וכל נסיון לנתק אדם מדרך זו, פרושו נטילת נשמתו.

הנוער צטצעו שואף להגיע לאמת, למצות את תכלית החיים, ולהקדיש מחשצה לכל הצעיות המתעוררות, הנוער צו לדרך של פסיחה על שתי הסעיפים

ונציעות, אשריהם אלו שנפל בזכותם שילדיהם יתחנכו על צרכי התורה ויחיו על פיה. רגשות של הכרת טובה וגאווה חייבים להניף את לבם שילדיהם צהרו בצדק האמת.

רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעוה"ז, והקרן קימת לעוה"ב, ושאר כל אומנות אינן כן, כשאדם בא לידי חולי, או לידי זקנה, או לידי יסורין, ואינו יכול לעסוק במלאכתו, הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן, אלא משמרתו מכל רע בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר, וקוי ד' יחליפו כח, בזקנותו מהו אומר, עוד ינוצן בשיצה דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי ישר ד' צורי ולא עולתה זו.

מתוך רשימה שלא נסתיימה

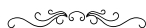
בשנים האחרונות שומעים רבות אודות סכנה חדשה לאנושות, שמה של סכנה זו בלשון המדעית אקולוגיה סביבתית, ומשמעותה הפחד הממלא את לבם של כל באי העולם, החל מהמדענים הבכירים, וכלה בזהמון העם, מהזיהום הסביבתי המתרחב בים באויר וביבשה, ההטצרות ההדרגתית אך המהירה של זהומים מסוכנים הנגרמים מפליטת חומרי רעל שונים, מהתעשייה המתפתחת מכלי הרכב הנעים בדרכים לרצותיהם, מהשימוש הנרחב בכימיקלים מסוכנים כו', הטילה אימתה על עולמנו המתיימר להקרא מתקדם, כלי התקשורת לסוגיהם דשים בנושא השכם והערב, ומומחים מכל רחבי תבל עורכים סמפוזיונים, ודנים כיצד לבטל את הסכנה הזיהומית, המאיימת להשחית את עולמנו, לא נגזים אם נאמר שזו אחת מהבעיות המרכזיות, המטרידה את האנושות בת תקופתינו, תמציתה של דאגה זו חורבן עולם ההנאות הגשמיות, של אנושות רדופת תאוות גשמיות.

בא וראה מה בין בני לבן חמי, כשנתבונן בהיסטוריה של עם ישראל מאז היותו לעם, ונבחון את עיקרן של הבעיות שהטרידו בכל הזמנים את גדולי ישראל חכמי האמת, נמצא שגם הם חששו ודאגו מאוד מפני זהום סביבתי, אבל מסוג שונה לגמרי, את עמ"י הטרידה ומטרידה מאז ועד היום, ההשפעה הסביבתית של הזיהום הרוחני הממלא חללו של עולם, אחד מיסודות החינוך של הבית היהודי מני אז, היה הרחקת המתחנך מכל השפעה זרה, ולמנוע ממנו קשר עם סביבה רעה ואנשים חטאים, ומעשה אבות סימן לבנים, אברהם נפרד מלוט, רבקה אמנו

החזק מרשימות אאמו"ר רבי אהרן הכהן זללה"ה במוסר קלא

ע"ה מצינו שהקריצה קרבן גדול למען עקרון זה בהסכימה להפרד ולנתק עצמה מיעקב בנה אהובה לשנים רבות, ובלבד שלא ישהה במחיצתו של אחיו עשיו הרשע, ושלחה את יעקב מביתה, כדי להרחיקו מהשפעה סביבתית רעה של עשיו וזנות כנען, ומי לנו גדול מיעקב אבינו ע"ה שהיה לדיק יסוד עולם, וכלל אופן חששה אמו שמא יושפע מסביבתו הרעה ותפגם נפשו, קל וחומר לדורות אחרונים, שחוצתם לזהירות מפני זיהום סביבתי רוחני כפולה ומכופלת, ועל כולם הסכנה הגדולה של כלי התקשורת כרדיו ועיתונים וספרות חלופית, שמבחינות רבות סכנתם מרובה מסכנת הרחוב.

הרחוב של היום סכנתו בדרך כלל גלויה, וקל יותר להמלט ממנה, לא כן האזנה לרדיו והעיון בעתונות, או קריאה תמימה בספר שמחזרו אינו ירא שמים באמת, כל אלו וכיוצא בהם סכנתם מרובה וודאית, ומצלי שהדבר מורגש פגיעתם ארסית, וגם אם לעיתים נדמה לו לאדם שאינו מושפע, מתברר לאחר זמן שנגממת האמונה התמימה, ולעיתים השפעתם מורגשת רק לאחר זמן רב, וכבר התריעו על כך גדולי ישראל של הדור האחרון, דור שגברו והשתכללו בו אמצעי התקשורת, והזהירו על כך באופן נחרץ לכל יורה אדם לעצמו היתר לומר, אני אינך ולא אפגע, מזעזעת ומדהימה התופעה שצמו ידיהם מכניסים יהודים טובים את השפעתו הרעה של הרחוב לביתם הם, ואינם מתיראים לזהם את נפשם, ואת נפש בני ביתם, ולמנעם מהשפעה סביבתית קלוקלת.

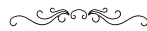

מתוך מכתב

...רבותי למדוני שיסוד היסודות ושורש האמונה במחשבתו של האדם, באשר הוא אדם, צריכה להיות הידיעה הצרורה והמוחלטת, שהכל צידי שמים, וכי כל חיינו מתנהלים בהשגחה פרטית נמשכת, מיום הולדו ועד אחרית ימיו, אמונה זו נוסכת באדם תענומות עוז, להתגבר על משצרים ויסורים הפוקדים אותו במשך ימי הצלו עלי חלד, מידת עצמתה של ידיעת אמת זו, הנה קנה המידה הצלעדי למדרגתם של כל הנבראים בעולמנו, מכאן נוצעת המסקנה הישירה והקציעה של חכמינו ז"ל, אשר מפיהם אנו חיים ואשר למדונו, שכאשר פוקדים את האדם יסורים, יפשפש במעשיו, ויתבונן בליבו על דרכיו ופעלו, כנאמר בתורה"ק על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מזה כנגד

שכרה, ושכר עצרה כנגד הפסדה, וסגולה נפלאה לרפואה שלמה הנה הידיעה והאמונה שיסורים מכפרים, והנם מעוררים את האדם לתשובה ולמע"ט.

בבר למדונו רבותינו ז"ל שראוי לו לאדם להיות קשור ודבוק כל ימיו בחכמי האמת, ולשחר פניהם תמיד כי מפיהם דעת ותבונה, ונהנין מהם ענה ותושיה, ודבקות זו הנה סגולה נפלאה לחנוך הצנים ויסוד בית נאמן בישראל.

פרק מז

ליקוט מאמרי חז"ל להלחיב הלבבות לעמל ושקידת התורה

(אבות) שמואי אומר עשה תורתך קבע, ר"י אומר התקן עמך ללמוד תורה כו', ר"א אומר הוי שקוד ללמוד תורה כו', הוא היה אומר מרצה תורה מרצה חיים כו', הוא היה אומר אם ללמד תורה הרצה נותנין לך שכר הרצה כו', רנצ"ה אומר כל המקבל ע"ע עול תורה מעצירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו כו'. ר"י אומר המהלך בדרך ומפסיק ממשנתו כו' כאלו מתחייב בנפשו, ר"י אומר כו' וכל המצטל את התורה מעושר סופו מצטלה מעוני, ר"מ אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה כו', ואין כבוד אלא תורה כו', ואין טוב אלא תורה.

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה צוה"ז וצוה"ב, אם אתה נותן לי כל כסף כו' איני דר אלא במקום תורה כו', שבשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומצוות ומע"ט, ואל תתאוה לשלחנם של שרים ששלחנך גדול משלהם.

בל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו', אריצ"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת כו' אף להם לצריות מעלצונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף כו', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בת"ת, וכל מי שעוסק בתורה מתעלה כו'.

(ברכות ה' א') ארשב"ל כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו כו', כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקצ"ה מציא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו כו', אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו כו' יתלה בציטול תורה כו'.

החזק   ליקוט מאמרי חז"ל להלויב הלבבות   במוסר   קלג

(שם י"ז) ר"י כי הוה מסיים ספרא דאיוצ אמר הכי סוף אדם למות כו', והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נח"ר ליוצרו כו'.

(שם) מרגלא בפומיה דר"מ גמור בכל לבבך כו', ולשקוד על דלתי תורתך נאור תורתך בלבבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך מכל חטא, וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון, ואני אהיה עמך בכל מקום.

(שם ל"ה) אר"ח בר אבא אר"י כל הנביאים לא נתנבאו כו', אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה אלקים זולתך.

(שם) דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן ארעי, זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן ארעי, זו וזו לא נתקיימה בידן.

(שם ס"ב) א"ר טבי א"ר יאשיה כל המרפה עצמו מד"ת, אין בו כח לעמוד ביום נרה כו', ובמהרש"א גם שלומד ומקיימה אס הוא צריפו וצדק ארעי קאמר דא"צ כח לעמוד כו'.

(שבת קי"ד) מאי צנחין אר"י אלו ת"ח שעוסקין בצנינו של עולם כל ימיהן כו'.

(שם קי"ט) אר"ה לא חרבה ירושלים אלא בשביל שציטלו בה תשצ"ר כו', ובמהרש"א ציטול תשצ"ר הוא מצוי בכל קהלה, גם בחורים מצטלין רוב הימים צדין הזמנים צדיטולים וטיולים.

(שם) אמר מר בר"א פסילנא ליה לצורבא מרבנן לדינא, מ"ט דחציז עלי כגופאי ואין אדם רואה חוצה לעצמו.

(עירובין כ"א) לבה דודי נאא השדה כו' בא ואראך ת"ח שעוסקים בתורה מתוך הדחק כו', שחורות כעורב צמי אמה מואף, צמי שמשכים ומעריצ עליהן לביהמ"ד, רבה אמר צמי שמשחיר פניו עליהן כעורב, רבא אמר צמי שמשכים עצמו אכזרי על צניו וצ"צ כעורב.

(שם נ"ד) אר"א כו' אס משים אדם כו' וגראה ואינו נראה כו' תלמודו מתקיים בידו כו', וצרש"י אס ת"ח הוא אינו רודף לנאח ונאח בשוק, אלא יושב ומחזר על תלמודו.

(שם) אף ד"ת חציצין על לומדיהן כל שעה כו', וצמהרש"א לפי שכל דבר שהאדם רגיל בו הרבה נלחץ בו באדם, ולפעמים גם הוא נמאס אצל ד"ת אינן כן כו', ויעלת חן שמעלת חן על לומדיה, וצמהרש"א לפי שלפעמים הן טרודין בלימודן ואין מקפידין במאכלן ובלבושן, ואמרו שאעפ"כ ע"י התורה מעלין חן כו'.

(שם) שיחיו אלו בעלי תלמוד, שכל שיחתן ד"ת.

(שם ס"ה) אמרה ליה צרתא דר"ת לר"ת לא צעי מר מינס פורתא א"ל השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינוס טובא, ופירש"י יומי דאריכי ימים שהוא בקצר, אריכי לישן וקטיני לעסוק בתורה וצמאות ונישן הרבה.

(פסחים ל"ג) בגזירת עירין פתגמא כו', ופירש"י עירין מלאכים כלומר ת"ח שהם כמלאכי השרת אמרי צדיהמ"ד כמותי, עי' נדרים כ' מאן מלאכי השרת רבנן כו' דמצינו כמלאכי השרת, וכתב הר"ן שהן מנוינן ונבדלין משאר בנ"א כמלאכי השרת.

(יומא ל"ה) ת"ר עני ועשיר ורשע צאין לדין לפני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום ההיתה עני יותר מהלל כו', עשיר כו' אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי צנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מר"א כו' רשע כו' אם אמר נאה הייתי וטרוד ציצרי אומרים לו כלום נאה היית יותר מיוסף כו'.

(שם ע"ב) מבית ומחוץ תלפנו אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו כצרו אינו ת"ח. (תענית כ"א) אילפא ור"י כו' נשדי עליהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי העוה"צ ועוסקין בחיי שעה כו'.

(שם ל"א) דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יאסף, ופירש"י דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו, דלא יוסיף לעסוק בתורה בלילות, תקצריה אימיה, כלומר ימות בלא עתו.

(מגילה ג') ואר"ש צ"א גדול ת"ת יותר מהקרצת תמידין כו'.

(שם ט"ז) גדול ת"ת יותר מהלל נפשות כו', גדול ת"ת יותר מבנין ציהמ"ק כו', גדול ת"ת יותר מכבוד או"א.

החזק   ליקוט מאמרי חז"ל להלויב הלבבות   במוסר   קלה

(שם כ"ח) **מאי** זי רצנן ביתא דרצנן ופירש"י למה קורין בתי מדרשות זי רצנן, לפי שציתס הוא לכל דבר.

(חגיגה ה') **ת"ר** שלשה הקצ"ה זוכה עליהן בכל יום, על שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק כו'.

(שם י"ד) **א"ר** ל כל העוסק בתורה כלילה הקצ"ה מושך עליו חוט של חסד זיום כו', [וכתב מהרש"א לפי שמדרך המנדד שינה כלילה שיהו פניו זועפות זיום אמר בעוסק בתורה ומנדד שנתו כלילה הקצ"ה מושך עליו חוט של חסד כו'], **א"ר** לוי כל הפוסק מד"ת מאכילין אותו גחלי רתמים, אשר קומטו וגו' אלו ת"ח שמקמטין את עצמם משינה כו'.

(שם ט"ו) **ב"ה** כלי זהב וכלי זכוכית אע"פ שגשזרו יש להם תקנה, אף ת"ח אע"פ שסרח יש לו תקנה, דרש רבא כו' אף ת"ח אע"פ שסרח אין תורתו נמאסת, ואיתא במנחות ז"ע וא"ר ל ת"ח שסרח אין מבזין אותו צפרהסיא כו'.

(שם כ"ז) **א"ר** אצהו אר"א ת"ח אין אור של גהינם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא כו', ת"ח שכל גופן אש כו'.

(גדרים ל"ב) **א"ר** אר"א מפני מה נענש אצרהם אצינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייה בת"ח, שנאמר וירק את חניכיו כו'.

(פסוקה כ"א תוד"ה זה) **וי"ל** סתם ת"ח תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד"א בלא תורה.

(ב"מ ל"ג) **גמרא** אין לך מדה גדולה מזו.

(ב"ב י') **ושמעתי** שהיו אומרים אשרי מי שצא לכאן ותלמודו צידו, וכתב מהרש"א יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתיבת יד, אשר ע"כ נקראו החכמים סופרים.

(שם ע"ט) **א"ר** א"ר כל הפורש מד"ת אש אוכלתו כו', כי אתא ר"ד אר"י כל הפורש עצמו מד"ת נופל בגיהנם כו'.

(פנחדרין נ"צ) **ל"ב** ת"ח דומה לפני ע"ה בתחילה דומה לקיתון של זהב סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף נהנה הימנו דומה לקיתון של חרש כו'.

(שם צ"ט) **א"ר** כל אדם לעמל נצרא כו', וברש"י כל הגופין לעמל נצרא, טוֹבִיָּה לדזכי אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו צמורה ל"א כו' כל הגופין נרתיקין הן לקבל ולהכניס דברים, אשריו למי שזכה ונעשה נרתיק למורה. (ע"ז ט"ז) **א"ל** פתיא אוכמא, ופירש"י כלי שחור כו', דרכן של ת"ח שמנטעין על לימוד תורה ואינם מכבדים בגדיהם.

(שם י"ח) **שבא** יאמר אדם הואיל ולא הלכתי לטרטיות כו' אלך ואתגרה בשניה, ת"ל וצמורתו יהגה יומם ולילה.

(שם י"ט) **אמר** ר' אבדימי צ"ח כל העוסק צמורה הקצ"ה עושה לו חפציו. (שם) רש"י שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד, כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא.

(מנחות י"ח) ולגו עיניו דמעוֹת של ר"א בן שמוע, אמר אשריכם ת"ח שד"ת חביצין עליכן ביותר.

(שם צ"ט) **תדר"י** ד"ת לא יהיו עליך חובה, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן. (שם ק"י) **בבלי** מקום מוקטר מוגש לשמי כו', ארשצ"ג אר"י אלו ת"ח העוסקים צמורה בכל מקום, מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי, העומדים בצית ה' בלילות כו', אלו ת"ח העוסקים צמורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקין בעבודה כו', אמר רבא כל העוסק צמורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא אשם.

(חולין מ"ד) **ושבש** ת"ח, ופירש"י גמר לתרץ טעמי המשנה ומשניות הסותרות זא"ז והיינו גמרא.

(בבורות ל"א) **ת"ר** צראשונה היו אומרים חצר ונעשה גבאי דוחין אותו מחצירותו כו'. (שם מ"ד) **ואין** שותין מים בפני רבים, ופירש"י דדרך ת"ח להיות לנוע באכילה ובשתיה.

(ערכין ט"ו) **ארחב"ח** מה תקנתו של מספרי לשה"ר יעסוק צמורה. (תמיד) כל העוסק צמורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה'.

ברוך רחמנא דסייען